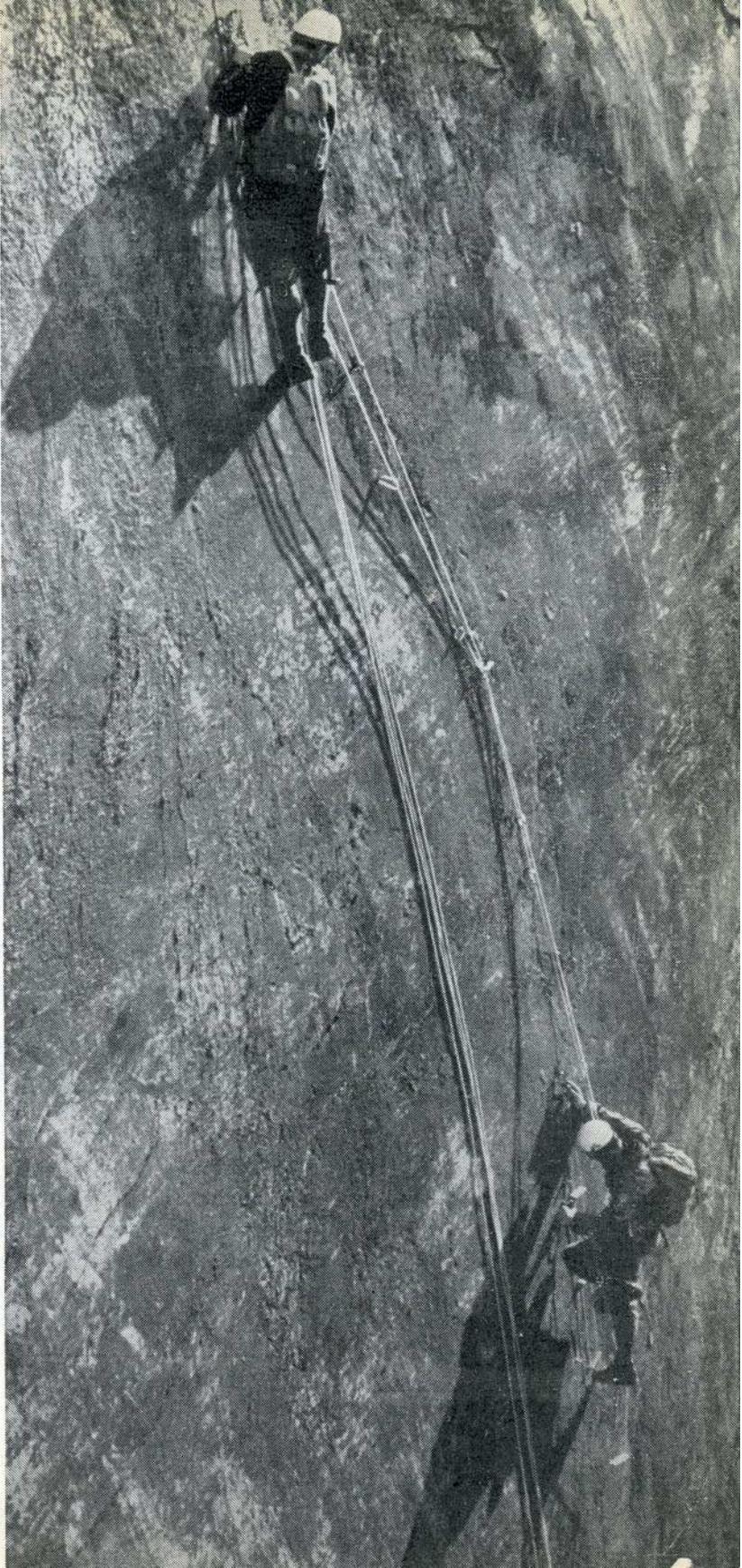

náš plán

3-4

1968

naše planine

REVIJA PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE
I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

le nostre montagne
nos montagnes
the mountains
unsere berge

Redakcijski odbor PS Hrvatske: Blašković dr Vladimir, sveuč. profesor; Božičević Srećko, dipl. ing. geologije; Pražić dr Mihajlo, sveuč. profesor i Verić Ljerka, profesor.

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak,
Zagreb, Cesarčeva 5/II

Pretplata iznosi godišnje 15 nd. Cijena pojedinačnom dvobroju 3 nd. Uplate se šalju čekom na tekući račun PS Hrvatske (301-8-2231). Na poledini treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, Zagreb, Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izlazi u šest dvobroja godišnje. Izdavač: Planinarski savez Hrvatske. — Tisk: Radionice Grafičkog školskog centra, Zagreb

G. XX.

MART—APRIL

Broj 3—4

S A D R Č A J

Večeslav Holjevac	49
U. Beširović: Put preko Vranice	50
B. Mikulić: Minuta šutnje	55
E. Korjenić: Hvala vam mladići iz GSS-a	57
Dr K. Vidrić: Od planine Tare do legendarne Kadinjače	61
B. Špoljarić: Dragi naši planinari	65
Ing. M. Šparica: Zapisi s Pelješca	73
V. Oštrić: Planinarske marginalije	75
B. Špoljarić: Čopov steber oslojen zimi	79
Iz literature	81
Za alpiniste	85
Registracija prvenstvenih uspona	87
Speleologija	89
Zaključci VIII skupštine PS BiH	91
Vijesti	93

Na naslovnoj stranici:

Na usponu

Foto: Ing. Z. Smerke

nuše planine

GOD. XX MART - APRIL 1968 BROJ 3-4

Većeslav Holjevac

Počasni predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske

Izabravši ga na skupštini održanoj 10. XII 1967. za počasnog predsjednika svog Saveza, planinari Hrvatske dali su svom višegodišnjem predsjedniku Većeslavu Holjevcu ne samo najviše moguće priznanje planinarske organizacije već i jednodušno izraženo poštovanje čovjeku, suradniku i drugu, koga opravdano rese visoka priznanja i odlikovanja časnog prvoborca i heroja narodnooslobodilačkog rata. Sadašnje počasno planinarsko priznanje povrh ranije već podijeljenih zlatnih značaka Planinarskog saveza Jugoslavije i Planinarskog saveza Hrvatske, priznanje odano u vrijeme i dane nabijene slijnicama uskogrudne subjektivnosti i obeshrabrjujućeg malodušja no i nepokolebljive upornosti i nesebične dosljednosti u daljnjoj izgradnji socijalističke nam domovine i ravnopravnosti svih južnih slavenskih i ostalih naroda velike i drage nam Jugoslavije, takvo priznanje u takvome momentu nužno poprima i svoj poseban značaj i značenje.

Većeslav Holjevac nije planinar novijeg, poslijeratnog vremena, a nije postao predsjednikom PSH možda samo zbog svog političkog ugleda i položaja. Njega, Vecu, znamo vrlo dobro još kao planinarskog omladinca iz onog starog i uglednog Hrvatskog planinarskog društva i njegove podružnice »Martinčak« u rodomu mu gradu Karlovcu. Tu je on već prije trideset i više godina gledao svojim gozericama tvrdi krš karlovačke mikroregije, odatle se zalijetao u planinarski perivoj Gorskog kotara koga je prokrstario uzduž i poprjeko, odatle se prije tri decenija otisnuo u divotne Julijce i kao 18-godišnji mladić već 1939. godine sunčao navrh Triglava, a s tim i takvim planinarskim iskustvima obilno se koristio u rješavanju nimalo lakih i životno prekarnih prvoboračkih zadataka i istinskih problema karlovačko-kordunaskih partizana, kad je kao svjestan komunista s odličnim uspjehom položio najteži ispit u epohalnom razdoblju 1941—1945. Eto, taj i takav Veco Holjevac bio je i predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske od 1954. do posljednje skupštine Saveza koncem prošle godine, kad je — možda pomalo već i premoren od svega što je godinama tutnijilo oko njega i protutnijilo u nepovrat — sam izjavio, da je nadošlo vrijeme odmoru i smjeni.

Da ovo nekoliko prigodnih riječi i nehotice ne zazuvi kao svojevrsni anahronistični nekrolog, treba i završiti. Koga pobliže interesiraju relevantni biografski podaci neka prolista Enciklopediju Jugoslavije ili neka uzme u ruke obimno Holječevo publicističko djelo »Hrvati izvan domovine« što ga je krajem 1967. godine objavio Nakladni zavod Matice hrvatske i naći će što želi i treba. A našem novom počasnom predsjedniku Planinarskog saveza Hrvatske, poštovanome planinarskom suradniku i drugu Većeslavu Holjevcu želimo iskreno i od srca još dug život i daljnje uspjehe u ostvarivanju plemenitih planinarskih i ostalih društveno korisnih nastojanja za napredak, sreću i blagostanje Hrvatske i Jugoslavije.

Put preko Vranice

Nakon nešto više od jednog sata vožnje udobnim autobusom, koji je hitro odrincao dobrim asfaltnim putem, stigli smo iz Sarajeva u Fojnicu.

Stara bosanska kasaba, šćućurena podno Matorca, u sutoru te večeri izgledala je još manja, tiha i utonula u polusnu. Njeni simpatični i gostoprimaljivi stanovnici bili su već u kućama, spremajući se za noćni počinak. Nigdje nikoga na ulicama, samo pojedine grupe banjskih gostiju šetali su opustjelim sokacima.

Za nepunih tri sata prešli smo put od Fojnice do lovačke kuće u Jezernici. Ovdje smo prenoćili i sutradan pošli u časuu kad je svjetlo novog dana počelo da smanjuje tamu noći. Okrugla mjesecčeva ploha, koja je do maločas raskošno osvjetljavala tamna prostranstva kanjona Jezernice, sasvim je izbljedila i ubrzo se potpuna izgubila.

Ogoljeli vrhovi Stražice bili su obasjani prvim jutarnjim zracima, čiji se odsjaj povremeno probijao kroz gустe krošnje do nas i osvjetljavao na mahove strmi puteljak.

Iznad nas suludo su vršljale jutarnje magle. Kuljale su iz dolina i mrkih potočna u pravcu ogoljenih vrhova i nebeskog plavetnila. Vjetar ih je razbijao u krpe, koje su jezdile na sve strane i tako nestajale iz našeg vidokruga.

Odmicali smo, neosjetno, zmijolikim planinskim putem. Često smo zaobilazili davno pale i napola istrule bukve. Vječno bistar i raspjevani potok Jezernica, koji istječe iz Prokoškog jezera, lomio se samoubilački skačući sa bezbrojnih kamenih kaskada, pod kojima voda ključa kao u kotlu. I tako njena voda od izvora do ušća skače, lomi se, pjeni i urla, da bi se poslije tog pomamnog bijesa, poput umorna putnika sasvim tiho i nečujno utopila u vodi zlatonosne rijeke Fojnice.

Pastirskie kolibe kod Prokoškog jezera (1640 m)

Planinarski dom
kod Prokoškog
jezera na Vranici

Foto: U. Beširović

Pri prelazu Jezernice nenamjerno smo omeli dvije srne na pojilu. Izgubile su se među gustim stablima prije nego što smo ih čestito uspjeli i vidjeti.

Na stazi zasutoj izumrlim bukovim lišćem i iglicama četinara ispred nas su izmicali životinje. Jastrebovi i orlovi izvodili su svoje prve jutarnje igre visoko u zraku. Ptice su pjevale na sve strane. Bio je to pravi ptičji koncert, melodičan, skladan i ugodan za uho. Jednom rječu, život je vrio — na zemlji i visini.

Sunce se baš vinulo iznad Krstaca, kad smo ugledali Prokoško jezero u svoj njegovoj veličini. Pravo vodeno ogledalo.

Nijemo smo promatrali čudnovatu igru vjetra, sunca i vode: sunčani zraci, poput pipaka, crpili su vodu iz jezera, dizali je visoko ka nebnu, a potom ispuštali. Na povratku voda se pod udarcima vjetra pretvarala u vodenu prašinu sa odsjajem svih mogućih boja. Bio je to spektakl nevidene ljepote boja i zagonetne igre, koja graniči sa fantazijom.

Ko zna koliko bi još dugo gledali ovu igru, da nam pažnju ne privukoše raspjevani čobani, njihovi čurlici, lavež pasa i blejanje nebrojenih grla ovaca. Živa rijeka bijelih runa kretala se od katuna na pašu, predvodena zvonima i svojim dušebrižnicima — čobanima i ovčarskim psima.

Dugo smo uživali u dogadajima toga jutra.

Dan je bio izuzetno topao i sparan. Obadi, komarci, muhe i drugi insekti bili su prava napast za kupače na jezeru. Jedna starija nena, u prolazu, upozorila nas da se sklonimo u planinarsku kuću. Uskoro će kiša, rekla je ona, ali joj nitko nije vjerovao, jer na beskrajnom plavetnili neba nije bilo ni traga od oblačka. Međutim, starica se nije dala zbuniti ni smijehom razdragane mladeži. Uporno je ponavljala: »Kiša će brzo, ubrzo će kiša!« I zaista, nenin barometar (napast insekata) nije iznevjerio. Za kratko vrijeme pojavili su se najprije svijetli oblaci. Oni su se sve više zbijali i počeli dobivati tamniju boju. Za nekoliko trenutaka nebo je dobilo kompaktnu olovnu koprenu. Snagom uragana sručila se zatim hladna kiša pomiješana sa krupnim zrnima leda. Grmljavina je

Motiv sa Prokoškog jezera

Foto: Dr F. Kušan

tutnjala i stravično odjekivala jezerskom dolinom. S nekoliko strmih pašnjaka potekle su bujice put jezera. Usred dana nastala je tama i pomrčina. Činilo nam se da će nas sve voda odnijeti u jezero, a odatle još dalje u riječna korita Fojnice i Bosne.

Srećom, nevrijeme i prolom oblaka nisu dugo trajali. Sve se smirilo za nepuni sat. Sunce je ponovo zasjalo. Sve je bilo opet lijepo kao i prije, pa čak i ljepše — čisto, okupano. Ponovo smo se bučkali u čistoj jezerskoj vodi.

Nadkrstac i Krstac zimi

Nadkrstac i Krstac,
najviši vrhovi
Vranice ljeti

Foto: U. Beširović

Prokoško jezero — biser Vranice, kako ga neki s pravom nazivaju — ostavili smo ujutro. Oni koji su imali priliku ujutro ili naveče da ispraćuju, odnosno dočekuju stada, znaju da su to najljepši prizori na obali Prokoškog jezera. Tada na hiljadu grla i još više nogu ovaca, uz lavež pasa, povike čobana, klepet zvona i blejanje janjadi, polazi ili se vraća sa paše. Bijela ovčja runa u prvim jutarnjim ili posljednjim zalazećim sunčevim zrakama, ogledaju se u bistroj jezerskoj vodi. Tada se ljudskom oku čini da su jezero i njegova okolina puni ovaca. Zbilja teško se razaznaje, da li su ovce u vodi ili oko nje.

Ostavili smo jezero u tome trenutku kada je ono najljepše i pošli u posjetu vrelu Vrbasa i dalje do zelene Bitovnje.

Nadkrstac (2070 m, najviši vrh), Smiljeva kosa, Tikva, Sikira i Zečija Glava (najviši vrh Zec planine, 1766 m), u sjeni oblaka, izgledali su bunovni, anemični i sivi, usprkos travnatom zelenilu koje ih prekriva. Nasuprot tome, zasnežene kamene kule i gorostasi Prenja, Plase i Čvrsnice, obasjani suncem, djelovali su veselo, puni ljestvica, životne snage i radosti.

Na strmim kosanicama Derala, koje se spuštaju daleko dolje do Vrbasa, sreli smo više grupa kosaca, čije su vrijedne ruke stvorile otkose za svega par sati, od zore do ranog jutra. Svježi sjenokosi prodorno su širili ugodan miris duž čitavog kraja.

Sa tog šarenog pokrivača, satkanog od raznobojnog planinskog cvijeća, prešli smo do vrela Tisovac. Na hrptu Sikire naišli smo na područje obraslo borovnicom (vresinjom, kako ih tamozovu). To su zelena, zdepasta stabla — slična šimširu. Mrke plodove borovnica bralo je pomoću drvenih zubaca (grebena) desetak grupa žena, djevojaka i djece. Posao im je, kako kažu, unosan.

Nastavili smo pjesačenje i nakon tri sata hoda po mirisnim kosanicama i borovnjacima stigli na visoravan Luke. Prešavši zatim zelene i sočne travnjake, evo nas do nekoliko malih izvora nepravilno porazbacanih naokolo. Svi oni nakon kratkog toka poniru, ali se već par stotina metara niže opet pojavljuju.

Krstac (2070 m) na Vranici

Foto: Dr F. Kušan

To je izvorište naše poznate i opjevane rijeke Vrbasa. Tko bi rekao da su ovi neugledni izvori početak velike i lijepе rijeke, koja krasi svojom ljepotom i blagodatima Gornji i Donji Vakuf, Bugojno, Jajce, a naročito Banju Luku, i koja čini ljepšim i bogatijim život u svim mjestima kroz koja prolazi.

Ovdje na izvoru Vrbasa dobro smo se odmorili, a zatim ga ostavili da i dalje klokoće, melodično i jednolično, kao što to čini već niz vjekova.

Stražica (1808 m) na Vranici

Stranačica je vrh na planini Vranici, koji je visok 1808 metara. Nalazi se u srednjem dijelu planine, između vrha Krstac (2070 m) i vrha Šipka (1850 m). Pogled na Stranačicu je pogodan s podnožja planine, posebno s južne strane. Na vrhu se nalazi stara stražarska kuća, po kojoj je dobila ime. U blizini vrha se nalazi i malo jezero, poznato kao "Šipčić".

Minuta šutnje

Početkom ove godine (10. siječnja) poginuo je za volanom na autoputu nedaleko Zagreba dr Borislav Mikulić, član starije garde »velebitaša« — naš popularni Miks. Premda mu nakon završenog studija profesija nije više dozvoljavala čestu fizičku prisutnost među planinarskim drugovima, on je svojim duhom ostao uz njih do kraja i zbog toga je taj gubitak duboko odjeknuo i među starim i među novim »velebitašima«. Rodio se u Zagrebu 29. X 1930. godine 1957. diplomirao je na Medicinskom fakultetu u Zagrebu i prije dvije godine završio je specijalizaciju iz neuropsihijatrije — to je ukratko njegov životni put.

Planinarom je postao 1947, a djelovao je kao alpinista, speleolog, gorski spasavalac, skijaš i suradnik »Naših planina« (članci: Put u podzemlje 1955, Crveno jezero 1956, Minuta šutnje 1956). Kao pisac je već u početku pokazao natprosječnu zrelost, a osobita odlika njegovih priloga bila je misaonost, koju je kasnije potvrdio i izborom svog zvanja — neuropsihijatrije.

Umjesto daljnjih nastojanja da opišemo karakterne osobine i lucidan um Borislava Mikulića, i njegovo shvaćanje života i planinarstva, dat ćemo riječ njemu samome: reproducirat ćemo njegov članak »Minuta šutnje«, koji je napisao za naš časopis prilikom pogibije jednog svojeg planinarskog druga. »Minutom šutnje« kazao nam je dr Mikulić više nego što bismo mi mogli i najdužim nekrologom — on filozofski objašnjava smrt i njenu smisao i ujedno nam pruža onaku utjehu, kakvu je sam tražio za života.

Dr Željko Poljak

Šturi podatak: pao je s vrha..., smrznuo se u stijeni..., razbio se na litici..., zamela ga lavina..., ubio kamen;

objašnjenje koje općim maglovitim riječima nastoji umekšati činjenice: nesretan slučaj..., iznenadno nerviranje..., neopreznost;

beskonačni komentari: kako je mogao..., bio je lud..., svi su oni ludi..., tko bi to mislio..., umjesto da se bavi pametnjim poslom..., sad ima... uz užasnuta lica, znalačko kimanje, uz onaj dragi poznati šapat — jeste li čuli?

A fama raste poput plime, prelazi od usta do usta i što su usta bliža kućnom ognju, istina je dalja, neshvatljiva, luda, — fama veća, strašnija.

Sve zajedno: epilog drame, kojoj je naslov Nesreća u planini.

Neki osuduju druge (kukavice): kako ste dopustili; neki sebe (malodušnici): zašto nisam spriječio; neki se hvale (glupani): ja sam znao; neku plaču (mekušci): to nije moguće; a rijetki se pitaju: zašto to, u čemu je bit svega?

Uvijek je bilo i bit će: i kamenja koje pada i snježnih lavina, uvijek skliskih puteva i neočekivanih oluja, ali ni kamenje, ni lavine, ni oluje ne traže čovjeka. Čovjek traži njih.

Znači: u njemu je bit, ili još možda negdje — iza njega.

Što pokreće čovjeka da izlaže život, zdravlje, udobnost, da zebe, gladuje, strahom trne?

Što ga goni naprijed dok zatvara oči kraj provalije, dok pritiskivan teretom gazi bespućem, dok se s vjetrom rve na planinskoj hridi?

Vidici, ljepote svanača, smiraj dana, ozon u zraku, gorsko cvijeće, obzorje u magli, dolina pod nogama — što?

Sve to, ali ne i samo to.

Ima u čovjeku Nešto, što ga uvijek i svagdje tjera naprijed. Teško je kazati što je to — to Nešto, jer je to niz faktora i svih zbivanja od bezbrojnih generacija unazad, od prve žive stanice, pa do zajednice vlastitih stanica, koje formiraju njegovu psihu i somu.

U tom Nečem sadržani su nagoni, instinkti, uslovni i bezuslovni refleksi, šokovi, stresovi i čitav niz znanih i neznanih faktora, kojima tako mudro barataju psiholozi.

No ako te sve nabrojene i nenabrojene faktore stavimo na sito i tresemo dugo, do srži, ostat će nam tek nešto malo s ove strane mreže.

Kod čovjeka, koji odlazi u planinu, u stijenu, naći ćemo na istu želju za lijepim, dakle sve ono već nabrojeno; naći ćemo kompleksne manje vrijednosti — tko zna kad i gdje sakupljene, a kao protutežu njima — želju za afirmacijom.

Ne smijte se gospodo! I vi, dok pokazuјete kako su vam krastavci odlično uspjeli, činite to s istom željom kao i vi, gospodine, kad pričate kako vam neka žena šalje pisma... Svatko se želi — obično podsvesno — nečim istaći, odskočiti od ostalih, a ujedno prikriti svoje slabe strane. Svak na svoj način. Netko krastavcima, netko doktorskom diplomom, a netko alpinizmom.

Naći ćemo osim toga nesvjesnih seksualnih poriva — uostalom kao i kod vas, zlobniče, koji se smještate, iako sami svoj suvišak fizičke i psihičke energije trošite na nogometu ili možda tek pjesmama.

Naći ćemo želju za vladanjem nad grupom ili partnerom, jednaku onoj kod narednika ili direktora, naći ćemo možda još štogod, ali sve se to kreće u krugu i nikada ne znamo gdje prestaje jedno, a gdje počinje drugo.

Ali ima još nešto što pokreće čovjeka-alpinistu, no to nije više on sa svojim vlastitim naslijedom i stečenim svojstvima, već Život, sam Život. Život je slikovita komparacija — drugo agregatno stanje materije. Prvo je stanje mrtva materija. Mrtva i živa materija stoje u vječnom sukobu koji traje već preko milijardu godina, od kako se javio život. U tom sukobu pobijeđuje čas jedna, čas druga strana. Borba je nesmiljena. Vulkan, potresi, poplave, orkani, vatra, led — sve su to svojstva, kojima se bori mrtva materija. A živa? Upornošću, sposobnošću za prilagođavanje, osnovnim zakonom — savladati mrtvu materiju. To je uvjet života.

Svako živo biće nosi taj zakon u sebi, i alge koje žive u vreloj vodi, i one što se crvene na snijegu; bakterije iz željezne rudače i one što talože sumpor; lišaj na vrhu najviše planine i riba iz najdubljeg mora; ptica što leti u zraku, krt zemlju što ruje i konačno — čovjek.

I u njemu tinja taj zakon života koji ga tjera da se uspinje na vrhove Himalaje, upravo zato što oni postoje; da se spušta na dno mora, da leti zrakom, da silazi uzemljine ponore, da osvaja polove, da putuje u svemir, da na svakom koraku i u svakom času prkosí mrtvoj materiji i njenim silama, da je savladaju i da joj bude gospodar.

To je onaj pokretač koji ga pokreće dok gradi svemirske brodove, dok gleda zvijezde, razbijaju atome, proučava strukturu molekule.

To je ona sila, koja je stvorila Vikinge, Kolumba, Cooka, Livingstona, Amundsena, Keplera, Kopernika, Newtona, Galileja i sva ona ostala imena, koja su ispisivala velikim slovima stranice povijesti.

To je, konačno, ona sila, koja siđe za volanom trkaćeg automobila, pod padobranom koji pada kroz zrak, ili konačno u čovjeku koji osvaja neki vrh.

Danas ne osjećamo u punoj mjeri taj zakon, jer nas ima odviše i njegova težina dobrim dijelom pada na razmjerno malen broj ljudi, ali ako već nismo među njima, pokušajmo ih shvatiti, pustiti na miru — jednako one, koji se bore s polovicima savladajući hladnoću, ili one što kidaju granice brzina na mlaznim avionima, ili uranjaju u čeličnim kuglama u morske dubine. Pustimo konačno i one, što se suprostavljaju stijenama, nevremenu, visini, penjući se na gorske vrhunce.

A kad i pogine koji u toj borbi (uostalom, to je sudska i onih koji se ne bore), shvatimo da pogibaju i oni u vodi, u zraku, na polovicima, pa čak i na cesti ili u krevetu, i da u tome nema ništa novo ni neobično. Ne smatrajmo ih zato ludacima ili glupanicima. Oni imaju svoj svijet, svoje ideje, i ona iskra životnog zakona gori u njima, a nju treba čuvati. Kad bi je nestalo, nestalo bi i čovjeka. Ne znači to da im ne treba pomoći, da ih se ne treba zaustaviti, spasiti — ako se može. Naprotiv! Ali ako ne uspiju, ako zaglave, shvatimo to kao nužnost, jer oni su sretni — završili su tamo gdje su se i borili — u planini. Oni su poput leptira koji umiru u trenutku kad snesu jaja. Samo oni, koji ih ne nesu, mogu im dobaciti: Budale zašto ih nesu!

Svaka smrt u stijeni je u stvari znak života. Život se bori, a dok se bori dotle će ga i biti. Sjetimo se toga, kad čujemo riječi:

Za druga poginulog u planini — minuta šutnje.

Hvala vam mladići iz GSS-a

Jedne subote uveče, mjeseca januara, upućen je poziv članovima Gorske službe spasavanja iz Sarajeva. Spikerica Televizije Zagreb, oko 23 sata, obratila im se riječima:

— Pozivaju se svi članovi GSS-a iz Sarajeva da se hitno javi na telefon 23-341. U opasnosti je život Duška Ćigoja, meteorologa Observatorije na Bjelašnici.

Koji minut kasnije i Radio Sarajevo prenio je poziv, obavještavajući pripadnike GSS-a o mjestu gdje se imaju prikupiti.

Stotine hiljada građana, koji su čuli poruku, saosjećali su sa Duškom Ćigojem, ali kako nisu bili u mogućnosti da ma šta učine, ubrzo su napustili svakodnevne brige, legli u svoje mekane i tople postelje, riješivši na taj način, bar do sutra, sve ovozemaljske probleme. Za njih hladnoća od -20°C i orkanski vjetar koji je te noći duvao na Bjelašnici i potpuno umrtvio život planine, nisu značili ništa.

Ali za njih četrnaest život toga dana je tek počeo. I još više od toga — počela je neravnopravna borba ljudske solidarnosti sa neuporedivo jačom stihijom prirode.

Na najbrži mogući način grupa spasilaca prebačena je na Veliko polje, u podnožje opasne i opake planine, koja gotovo svake zime uzima svoj danak u krvi kao naknadu za užitak i ljepotu koju pruža ljeti, ili kao kaznu za one koji joj prkose.

Nakon neophodnih priprema, jedan po jedan: Zlatko Crnković, Drago Bozja, Drago Entraut, Pašaga Grbo, Dane Pavičević, Krunic Radiljević, Gavro Bilbija, Mudić Hadžimusić, Zvonko Vinik, Hasan Abadžić, Borica Radošević, Pero Hiltišin, Zdravko Mičović i Zdenko Toula, krenuli su smrti u susret, ali sa odlučnošću da je pobijede, jer je to bio jedini uvjet da se spasi život mladog meteorologa.

Putu ili bilo kakvoj stazi nije bilo ni traga. Zagazili su u snijeg, dubok i hladan. Smetovi su bili visoki i preko pet metara. Živa se u termometru polako ali stalno spuštala. Planina je sve jače divljala, bjesnio je orkan, ledeni vjetar uvlačio se u kosti spasavalaca. Vilice su se kočile, a koža na nezaštićenom licu pucala. Ciča zima nije dala ni oko da se otvori.

Stopu po stopu, korak po korak, polako ali stalno naprijed, kretala se kolona hrabrih. Prkos planine iz minuta u minut savladavala je ljudska solidarnost bez

Observatorij na
Bjelašnici

Foto: J. Sigmund

obzira što je planina postajala sve žešća i što je svoju neprikosnovenost i snagu ispoljavala na najbrutalniji način.

— Ide se sat, dva, pet ...

— Drugovi, možete li?

Colona šuti. Stenje.

— Još malo drugovi.

Umor, san, a nadasve ta strašna hladnoća izazivaju nešto poput halucinacija. »Slatka« bijela smrt kao da se smije, cereka, zove i vabi: stanite... stanite... odzvanjao je nečujni poziv u mislima GSS-ovaca. Ali, stati se nije smjelo, mada su to svi priželjkivali.

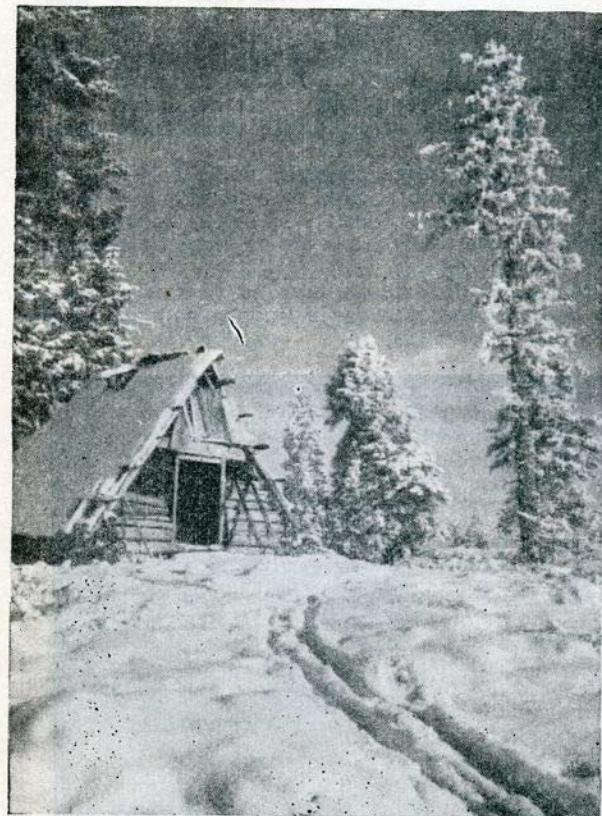
— 22, — 23, — 25°C. Ima li kraja tome spuštanju? Hoće li živa u termometru stati? Da je bar malo toplije. Šta je sa Čigojem? Idu li uzalud? Nije li već prekasno? Nejasne misli strujale su po glavama spasilaca, kojima je i samim u u ovim trenucima, po svim pravilima, takođe potrebna pomoć. Pomoći? Da, ali od koga?

— Drugovi, blizu smo.

Na upozorenje vođe grupe, jedan po jedan trzali su se kao iz zna, iz polusvijesti.

Štirin do.

Stigli su do podnožja planinskog vrha. U kratkom predahu dogovorili su se: Po oboljelog ići će samo dio grupe. Znali su da tek sada predstoji ono najgore.

Lasički stan na
Bjelašnici

Foto: J. Sigmund

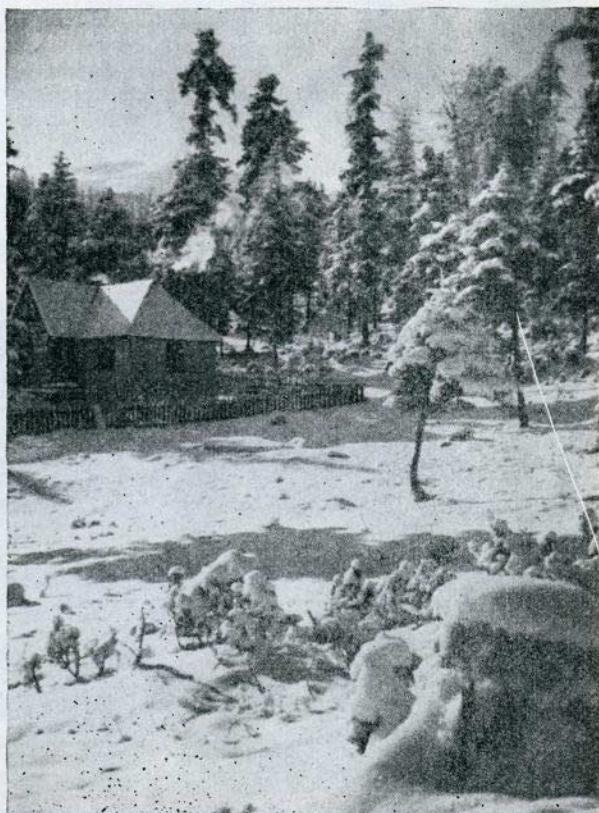
Velik uspon, izložen direktnom udaru orkana, led... Ostali će ostati ovdje na Štirin dolu, u planinarskom skloništu, da se odmore, da dođu do sebe, da prikupe snage kako bi u povratku mogli prihvati oboljelog. Dvije grupe održat će vezu među sobom radiostanicama.

Prvo četvorica, a za njima još trojica, krenuli su na najteži dio puta.

Već na početku vidjeli su da nema šale sa vjetrom i kovitima miliona ledenih snježnih iglica, koje su bjesnile po bijelom bespuću. Uspravno i pravo nije se moglo ići. Podešavali su položaj tijela onako kako bi im u pojedinim trenucima lice bilo najmanje izloženo vjetru. Zimske naočare stavljali su čas na oči, čas na usta jer su silita i hladnoća vjetra bili toliki da ni usta nisu mogli otvarati. Ledile su se vjede, brade... Kad bi naleti orkana u pojedinim momentima dostizali brzinu oko 200 kilometara, zaklanjali bi se za oveće, debelim ledom zaogrnutе stijene, očekujući kao u zasjedi da vjetar bar malo splasne, bar toliko da se kako-tako mogu držati na nogama. Ljuljali su se i povijali desno i lijevo, posrtali, padali. Hodali su — ako se to može uopće nazvati hodanjem — i rukama i nogama. Neki su čak i dijelove dereza skidali sa cipela i stavljali ih na ruke da se zadrže na strmoj ledenoj površini.

Pokušaj da u zakazano vrijeme održe radiovezu sa ostatkom grupe nije uspio. Sa prvim izgovorenim riječima, iz grudi spasilaca dopro je topao uzduh do mikrofona i istog trenutka potpuno ga zaledio. U prvo vrijeme led su otapali toplinom tijela uvlačeći primopredajnike pod odjeću, ali su ubrzo odustali od tog beskorisnog posla.

Kasov dô pod
Bjelašnicom
Foto: J. Sigmund

Sa opservatorija, u kojem je sa visokom temperaturom čekao Duško Čigoja, održavana je stalna radioveza sa Sarajevom, ali dobrih vijesti nije bilo — spasavalaca još nema, niti posada meteorološke stanice za njih bilo šta zna.

I ostali spasavaoci na Štirinom dolu, pošto radioveza sa udarnom grupom nije uspostavljena, uskomešali su se i zabrinuli. A njih sedam gore vodilo je nadčovjecsanku borbu. Jednom od njih pocela je da se smrzava ruka. Osjetio je jak bol. Bio je prisiljen da zatraži pomoć drugova. Toplina uzduha iz usta kolikotko raskravila mu je prste. Uvili su mu ruku i krenuli dalje.

Pridržavajući se jedan za drugog, napokon su stigli.

Riječ »stigli« u ovoj prilići zapravo je značila mnogo više od njenog pravog značenja. Treba je svatiti kao značenje za pojам »oteli se od smrti«.

Nada za Čigoja da će stići do sarajevske bolnice, sada je postala realnija.

Uz ništa manje napora, onako hrabro kao što su i došli, odvukli su oboljelog u specijalnom čamcu do Štirin dola i uz pomoć drugog dijela grupe odvezli ga dalje preko Babinog dola do Velikog polja, gdje je čekao sanitetski automobil.

Dan-dva nakon akcije razgovarali smo sa nekim od spasavalaca. Gledali smo lica, promrznute dijelove tijela, ozlijedena lica. Ali bili su zadovoljni i nagrađeni jednim: »Hvala vam drugovi, hvala vam mladići iz GSS-a«. Te riječi im je uputio major Milan Čigoja, otac oboljelog Duška, znajući da su spasavajući život i oni sami bili u smrtnoj opasnosti.

Gorski spasavaoci

Od planine Tare do legendarne Kadinjače

Već je prošlo punih 40 godina da se bavim planinarstvom, a mnoge dane proveo sam i na lepoj planini Tari u traženju, ispitivanju i ospozobljavanju zanimljivih planinskih područja za planinarske pohode.

Moje matično društvo »Slavija« dalo je zbog toga planinarskom putu od Tare do Kadinjače, koji spada u jednu od mojih skorijih akcija, ime Kunov put.

Skroman uzvrat ovom priznanju neka je priloženi opis toga puta, sa namenom da ovede planinare i ovim planinskim stazama i na mesto jednog istorijskog zbijanja.

Ujedno se na ovaj način želim zahvaliti drugovima-planinarama Jovanu Prikiću i Nikoli Pavloviću-Doniju, kao i »šerpasu« Slavku Pašiću-Kurjaku na dobroj saradnji u ovoj i u ranijim akcijama na Tari.

Od planine Tare do legendarne Kadinjače vodi markirana planinska staza, kojoj je dato ime Kunov put.

Ovaj je put u ranija vremena bio najpodesnija veza naselja na Tari sa njihovim privrednim i administrativnim središtem Užicom, dok danas služi još samo kao veza između pojedinih naselja rasutih po visinskoj površi preko koje se provlači.

Kao polazna tačka za Kunov put može da posluži kako planinarska kuća na Tari, tako i sama Kadinjača. Zbog povoljnijeg smještaja kao i zbog boljih veza i prevoza, ovde je dat opis puta u kretanju smerom od planinarske kuće — kao polazne tačke — prema Kadinjači, ali ovaj opis isto tako može da posluži za kretanje u suprotnom smeru, od Kadinjače prema Tari. Poslednje je preporučljivo za planinare koji se žele zadržati na Tari radi noćivanja u planinarskoj kući posle predenog puta i radi obilaska pojedinih njenih predela.

Planinarska kuća na Tari PD »Slavje« iz Beograda leži na visini od 1055 metara, usred borove šume, na području zvanom Bare. Kuća je potpuno opremljena, veoma uredna i intimna. U prizemlju kuće je trpezarija, kuhinja i umivanica a na spratu nalaze se tri spavaonice, pa tako pruža svojim posetiocima prijatan smeštaj i boravak.

U neposrednoj blizini kuće nalazi se domaćinstvo domara kuće, ugostiteljski objekti i autobusna stanica, što upotpunjava udobnost planinara za vreme boravka u kući kao i u dolasku odnosno odlasku.

Planinarska
kuća na Tari

Iz Kremne, gde se nalazi železnička i autobusna stanica na relaciji Titovo Užice—Višegrad, vodi preko Tare i pored same planinarske kuće (9 km) automobilski put za Bajinu Baštu, ali se do kuće može da stigne i pešice — cestom koja vodi padinama brda Golupca (2 sata) ili planinskom stazom koja vodi dolinom živopisnog Lisičjeg potoka (2,5 sata). Oba ova puta su dobro markirana.

Planinarska kuća je polazna i završna tačka mnogobrojnih dobro markiranih planinarskih staza u ukupnoj dužini oko 70 km, zatim Kružnog planinarskog puta, kao i puta Tara—Kadinjača, pa se odatle u raznim pravcima, i kroz najlepše planinske predele, mogu praviti izleti u trajanju od nekoliko sati do nekoliko dana.

Medu ovim izletima naročito je zanimljiv pohod transverzalom zvanom »Kružni planinarski put na Tari« jer je time omogućeno da planinar, za približno 20 sati hoda, prođe najlepše i najživopisnije predele ove planine i da ujedno, osvoji lep planinarski trofej.*

Uz ograde od grubo naslaganog kamenja, kakve se mogu vidjeti i u našem kršu, vodi put dalje preko Golog brda (952 m) do šumaraka na Lepoj glavi (2 sata, 40 min.) koji pružaju prijatnu hladovinu za kratak predah, i silazi u selo Janjići (3 sata, 10 min.) gde se nalazi ozidano vrelo sveže pijače vode.

Sa pojedinih uzvišica na ovom delu puta pruža se pogled niz južne obronke ispod kojih prolazi pruga i cesta na relaciji Titovo Užice — Kremna — Višegrad, u daljinu se vidi Zlatibor, dok se vrhovi Ovčara i Kablara mogu samo nazreti kod dobre vidljivosti.

Kunov put, poput svih ostalih planinarskih staza na Tari, ima kao ishodište mesto planinarsku kuću na Barama. Odатле, smerom prema istoku, prolazi pored vikend-kućica i lugarske kuće i spušta se kroz retke borove šumarke između kojih se, sa leve strane, vidi dolina i klisura Solotuške reke. Zatim se blago uspinje do prevoja na severnim padinama Kadine glave (1013 m), gde se nalazi usamljeno lepo uređeno domaćinstvo (1 sat). Odatle put krivuda preko raznolikog terena i vodi do udoline Potoci, gde se nalazi izvor pijače vode (1 sat, 50 min.) pa se, preko terena na kojem se primećuju znaci prelaska u kraško područje, uspinje do vrela Zaboga (2 sata, 20 min.), gde između dva kamena bloka izvire bistra osvežavajuća voda.

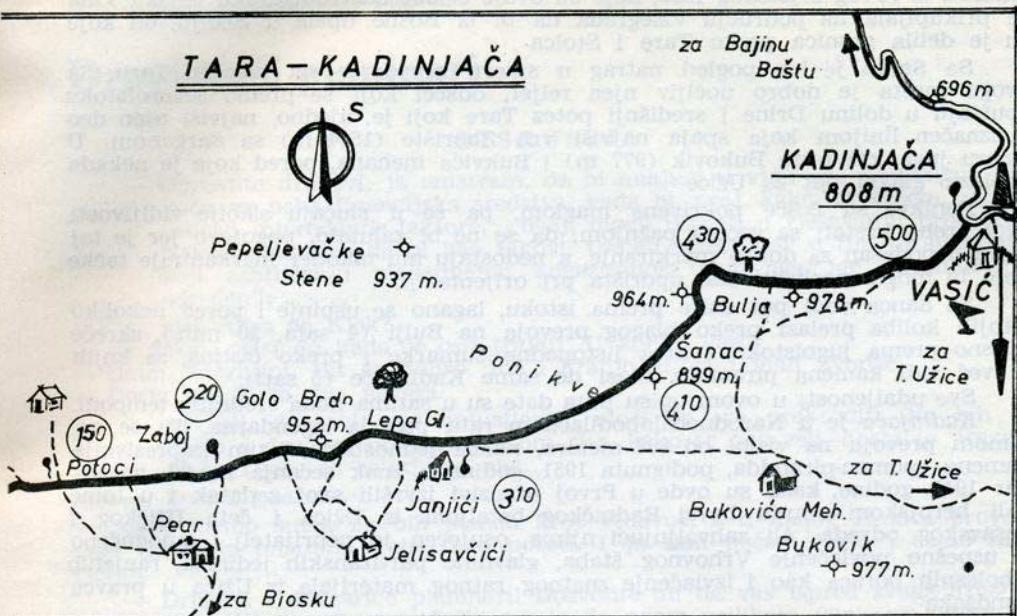
Polazeći od planinarske kuće markiranim stazama, planinar zalazi u biljni svet sa šarenom i raznolikom mešavinom alpske i mediteranske flore, gde posebno mesto zauzimaju Pančićeva omorika (*Picea omorica* Pančić) i primerci gorostasne smrče. Na ovom se terenu nalaze i zanimljivi primerci iz životinjskog sveta među kojima vidno mesto zauzimaju medved i d. vokoza. Stoga su i u pojedinim reonima Tare stvoreni rezervati a prirodne se retkosti ovde nalaze pod zaštitom, pa je za planinare tim zanimljivije da se sa ovim planinarskim svetom upoznaju i da ga dožive.

** Detaljnije o planini Tari i o Kružnom planinarskom putu po ovoj planini vidi u knjižici Dra K. Vidrića »Vodič po planini Tari« (Beograd 1964), u kojoj se, pored detaljnih opisa Tare, njenih zanimljivosti i planinarskih staza, nalaze i odgovarajuće mape.

Knjižicu kao i kontrolni karton za 7 kontrolnih pečata sa Kružnog puta mogu se dobiti kod domara planinarske kuće na Tari ili preko PSD »Slavija«, Beograd, Zmaja od Noćaja 9.

TARA-KADINJAČA

Iz Janjića put izlazi na površ Ponikve, čiji se izgled bitno razlikuje od do tada pređenog terena, što kazuje i sam naziv ovoga kraja. Valovo tlo pokriveno je ovde travnjacima iz kojih proviruju ogolele glave krečnjačkog kamenja, ponegde je tlo udubljeno poput vrtaca, a ponegde je takvo tanjurasto udubljenje do kasnog leta napunjeno vodom i kao lokva služi za napajalište stoci koja se ovde napasuje.

Preko Ponikva, pored nekoliko zanimljivih, starih i napuštenih krajputaša, sa kojih je vreme već izbrisalo poneki uklesani natpis, put vodi do uzvišice Šanac (4 sata, 10 min.). Tu su još vidljivi ostaci zemljanih opkopa srpskih

Kolibe na Bulji

Foto: Dr K. Vidrić

jedinica iz Prvog svjetskog rata, koje su ovdje čekale austro-ugarsku vojsku. Ona se prikupljala na području Višegrada da bi iz Bosne upala u Srbiju, od koje ju je delila granica preko Tare i Stolca.

Sa Šanca je lep pogled natrag u smeru zapada — na planinu Taru. Sa ovoga mesta je dobro uočljiv njen reljef, odseci koji se prema severoistoku spuštaju u dolinu Drine i središnji potez Tare koji je, ujedno, najviši njen deo i označen linijom koja spaja najviši vrh Zborište (1544 m) sa Šargonom. U smeru juga leži brdo Bukovik (977 m) i Bukvića mehana, pored koje je nekada prolazio glavni put za Užice.

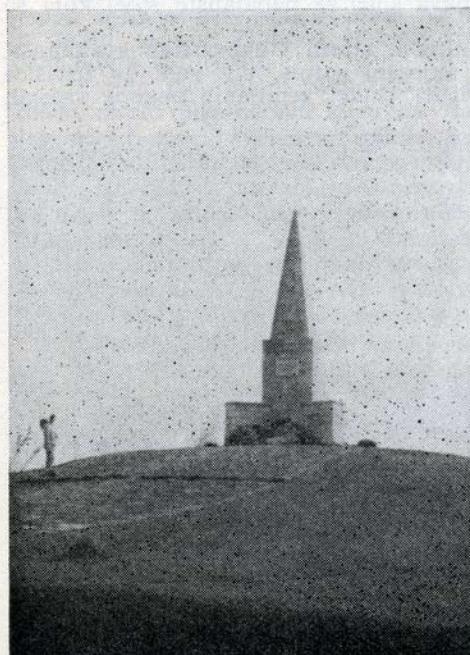
Ponikve su češće pokrivenе maglom, pa se u slučaju slabije vidljivosti ovde treba kretati sa većom pažnjom, da se ne bi zalutalo, pogotovo jer je taj teren nepodesan za dobro markiranje, a nedostaju mu također markantnije tačke koje bi mogle poslužiti kao uporišta pri orientaciji.

Sa Šanca vodi put dalje prema istoku, lagano se uspinje i pored nekoliko letnjih koliba prelazi preko blagog prevoja na Bulji (4 sata, 30 min.), skreće udesno prema jugoistoku i kroz listopadne šumarke i preko čistina, sa kojih se već vidi kamena piramida, silazi do same Kadinjače (5 sati).

Sve udaljenosti u ovom opisu puta date su u satima hoda srednjim tempom.

Kadinjača je u Narodnooslobodilačkom ratu postala legendarna. Tu se, na samom prevoju na visini od 808 metara, nalazi jednostavna i tim impresivnija kamena spomen-piramida, podignuta 1951. godine u znak sećanja na 29. novembar 1941. godine, kada su ovde u Prvoj ofanzivi izvršili svoj zadatak i u tome pali herojskom smrću borci Radničkog bataliona iz Užica i četa Užičkog i Posavskog odreda. Ali zahvaljujući njima, osuđen je neprijatelj i omogućeno je uspešno povlačenje Vrhovnog štaba, glavnine partizanskih jedinica, ranjenih i bolesnih boraca kao i izvlačenje znatnog ratnog materijala iz Užica u pravcu Sandžaka.

Na samoj piramidi, u spomen na ova herojska zbivanja, nalaze se uklesani stihovi iz poeme »Kadinjača« užičkog pesnika S. Vukosavljevića, a u njenoj su blizini rasuti grobovi boraca iz ovog kraja, koji su tu i pali u jednom istorijskom okršaju.

Ovde je izrađena i lepa kamena spomen-česma sa izvorom studene planinske vode, a svega nekoliko koraka niže od prevoja i smerom ka Titovom Užicu nalazi se sa desne strane niz padinu, kuća domaćina Borivoja Vasića. Tu će planinar naći na srdačan prijem, a po potrebi može ovde da dobije i skromni smeštaj ili ležiste. Kod domaćina Borivoja nalazi se planinarski spomen-pečat Kadinjače.

U blizini piramide i pored česme nalazi se autobusna stanica na cesti koja iz Titovog Užica vodi preko Duba i Rogačice za Bajinu Baštu, i do Peruća sa hidrocentralom na ukročenoj Drini.

Dolazak na Kadinjaču a i povratak je najpodesniji preko Titovog Užica, udaljenog svega 14 kilometara, bilo lokalnim autobusima sa autobusne stanice u Titovom Užicu, bilo direktnim autobusima koji preko Kadinjače povezuju Beograd sa Bajinom Baštom.

Spomenik
na Kadinjači
Foto: Dr K. Vidrić

Dragi naši planinari

DISKUSIJA

- Oprostite drugovi, ja smatram, da bi imajući u vidu sve objektivne teškoće, uz neka finansijska sredstva, kada bi, ovaj, kako da kažem, zainteresirali mjerodavne faktore... ovaj, mogli uspjeti u rješavanju problema. Naime, smatram da bi kao takovi, trebali zazeti stav u tim problemima, koji zahtijevaju maksimalnu angažiranost svih nas, jer konsolidacija određenih....
- Čuj, ideš sutra na Klek?
- Ne znam, ovisi do kada će ovo trajati. U koliko ideš?
- Onim jutarnjim. Bit će dobro. Ide i Franjo, ti, ja i mali Zvonac.
- Dosta nas je za dva naveza.
- ... ali, drugovi, naš entuzijazam moći će sve prebroditi. Ne bih se složio s drugom predgovornikom. Jer, kako se ono veli, dosta je praznih riječi. Djela će ostati iza nas...
- Aplauz, kratak i sažet.
- Dobro idemo sutra. Ja bih penjaо kroz »Glavu«, a ti malog Zvonca provedi kroz HPD. Sa mladima treba tako početi. I ja sam počeo slično i ostao sam vjeran....
- Drugovi i drugarice planinari! Dozvolite mi da vas ispred svoga društva najtoplje pozdravim. Želja mi je da ovom prilikom istaknem, kako su naša društva u protekloj godini postigla dobru suradnju, koja je međutim mogla biti i bolja. Ali ja se drugovi nadam...
- Ja sam za! Ali jesи li ti uredio sa oružarom za materijal?
- Budi bez brige. Ti samo budi na kolodvoru.
- ... još jednom, drugovi, sve najbolje!
- I opet aplauz.
- Vlado, što misliš o ljetu?
- Znaš da odavno želim na Durmitor. Započeti negdje od Tjentišta, pa preko Maglića u Mratinje. Onda bi se digli na Pivsku planinu i prema Crnom jezeru...

... da završim drugovi! U ime svoga društva želim ovoj skupštini uspješan rad kao i cijelom društvu!

Aplauz.

— ... i onda bi se nekud preko Nikšića probili na more.

— U Budvu, stari! Izvanredno! Cekaj, to bi trajalo deset dana... pa da, a onda bismo još mogli na Velebit i ...

— U ime radnog predsjedništva zahvaljujem se na konstruktivnoj diskusiji prisutnih delegata i članova društva. Posebno mi je dragو, da je na današnjoj skupštini uzeo učešća toliko mlađih članova društva. Iako oni nisu sudjelovali u diskusiji, uvjeren sam da im je današnja skupština pružila smjernice u njihovom daljenjem radu na polju.

— Dogovoren. Treba skupljati pare i idemo. A za Klek vrijedi: sutra ujutro!

— ... prema tome, drugovi i drugarice planinari, zaključujem ovu našu redovnu skupštinu. Hvala!

SEDAMDESETITRI PREMA PEDESETIDVA

— Dakle, drugovi, od Saveza je stigao pravilnik o dodjeljivanju znaka priznaja. Mi dugo postojimo kao društvo, imamo kuću, i izlete, i ljudi. Mislim da moramo dati stimulaciju našim ljudima, a i odazvati se pozivu Saveza sa prijedlogom za odlikovanje naših članova. Tko ima kakav prijedlog?

— Imam ja. Da se zlatni znak podijeli tebi, ovaj, našem drugu predsjedniku.

— Slažete li se drugovi?

— Slažemo!

— Ja mislim da treba i za tajnika, jer on... i za blagajnicu, jer ona...

— Slažemo se!

— A i drugi članovi odbora zasluzuјu neko priznanje. Ja kao član ne bih želio poimence, ali ipak...

— Slažemo se.

— Drugovi dozvolite, ja smatram da ne bi bilo u redu, da znak priznanja dobiju samo članovi odbora. Moramo se sjetiti i ostalih zasluznih članova.

— Slažemo se!

— Ja mislim da Tomo ima mnogo zasluga.

— Koji Tomo?

— Pa, onaj koji je radio na domu.

— Tomo iz kanalizacije?

— Ne, da.

— Ali on je od toga ima koristi. Imao je dubra za svoj vinograd.

— Ma, dobro. Ali tko bi od nas, drugovi, očistio onu jamu?

— Tako je!

— Ne, ipak ne zlatnu, nego srebro!

— Slažemo se.

— A Pepica iz općine, bivše općine?

— Nju svakako za zlato. Ona je bila ona veza sa forumima za sredstvima.

— Slažemo se! Zlato! Ne, srebro! Bronca!

— Ipak ne zlato. Pa ona, ruku na srce, nije bila ni na jednom izletu.

— Bila je na domu!

— S autom, sa onim svojim...

— Ali to je svejedno. U redu, srebro.

— Ja predlažem maloga..., kako se ono zove. Znate, bio je na orijentacionom takmičenju, kad je bio slet... Dajte me podsjetite!

— Branko?

— Ne, ne, Francek.

— Francek? Da, onaj mali crni. On je zbilja zasluzio zlato. Kad ga se sjetim, kako je bio znojan. A tek sretan kad je dobio nagradu, provijant-kutiju. Bio je tako drag i simpatičan...

— Možda je ipak malo premlad? Ima oko dvanaest godina.

— Mislim da srebro ipak može dobiti.

— Trebalо bi onda dati i Mirku. On je bio u Alpama. Doduše, brzo se vratio, ali bila je kriva kiša. Koliko se sjećam, bio je i na tečaju u Gorskom kotaru. I veli da su sreli medvjeda...

— Srebro!

— Ja predlažem druga iz sanitarnog. Nikad nije protiv našeg doma dao prijavu.

— Ja sam pak drugovi napravio kratki popis za vrijeme diskusije. Predlažem drugaricu Magdu, sjećate se, koja je na sletu kuhala, pa onda druga Mladenka, koji je napravio stolove ispred doma, Amaliju koja je čistila dom, Stjepana...
— Slažemo se!

— Prema tome, drugovi, zaključujem današnju sjednicu upravnog odbora. Prema sadašnjim prijedlozima Savezu šaljemo prijedlog za 73 odlikovanja. Treba napisati dopis u kojem ih treba uvjeriti da su naši drugovi zaista zasluzni za planinarstvo u našoj republici. Te kolajne su radi stimulacije u radu i...

— Čekajte, ali prema mojoj blagajničkoj evidenciji mi imamo samo pedeset i dva člana.

— Ali, to nema nikakve veze. U pravilniku lijepo piše: »Znak priznanja može se dodijeliti i osobama izvan planinarske organizacije ako su imale zasluge za razvoj planinarstva«. Znam ja pravilnik napamet. Prema tome naš stav je ispravan. Slažete li se drugovi?

— Slažemo se!

KNJIGA SA ZLATNIM SLOVIMA

Ona je uвijek položena na stolić sa cvijećem u vazi, na dosta vidljivom mjestu kod obilaska izložbenog prostora, sa kožnatim koricama, uočljiva. Knjiga u koju se upisuju dojmovi. Tako je na skoro svakoj izložbi, bila ona muzejska, vatrogasnica, filatelistička ili planinarska. Jednostavno: postoji knjiga sa zlatnim slovima.

Uobičajeno je da se prvi u knjigu upisuju »dragi gosti koji su uveličali svojim prisustvom otvorenje«, a onda oni — obični smrtnici.

Ako je izložbeni prostor slučajno na takvom mjestu, da ga posjete i oni koji postaju posjetioci silom prilika, onda tek knjiga postaje interesantnija, postaje pravo ogledalo posjetilaca. Uz poznate kurtozne hvalospjeve može se vidjeti neshvaćanje, knjiga postaje putokaz organizatorima ili sadržajno veselo štivce, a često i odraz kulturne razine posjetilaca.

Dakle, u ruci mi je »Knjiga utisaka« s jedne izložbe planinarske fotografije, koja se — nije tome davno — održala u našem gradu. Jezikoslovac je odmah primijetio i upisao:

»Knjiga utisaka je germanizam, naš izraz: knjiga dojmova«. U knjizi ima mnogo pohvala. One sadrže niz sinonima počevši od »krasno, divno, lijepo« pa preko »korisno, potrebno, dobro« sve do »fascinantno, poetično, fantastično« da onda uskrsnu u religioznom »božje i božanstveno«. Za ilustraciju evo primjera:

»Ima ih famoznih, a ostalo fix i nix!«

U želi da ono »Fix i nix« bude konkretnizirano, slijedeći posjetilac piše:

»Ne znam što će maslačak na ovoj izložbi? Da ga nije vjetar dopuhnuo?« Drugi mu odgovara:

»Visi kao i visibabe.«

Međutim, s postavom izložbe netko se i ne slaže:

»Rab kao najbolje turističko mjesto na Jadranu niste izložili. Eto ti ga na! Jesu ovi planinari čudni, i baš Rab zaboraviše!«

Kako je planinarstvo neka vrst sporta — barem tako neki tvrde — izložba nije mogla proći ni bez navijačkih ekscesa. Donosim ih kako su napisani, makar su mi nerazumljivi s obzirom na spominjanje krapinskog pračovjeka, jer — koliko se sjećam — on nije bio izložen:

»Pažnja! Pažnja! U ovoj izložbi najviše mi se svidaju slike iz prošlosti. Kada pogledam krapinskog pračovjeka, liči mi na tim »Hajduka«. Najviše na Peru Nadvoezu.«

»Meni Mesić sliči na dinosaura, a cili Dinamo na bandu neandertalaca. A Šime Koneri na krapinskog pračovjeka. Sve živi fosili.«

»Ovo bi trebalo da što više vidi omladina!« — zaključuje treći posjetilac. Da li izložbu ili navijačke »utiske«? Ne znam!

Posjetioc su i poete. Evo jednog »stihoklepca« čija nesvjestica sigurno ima uzrok u nekoj bolesti:

»U brdu sam se rodio i medvjede gonio
Kravice sam čuvao i curice ljubio.

Izložba je dosta dobra. Dok je gledam padam u nesvjest, jer me sjeća na lijepo dame iz djetinjstva koje sam proveo u Gorskem kotaru«. Slijedećem poeti nije ponestalo inspiracije kao prethodnom:

U snijegu tragovi moje krave
Moje krave rogate
iz kućice bogate».

Slijedi potpis, kao uostalom ispod svakog »utiska«. Ovu stranicu iza poeta završava konstatacija:

»Sve je lijepo, ali nema ti do mog Dubrovnika«.

Naša privredna kretanja kao da su se također našla na stranicama knjige:

»Fotografija »Gorštaci« uvjerljivo pokazuje put naše privrede: ratarstvo, stočarstvo...«

»Prva humana akcija u prosvjećivanju poljoprivrednika«. Na ovo daje repliku posjetilac:

»Tko pod drugim jamu kopa, fizički je radnik!«

Evo, toliko o knjizi dojmova. O ogledalu posjetilaca, mišljenjima, dojmovima i »dojmovima«, razumijevanju i neshvaćanju, kulturi i onom drugom.

»Hvala na pažnji!« — završava jedan od posjetilaca svoje hvalopojke. A i ja ču tako.

Z I V I O P R V I M A J !

Najžešća bitka vodila se oko malog okanca koje gleda u kuhinju, ili obratno, iz nje u blagovaonicu. Tu su načičkane glave, crvene i zajapurene, znojne i umorne, često i ljute, iz svega glasa izvikivale: — dva u osam, — radensku i litru bijelog, — pet piva, ili — dvije ljute. Poslije toga bi uslijedilo moljakanje i vikanje: — molim vas, dugo čekam, — dajte mi već jednom!, — ne, ne prijatelju ja stojim iza ovoga! — i tome slično. Čovjek iza okanca osjećao se vrlo važnim. Bio je toliko tražen i pozivan kao psovka naših ljudi kada im nedostaju argumenti uvjeravanja. Vjerojatno ponosan zbog toga, čovjek iza okanca pokazivao je prilikom naplaćivanja svoje umijeće u računanju na očito zaprepaštenje onih s druge strane, i u izdavanju zapovijedi onima koji su zajedno s njim bili s onu stranu malog porozrčića. Ovi su se pak vrzmali u malom prostoru kuhinje, vikali i izvršavali naređenja brzinom koja odgovara prazničkom raspoloženju.

Ispred simpatične kuće život se kretao kao uvijek kad se na premalom prostoru skupi previše ljudi. Iz brojnih otvorenih ognjišta strahovito se dimilo, i miris pečenog mesa miješao se sa mirisom vlage i trulog drveta. Mjestimice su ležali umorni izletnici, ali bi ih svakog časa iz dokolice izbacile nesmotreno nabačene lopte. Djeca ne znaju za pristojnu igru loptom i začuđeno bi zurila za svojim kuglastim rezvizitima, kad bi ih oni, kojima je jedini užitak spavanje u šumskoj hladovini, bacili uz nepristojan komentar prema potoku. Očevi i majke u tili čas bi skočili iz položaja ravnodušnosti i otrčali na potok. Sada je stupala u pokret sva domišljatost roditelja da uz pomoć štapova, grana i kamenja zaustave loptu. Izvadenja lopta brzo bi se opet našla u rukama nestasne dječice. Prijekoran pogled prema dokolnim izletnicima bio bi doličan odgovor na njihov neodgovorni gest. Ovakav tok zabave bio je neminovan, jer je i lopta i djece bilo mnogo, kako i onih naoko mirnih izletnika u ležećem položaju.

Velik dio posjetilaca šumske idile bio je zauzet potokom i njegovim uskim betonskim koritom. To korito bilo je idealno za razne naprave koje voda treba pokretati. Dječaci su ponosno promatrati svoje još ponosnije očeve, koji su strpljivo rezbarili odsječene grane iz kojih je trebalo stvoriti mlin, malo tehničko remek-djelo. Nažalost, u većini slučajeva već nakon nekoliko okretaja na brzom potoku krakovi i lopatice bili bi polomljeni i tada bi obično započinjala slična trka kao i za loptama. Djeca bi vriskom označila početak katastrofe malog mlina, dok bi dobri očevi trčeći krenuli nizvodno. Obično bi se vraćali mokri, teško dišući, sretnog ili ljutog izražaja na licu, što je zavisilo o tome da li su krakove mlinova uhvatili ili ne.

U ovoj je zabavi tog dana najbolje prolazio jedan mlađi čovjek, koji je neumorno radio mlinove, i to one najjednostavnije vrste. Probušio bi štap na dva mjesta u sredini i kroz te rupe uvukao druga dva. Dobio bi time križ koji se izvrsno okretao. Prvi je valjda učinio sebi za veselje, ali su ubrzo počele stizati narudžbe okupljene djece. Mladić je sjedio na velikom panju kraj potoka i radio, dok bi k njemu dolazili zabrinuti očevi na stručne konzultacije. Ipak, nije nakon toga njihov posao nije zadovoljavao vlastitu im djecu. U većini slučajeva krakovi su bili ili prekratki ili predugi. Mladić je stoga uspio dobro iskoristiti svoju popularnost. Od brižnih majki bi dobivao pečene ražnjiće a uskoro je kraj sebe uspio naslagati i lijepi broj pivskih boca, koje su pristizale kao znak zahvalnosti od strpljivih očeva.

S druge strane potoka na maloj uzvisini raspoloženje je imalo posve drugi karakter. Tu su okupljeni mlađi ljudi pjevali uz raštimane gitare, a u jačini glasanja nadvisivalo ih je samo nekoliko tranzistora. Ta nepodnošljiva buka prekidana je nazdravicomama u čast praznika ili pojedinog člana drštva. Neki su se pak — ne obazirući se na potreban protokol zabave — zabavljali s drmusanjem u mjestu, što bi se reklo plesom.

Na najvišim predjelima brda bili su oni koji će tek za koju godinu biti uz potok praveći djeci mlinove i trčeći za loptom u potoku. Ovdje je uglavnom vladala tišina. Eventualno bi tranzistor mrmorio sentimentalnom muzikom, dokazujući banalnim tekstovima suvremenih pjesama da u dvadesetom stoljeću još uvijek ima romantike.

Ova uzvisina preko potoka bila je za djecu zabranjena zona. Roditelji su to pokušavali opravdati time što bi djeca mogla pasti u potok, kad bi se penjala na brdo. Razlozi su ipak bili posve drugi, ali ih roditelji nisu htjeli niti međusobno konkretizirati. Međutim većina djece ipak je stigla na uzvisinu ali samo do prvih grupa sa gitarama i kriještećim tranzistorima; zdrav razum im je nalagao da nije zgodno smetati one koji su se povukli na još više predjele.

Kad bi koji od roditelja zaposlenih pokraj vatre kroz dim opazio svoga mališana u zabranjenoj zoni, započeo bi odmah dozivanjem uz strahovite prijetnje, tako da se dijete, zbog onoga što ga sve čeka po povratku do roditeljskog ognjišta, ne bi ni usudilo sici. Obično bi tada započela svada između roditelja, kako onaj koji prijeti, nema ni trunka pedagoškog duha, dok bi ovaj odgovarao da će zbog takvog ponašanja njihov mališan kad-tad završiti u kojem od poprav-

nih domova. Stanje bi se smirilo tek onda kad bi jedan od roditelja — obično bi to bila majka — otišao po svoga ljubimca. Prijetnje časkom prije izrečene i svađa između jednog para supružnika imale su lančanu reakciju. Situacija bi se smirila tek onda kad bi i posljednji mališan sišao ili, češće, bio skinut sa kompromitirane užvišice. Ali ubrzo zatim opet bi počela seoba nestasne mlađe generacije preko potoka, ali sad mnogo opreznije, skrivanjem iza grmlja i nabacanij balvana.

U smiraju dana, kad su sjene drveća i brda postale dugačke, opsada oko starog Kraljičinog zdenca bila je dignuta. Ali ni to nije prošlo bez trzavica.

Majke koje uvijek pokazuju veću izdržljivost od svojih bračnih drugova, dale su se u potragu za djecom. Cijela planina je odzvanjala najrazličitijim imenima, koja su roditelji nekoć tako pomno odabirali svojim mališanima. Naporno je bilo ko zna koji put skakati preko potoka. Očevi bi obično ostajali na svojim mjestima ponavljajući prigovore o lošem majčinskom odgoju djece. Nerijetko ih je bilo teško osoviti na vlastite im noge; u tom su ih zdušno pomagali svi članovi uže i šire obitelji, a koji put bi morali priskočiti upomoći i pripadnicima susjednih društava. Uspravljeni očevi smirili bi se u svojoj ljutnji i sa blaženim smješkom pokazivali zadovoljstvo, što se toliko ljudi o njima brine. Bio je to očit znak da je započeo pokret prema mirnom kućnom pragu.

Društva mlađih ljudi preko potoka krenula su također, a njima su se pridružili i oni s najviših pozicija. Poput bujice silazili su svi zajedno uz strašnu drek u probudivši preostale spavače na suhom lišću. Ovima je to bio znak da su ozebli na onoj strani gdje nisu bili pokriveni prebačenim vjetrovima i gunjevima.

Prije općeg pokreta započelo je hodočašće na ona dva ispusta nad kojima se ponosno koči naziv »Kraljičin zdenac«. Čekalo se na pranje ruku i obavezno napajanje, kod čega se raspravljalo, kako je to najbolja voda na Medvednici, pa čak i najbolja voda u državi. Zbog toga je lako moglo doći i do neugodnih lokal-patriotskih prepirkki, da se nije mlađi svijet sa tako nepodnošljivom larmom gurao k zdenцу, pa je prepirkica o najboljoj vodi bila u najmanju ruku zataškana. Naime mlađi svijet izletnika izazvao je zaprepašnost starijih, koji su sada zdušno naricali da se tako u njihovo vrijeme mlađež nije ponašala. Roditelji i djeca mogli su krenuti zatim nešto mirnije, da naposljetku krenu i oni koji su još zarana uhvatili mjesto na klupama, pa su ih sada teška srca napuštali. Među posljednjima su bili oni koji nisu imali dovoljno pomagača kod ustajanja, pa im se ono sada činilo kao nekadašnja jutarnja gimnastika.

Mladić, koji je neumorno čitavog dana radio vesele naprave na potočnom koritu, maknuo se sa svoga panja kada je pao mrak. Svratio je u kuću, gdje je poveće društvo ispijalo jednu od posljednjih zdravica. Jedna je i njega zapala. A onda je i on krenuo klimavim korakom za društvo, koje se putem prema gradu bučno prepiralo o nogometnom prvenstvu. Nije razumio zašto mu je sve to bilo smiješno i smijao se bez razloga, makar je prepirkica bila vrlo ozbiljna.

NAŠA TRADICIONALNA...

Svaka prispodoba sa žvim osobama je poželjna!

— Pet, četiri, tri, dva, jedan — smuk!

Skijaš je pojuringo kao vjetar, ali ne daleko.

— Stoj, stoj! — vikao je iz petnih žila starter. Skijašu, koji nije skijaš, nije pravi natjecatelj, ovo je zapravo bilo najteže. Već prije starta raspitivao se kako je najlakše zaustaviti se kod cilja. Sad je tu tehniku morao upotrijebiti već desetak metara nakon što se otisnuo. Zaustavljanje je napokon obavljeno na opće zadovoljstvo prisutnih gledalaca, a i njega samoga. Uspuhan, bijel od snijega, vratio se na start:

— Što je?

Momci oko starta smijali su se i komentirali. A eto, desi se! Starter je načinio mali propust. Nije stisnuo ono nesretno dugme na radio stanici,

kako bi i kontrola na cilju mogla stisnuti svoje štopericice. Momak se opet postavio u napet položaj iščekivanja one famozne riječi »smuk«.

— Ma ne, ovo stisni!

— Nije, nego ovo!

— Deri se, pa će te čuti.

— Da startam?

— Evo, u redu je. Sad startaj!

Bila je to kratka i jezgrovita diskusija o upotrebi radio stanice. Kad je dobio udarac po ledima, momak se već ukočio. Krenuo je.

— Ide — odjeknulo je okolinom, a onda su uslijedili povici: Stisni koljena! — Ne daj se! — Drži se!

Ovo »drži se« najjače mu se usjeklo u pamćenje, i držalo ga sve do cilja. A čega da se drži? Skije kao da su pomahnitale, a on na njima jedva drži ravnotežu. I onda je došla ona najveća strmina. Na čas je čak zatvorio oči, da trenutak kasnije opazi velikim slovima ispisani natpis »Cilj«. Tada je još bio pometnju među onima koji su se već izdaleka nagnjali sa satovima u ruci prema njemu. Ali kao za inat, skije su upravo ovđe promijenile svoj pravac. Uspio je još jedino da se nekako zanese bočnom stranom i onda se našao izmješan sa simpatičnom djevojkicom koja je još uvijek čvrsto držala štopericu u ruci.

— Stisni je! — reće joj sa blagim smiješkom.

Klupko se relativno brzo odmotalo, ali su na zemlji ostala još dvojica »štoperaka« od kojih je jedan sasvim odustao da stisne štopericu, dok je drugi to učinio nakon detaljnog pregleda svih svojih ekstremiteta. Natjecatelj se zadovoljno smješkao uvjeren da je postigao dobro vrijeme, makar je suca na zemlji sam morao prisiliti da pritisne dugme na svršetak njegove trke. Ali je zadovoljstvo brzo nestalo kad je bio da će se izračunati vrijeme između onog »prisiljenog« suca i onog posljednjeg. Htio je nešto prigovoriti, ali nije stigao jer su se svi morali razbjeći zbog silovitog skijaša koji je projurio kroz cilj.

— Stisni! — vikao je jedan čovjek, vjerojatno najglavniji u organizaciji natjecanja. Skijaš se efektno zaustavio s pitanjem:

— Koliko?

Cijela njegova pojava govorila je da je vičan ovom sportu. Međutim, nastala je neugodna šutnja. Sapat između članova takmičarske komisije bio je jasan: onaj nespretnjaković na startu opet je zaboravio stisnuti dugme na radio stanici.

— Pedeset i četiri! — važno odgovori jedan sa urom.

— Nemoguće! — ozlojedeno će takmičar.

— No pa dobro, četrdeset i sedam! — utješljivo završi dijalog štoper.

Jedan poznati skijaš, jedan pravi natjecatelj, doveo je svog malog sina, još ne pravog skijaša, ali dobrog očevog učenika. Dječačić je zaista dao sve od sebe u svojoj konkurenциji, ali to mu nije ništa koristilo. Ni brzina, ni stil, ni vještina. Slavna takmičarska komisija rekla je svoju riječ.

— Mali ti si prvi — oštro je govorio tata-skijaš — a ono što ovi strički pištu, to uopće nije važno.

Ispred komisije, koja je proglašila rezultate, vodila se žustra prepirkia. Mahalo se na napisanim žalbama, prijetilo i mirilo. U bitku je stupila sva rječitost organizatora:

— Pa, drugovi, nema smisla. Vidite, tu je i televizija, a ima gdjegdje i koji novinar. Zašto smo takvi? Mi smo ipak planinari! Nemojmo tako... ovako amaterizam, ljubav prema brdima, entuzijazam... Da, da, prvo mjesto dali smo zaista njima. Ek pno. Ali shvatite, oni su doputovali iz daleka... Za onoga pitate? Zar on ne pripada našem društvu? Ah, to je lapsus! On da je od onih? Huligan! Ne on, on je zaista dobar. Jedan od njegovih, koji se napio i razbio prozor. A mi ga još stavili za suca na slalomu. I svi su mu prošli kroz vrata. Bilo je pritužbi, a onda je taj fakin izmišljao startne brojeve. Šramota. Eto,.. da, da, to je kad nedostaje kadar. U nikoga se ne možeš pouzdati. Da smo to znali... Ali shvaćate, mi smo amateri, čisti, najčistiji...

Ah, evo druga novinara, pardon, intervju... Izvolite! To je jedinstveno takmičenje u našoj zemlji, samo skijaši planinari, tradicionalno, naravno! Vidite i sami: krasno vrijeme, idealno za skijanje... Zar ne? Organizacija uspješna, sve članovi društva, izuzev pojedinaca... a sad, ima propusta, ali to su očekivani propusti. Ono tamo oko komisije? Ma samo temperamentnost... vidite i sami kakav odaziv i zainteresiranost... osjeća se štimung... Ovaj huligan, taj ne spada k nama. Rezultati? Dakle, evo ih... ovaj... nisu baš službeni, ali mogu ući u novine. Ne, ne, nitko se neće buniti. Mi se svi pozajmemo. Amateri, entuzijasti, tradicija... Da, da, tradicionalno natjecanje. Koje po redu? Pa sva su naša natjecanja tradicionalna. I prvo nam je bilo tradicionalno... Razumijete, zar ne?

»... planinari-skijaši vratili su se zadovoljni sa svoga tradicionalnog natjecanja. Treba odati priznanje organizatoru, koji je vlastitim snagama organizirao ovo natjecanje i pružio svima ovaj lijepi sportski doživljaj.«

Zapis sa Pelješca

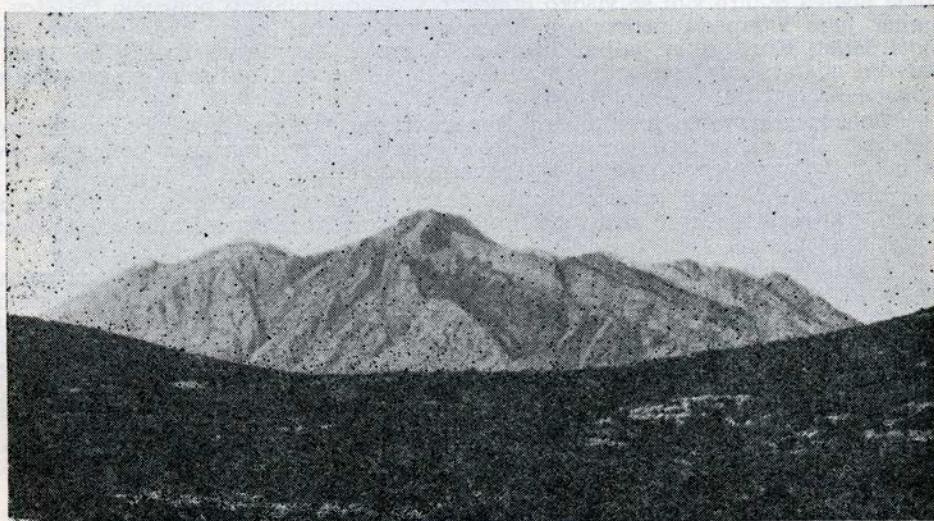
Brod »Cres« tjeran snažnim motorima, sjekao je morske valove, noseći nas prema poluotoku Pelješcu, gdje će slijedećih mjesec dana boraviti i vršiti geološka istraživanja sa ekipom kojoj pripadam.

Stojim na palubi, očiju uprtih u horizont na kome se jasno ocrtava morfološki razvijen trup Pelješca i pitomiji, više zaobljen obris otoka Korčule. Kao da se ova kopna stапaju u jedno, tvoreći tako jedinstvenu cjelinu. Ispunjeno sam srećom i saznanjem da se moj davni san ostvaruje. Da, odavno sam želio posjetiti i doživjeti ovaj južni, drugi po veličini poluotok na našoj obali Jadrana, koji se odlikuje svojom surovom i na svoj način lijepom i primamljivom prirodom. Mnogo sam slušao i čitao o ovom kraju, tako da mi nije teško prepoznati impresionirantan vrh Sv. Ilike, koji se sa svojim 961 m uzdiže iznad mora i impresionira veličinom i dostojanstvenošću. Talijani su ga zvali »Monte Vipera«, Zmijino brdo, jer je kao i čitav Pelješac bogat ovom vrstom gmažova.

Već smo na domak poluotoka i jasno se razabire stjenovita obala obrasla makijom, koja se strmo obrušava u plavetne dubine mora. Poluotok je teško pristupačan, pa ipak već u prehistorijsko doba ovdje su živjeli Iliri. Tokom svoje burne historije, Pelješac je promijenio mnogo gospodara. Osvajali su ga grčki kolonisti i Rimljani da bi nakon propasti Zapadno-rimskog carstva došao u posjed Bizanta. Zatim su se kao njegovi gospodari redali Neretljani, zahumska kneževina, a od 1333—1808. Dubrovačka republika. Duž čitavog poluotoka nalaze se tragovi te burne prošlosti. Dovoljno je spomenuti stonska utvrđenja, koja su jedan od najvećih utvrđenih kompleksa na istočnoj obali Jadrana.

Zaokupljen razmišljanjem nisam ni primijetio da naš brod ulazi u korčulansku luku. Iskrcavamo se. Predstoji još samo kratka vožnja trajektom preko Pelješkog kanala i stići ćemo u Orebić, lijepo mjesto, grijezdo pomorskih kapetana, gradić palma i čempresa. Iznad njega izdiže se masiv Zmijinog brda poput nekog ogromnog diva raširenih ruku, koji zaštićuje od naleta bure mala mjesta na njegovim padinama duž obale mora.

Iz dana u dan, vršeci geološka istraživanja, sve bolje smo upoznavali Pelješac i dublje zalazili u njegova vapnenjačka bila, koja se protežu duž polu-

Zmijino brdo (961 m) na Pelješcu

otoka poput oriških rebara i u vinorodne doline i polja Župe, koja su izgrađena od dolomitnih naslaga. Jednog dana, trebali smo Dubravko, student geologije i ja vršiti geološka istraživanja linijom koja presjeca poluotok od sjeverne do južne obale preko Zmijinog brda. Bili smo sretni kada nam je šef ekipe saopćio zadatak, jer je to značilo, između ostalog, izvršiti i uspon na najviši vrh Pelješca Sv. Iliju.

S posebnim uzbudnjem, uzbudnjem koje osjeća svaki planinar pred uspon na neki toliko željeni vrh, očekivao sam to jutro, koje je osvanulo vedro. Rano smo krenuli našim kombijem u Trpanj, slikovito mjesto na sjevernoj obali poluotoka, odakle nas je barba Jere svojim čamcem prebacio do luke Duba. Prekrasne pješčane plaže, azurno plavo more i veliki stari maslinjaci oduševljavali su svojom ljepotom. Seoce Duba nalazi se oko pola kilometara od obale i smješteno je na padinama Zmijinog brda. Međutim pitomost obale i romantiku ubrzalo su odagnali iz naših misli pogledi na strme i gotovo nepristupačne padine Zmijinog brda, koje se uzdizalo pred nama.

Krećemo. Usput susrećemo ljude koji s nevjericom gledaju u nas. Čudi ih što čekićem odvaljujemo fragmente stijena, pregledavamo ih i potom pravimo zabilješke u našu kartu. Njihovo iznenadenje tim je veće kada im kažemo da želimo stići na vrh Zmijinog brda. Kažu da ćemo zalutati, međutim u našim kartama nalaze se detaljni podaci, a avionski snimci čitavog područja, omogućavaju nam kretanje bez bojazni da zalutamo.

Uspun je težak. Strmina i gusta makija znatno otežavaju kretanje. Teško je, jer osim fizičkih napora, treba biti neprekidno usredotočen na posao koji se radi. A geologija ovog područja je zaista interesantna. Snažne tektonske sile i procesi erozije u geološkoj prošlosti zemlje, formirali su ovdje reljef koji svojim izgledom i formama veoma sliči peizažima srednjeg i južnog Velebita.

Sati prolaze i mi smo sve bliže vrhu grebena. Susrećemo zmije koje opravljavaju naziv ove planine. Još malo, još svega stotinjak metara, i popet ćemo se na vrh grebena, kojim ćemo produžiti do kamene piramide na vrhu Sv. Ilijie. Raslinje je oskudno. Između kamenih gromada proviruu buseni trave, jedine biljke, koja na ovoj visini može odoljeti snažnoj buri i jugu. Vjetrovi ovdje izvode svoj divlji ples za dugih jesenskih i zimskih mjeseci.

Na vrhu nas dočekuje blagi povjetarac, koji hlađi naša znojem orošena lica. Umorni smo, međutim i neizmjerno sretni, jer smo nakon gotovo tisuću metara uspona, ipak na vrhu Zmijinog brda. Vidici su lijepi i nezaboravni. Na sjeveru u čitavoj svojoj dužini, poput ogromne zmije na moru, leži otok Hvar, a iza njega otok Brač. Desno je poput slonovače, bijelo bilo Biokova. Prema istoku dokle pogled dopire vidi se visoko, krševito i teško prohodno područje Pelješca, a prema jugu i zapadu nepregledna morska pučina, na kojoj kao uspavani leže otoci Mljet, Korčula, u daljinu Lastovo, Biševo i Vis. Tamo daleko na jugu u zlatnom odsjaju sunčevih zraka, naziru se iz pučine crni obrisi našeg najjužnijeg otoka — Palagruže.

Pokušavam sve to prenijeti na filmsku traku. Šutimo. Čuje se samo zujanje kamere i škljocanje fotoaparata. Svaki od nas je obuzet samim sobom i na svoj način doživljava ljepotu vidika i prekrasnog sunčanog dana.

Stotinjak metara južno od vrha nalazi se planinarsko sklonište koje su podigli Talijani. Slabo je sačuvano i njime se koriste za iznenadnih oluja čobani i rijetki planinari.

Dosta je odmora. Tek smo na polovici našeg profila. Predstoji nam gotovo tisuću metara spusta do mora i Orebića. No, iako je naporan, on je ipak lakši od uspona. U podnožje Zmijinog brda stigli smo u smiraj dana. Kroz čvoraste grane maslina vidjela se zlatna sunčeva ploča, koja je tonula daleko na horizontu u more i svojim posljednjim zrakama obasjavala lijep i dostojanstven vrh Sv. Iliju.

Planinarske marginalije

VIII BILJEŠKA O TATRAMA

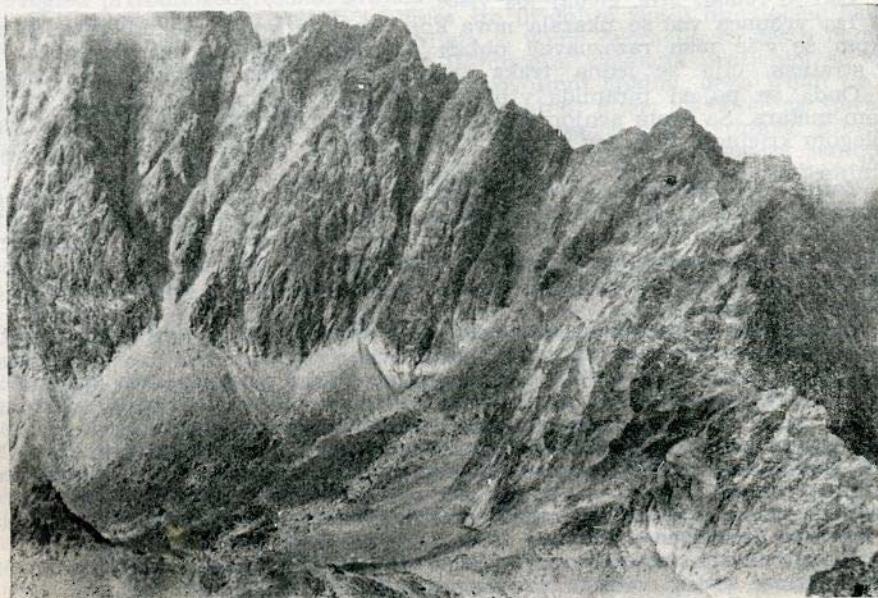
Od Etne, Olimpa i Rile do Tatra, Zugspitzea i Mont Blanca otprilike, proteže se isprekidani i nepravilni krug planina do kojih se može, obično, putnički, turistički, doći i doživjeti ih kao daleko razmaknuta proširenja planina naše zemlje.

Tatre su markantna karika tog kruga. Planine surih stijena, mrkih šuma, tamnih očiju izgubljenih mora, daleko i od plavog Jadrana i od sivog Baltika.

Opisivalo ih je više naših planinara, suvremenim slovačkim književnikom Alfonsom Bednarem uveo ih je među glavne junake lijepog romana (»Stakleni vrh«). Posjetio ih je i jedan naš pjesnik (Mića Danojlić). I kasnije, u feltonu »Borbe« (30. X 1966), unio među reminiscencije ljudi, knjiga i zbivanja omaleni zapis o Tatrama:

»Prebivalište vila. — Tri dana u Niskim Tatrama. Proplanci. Oštar, studeni predjesen dan. Pejzaž sličan slovenskom. Po livadama, po travnatim čistinama, po blagim padinama — sjenare. Te sjenare sliče na naše vajate, načinjene su od grubih posivjelih dasaka i vidate ih kud god pogled bacite. Na jednoj livadi pet, na drugoj deset; ovdje raštrkane, tamo gotovo ušorene. Naseobine iz nekih zaboravljenih priča. Moj suputnik, bratislavski novinar, reče mi da je jedanput u nekoj od tih koliba prenočio u sijenu; da su uvijek puste, i da u tom kišovitom i šumovitom kraju služe jedino kao skloništa za sijeno. Nisam mu sasvim povjerovao, utoliko prije što se hvatao sumrak. Jer ako još negdje na svijetu ima vila i tamnih divova, oni svakako prebivaju u tim sjenarama sjeverne Slovačke.«

Pregledajući razne papire naišao sam opet na taj zapis, i u pravi čas. Magleni listopadski dan rasplinuo se u tamni. U večernjem raspoloženju, planine u mom sjećanju poprimaju meke obrise prizora iz davnih bajki.

Visoke Tatre: Pogled s Gerlachovke na Batizovski štit i Poljski greben

IX SUSRET SA MONT BLANCOM

Susresti planinu, mislim, isto je tako lijepo kao i osvojiti je. Ući u dolinu Vrata, Krmu, Logarsku dolinu, Ropojanu. Ići u susret padinama, strminama, i barijerama, rubovima i grebenima, vrhovima i oblacima. Zabaciti glavu da ugledamo vrhunac čijem se podnožju približavamo. Sresti stvarnu planinu, sretati je opet u mislima.

Pratim jedan takav doživljaj, radujem se susretu zajedno sa putnikom koji je, putujući Francuskom, zašao i u alpske krajeve (Vladimir Balvanović: Nepa-riska Francuska. Monblan ili Kako se stvaraju šampioni. »Odjek«, Sarajevo, 1. XII 1966).

»Prarion je bio u oblacima u koje je gusjeničar ulazio sve beznadnije. Vidik se skučavao i uskoro se osim rijetkih skijaša koji su kao utvare izlazili iz magle, više nije dalo vidjeti. Maks je upravljao vozilom naslijepo ali nepogrešivo: snijeg je počeo da pada, nošen oštrim naletima vjetra, potcrtajavajući još jače beskrajnu gromadu prostranstva što se slutila uokolo. Hiljadu osam stotina metara. Dvije hiljade metara. Onda, kao i uvijek — vrući čaj i dvostruki rum.

Na sjeveru Prariona nalazi se ogrlica Aravisa čiji stjenoviti šiljci kao da uokviruju pola svijeta. Prema jugu je masiv Monblana — Zelena Igla (4121 m), Đinovski glečer, Bijela dolina, onda nailazi bedem Južne Igle sa najvišom žičarom na svijetu (3842 m) i — Monblan.

Koliko se poznatih slika roji u mislima dok razmišljamo ono što autor gleda! Kulise, zelene i sive, bregova, stijena i vrhova. Sunce, vjetar, promicanje oblaka, sjene što klize.

»Ugledao sam ga prvi put u jednoj od onih munjevitih promjena vremena koje svakoj planini daju neki čudni prkos, neulovljivost slike čiji privid poslije uzalud nastojati da konkretizujemo na fotografskoj emulziji svijesti.

Masiv se odjednom pojavio u poderotini oblaka koje je tjerao vjetar: jedan bijeli zid koji se nije prestao dizati, koji se još skrivaо iza talasa smrznute pare, koji se zatim opet uzdizao, koji se pretapao iz bijelih površina snijega u plave lavine glečera i crvenosmeđe plohe nepokrivenih okomčitih stijena. Zatim se pojavio vrhunac, visoko, sasvim visoko...

Žan je rekao: »Ne, gledaj još više.«

Iza vrhunca već se ukazala nova kosa koja je vodila nekud gore, u bijelo u kom se više nisu razaznavali oblaci od snijega, glečeri od plavetnila neba, od stratusa, čija se jedna traka sasvim nepomična, ocrtava na horizontu.

Onda se pojavi piramida vrhunca. Sa svih svojih četiri hiljade osamsto sedam metara. Sa svom svojom postojanom nepomičnošću, silinom svojih padina i blagom krivinom krajnjeg vrhunca... kako to, uostalom, i priliči svakoj pravoj moći.

Zatim, pod zrakama kosog popodnevnog sunca, zablista cijeli lanac Alpa. Vrhunac Brevana sa svojom zaravnjenom platformom koja se odjednom survava u dolinu Uš, Igla Gutea sa dinovskim stepenišcama svog glečera, nježni prevoj Doma koga od Južne Igla dijeli Bonsonov glečer. Zatim More leda, ovičeno s obje strane glečerima Aržantijera i Žeana. Bijelo jezero. Crvena Igla. I onda opet — lanac Aravisa.

Ovdje, pod Monblanom, tog časa dok se pred njegovom kosinom otvara nebo, odjednom otkrivam da zalaz sunca, sam po sebi, i nije baš tako dèmodè: loši pjesnici ipak ne mogu oduzeti ljepotu pješanoj plaži isto kao što rđavi filografi opere mogu napraviti grandiozne dekore od čije mi se lažne spektakular-madžije ne mogu upropastiti trenutak kada sunce zalazi za horizontom. Scenosti uvijek ježila koža, ali... kakve to ima veze, pitam se, sa čarolijom Monblana, sa veličanstvom ovih gromada čija je stravična nevinost okrznuta jedino čutnjom pogleda.

Horizont je čist. Sjenke padaju sve duže. Sve plavije. Sunce se zaklanja iza Monžoli. Iza lijepe planine.

Jedan od onih velikih prizora što su »zvjezdani trenuci« u planinama. Scena koju upijamo, širom otvoreni promatranju, svim očima duha, jer nam nisu dovoljne samo oči tijela. Prizor što će ga ugasiti sumrak ili nalet oblaka, ali će estati obasjan tihim svjetlom sjećanja.

X. HIMALAJA KAO POPRISTE SUKOBA

Planinarski interes za Himalaju dovodi, prirodno, i do povećanja općeg interesa za to područje. Poznato je međutim, da je čitava planinska zona između Afganistana i Burme područje složenih političkih i vojnih međudržavnih odnosa, uključujući i u njih i niz teritorijalnih i pograničnih sporova. Ti su odnosi zanimljivi i sa planinarskog gledišta jer su u znatnoj mjeri uvjetovani prirodnim osobinama najvišeg gorja na zemlji, a za himalajske ekspedicije imaju ne samo teoretsko, nego i praktično značenje.

Upoznavanju himalajskog područja sa tog gledišta znatno doprinosi oveći članak Radovana Pavića »Problemi indijsko-kineske granice i karakteristike sportskih područja (Prilog geopolitičkom poznavanju državnih granica)« u časopisu »Politika misao« (Zagreb 1966, br. 1–2, 103–117).

Autor u uvodu razmatra opća geopolitička obilježja tog područja, pa ističe, između ostalog, da su sporovi oko indijsko-kineskih granica najizrazitiji tamo, gdje su granična područja najpustija i najteže pristupačna i prohodna, što ukazuje na to da su umjetno izazvani.

Zaista, opća obilježja indijsko-kineskih granica ukazuju da se radi o područjima gdje granične linije uopće nisu tačno određene, niti su na zemljisu označene, štaviše, takve linije ne bi imale niti pravog smisla, jer su široka granična područja pusta ili vrlo rijetko naseljena, teško pristupačna i prohodna i privredno nezanimljiva. Tačne granične linije ustvari nebi imale šta razdvajati. K tome velik dio graničnih područja uopće nije pod stvarnom kontrolom država koje ih smatraju svojima.

Vrijedno je zapaziti postojanje izrazitih ekonomsko-geografskih, društvenih i kulturnih razlika između indijskog potkontinenta i njegovog planinskog okvira. U tom smislu, južno podnožje Himalaje izrazitija je granica od himalajskih vrhova i grebena. Osim toga, u toj se zoni pruža vlažni prašumski pojas — čitaocima Kiplinga dobro znana »indijska džungla«. Te iste okolnosti otkrivaju sukobe između država u području planinskog okvira. Geografski odnosi između sjeverno-indijskih nizina, Himalaje i tibetskih visoravnih olakšavaju prodiranje, bilo iz vojničkih bilo iz drugih npr. planinarskih razloga, u Himalaju sa sjevera, a otežavaju prodiranje sa juga (postepenije osvajanje visine, umanjenost relativnih visina, lakša aklimatizacija i dr.), pa je vjerojatno da su i te okolnosti utjecale na kineske planinarske uspjehe u Himalaji.

Pregled prirodnogeografskih svojstava graničnih zona podsjeća na opće okolnosti »ekstremne surovosti reljefa i klime« što ih dobro znaju himalajske ekspedicije. Tamo se nalaze najviša ratišta svijeta, a vojne operacije su često istovremeno i planinarsko-alpinistički potvrditi. U mnogim zgodama protivnici se više moraju boriti za vlastiti opstanak u tako nepovoljnoj sredini, nego jedan protiv drugoga. Te okolnosti ratovanja podsjećaju u znatnoj mjeri na borce za sjeverni Kavkaz 1942–43. godine, gdje su vojne operacije dosegle čak i vrhunac Elbrusa, a protivnici vrebali jedni na druge pod uvjetima napregnute borbe za samoodržanje u zimskom visokom gorju. Zanimljivih stranica o planinskom ratovanju na Kavkazu u to doba nalazimo u knjizi sovjetskog novinara Vitalija Zakrutkina »Kavkaski zapisi 1942–1943« (Zagreb 1949, poglavljje »U planinama Glavnog bila«, 193–260).

U izvjesnoj mjeri sličnih ratnih zgoda bilo je i u našoj zemlji. U bitci na Sutjeski 1943. godine vojne akcije zahvatile su i sam vrh Maglića. Slovenski partizani sa Pokljuke imali su žestokih okršaja sa Nijemcima na visokim planinskim rubovima iznad Krme na oko 2000 m visine (sjećanja na takve borbe nalazimo u slovenskom poslijeratnom planinarskom zborniku »Gore in ljudje«).

Godišnje doba prije ili poslije monsuna najpogodnije je, u himalajskim uvjetima, i za ekspedicije i za ratovanje. Najvažniji ciljevi vojnih operacija nisu međutim vrhovi i grebeni, nego klanci, sedla i naselja.

Sastav stanovništva tog područja pokazuje slična obilježja kao i prirodnogeografski sklop. Himalaja i nizine na jugu oštro se razlikuju po naseljenosti, dok je himalajsko i indijsko stanovništvo u znatnoj mjeri srođno. Zanimljivo je da su vjerske politike uvelike utjecale na razvitak prometnih linija i središta (smještaj poznatih samostana, putovi hodočasnika). Aako je npr. francuska ekspedicija na Anapurnu kod istraživanja okolnog područja vodila računa i o vjersko-prometnim prilikama, pa u Herzogovojoj knjizi ima zanimljivih stranica o tim istraživanjima u zemljopisno i kartografski tada gotovo nepoznatom području sjeverno od Anapurne.

Saobraćajne prilike himalajskog područja i inače su zanimljive. Dosta je malo prijevoja pogodnih za trgovачki promet, važnije ceste nalaze se uglavnom u Tibetu, te su izgrađene u najnovije doba. Najvažnija veza između Indije i Kine vodi preko Sikkima, na općoj liniji Lhasa—Calcutta, a važna je i cesta Lhasa—Katmandu. Čini se da ostali prijelazi, preko kojih ne vode izgrađeni putovi, gube tradicionalno značenje, što se, kako znamo npr. iz Alpa, i inače dešava nakon izgradnje savremenih putova. Najvažniji promet u širem himalajskom području danas ipak ne teče smjerom sjever-jug, nego usporedno sa Himalajom, linijom istok-zapad (»Prava Kina« — Tibet — Sinkiang), a središte je tog prometa područje Lhase. Neki od tih putova spadaju, po svoj prilici, među najteže pothvate cestogradnje u svijetu, narocito na liniji Chengtu—Lhasa (2000 km dužine, usponi do 4000 m, prijelazi preko 14 planinskih grebena i 12 većih rijeka, u malo poznatom gorovitom meduprostoru između »Prave Kine« i Tibeta).

Zanimljiva su i zapažanja o obilježjima i značenju pojedinih spornih područja (istočni Ladakh, pusti meduprostor između Kašmira, Sinkianga i Tibeta; Ari, omanje područje u dijelu Himalaje između Kašmira i Nepala; NEFA, širi pojas između nizine Assama i Tibeta protegnut između Butana i Burme; Sikkim, neveliko prijelazno područje između Nepa a i Butana, Tibeta i Indije, koje nije teritorijalno sporno, ali je ipak područje napetosti). Oko 96.000 km² sjeveroistočnog graničnog područja (engleska kratica NEFA) obuhvata krajnji istočni dio Himalaje, a stvarna državna vlast Indije uspostavljena je u njemu posljednjih godina i to ne u punoj mjeri. Slično je stanje u Ari i Ladaku. Tamo nije nikad ni odredivana granica (za razliku od NEFE) niti je bilo nečije stvarne vlasti. Stočari, trgovci i kodočasnici kretali su se i ne znajući za neke mede. Spor u Ari svodi se na pitanje pripadnosti nekoliko visokogorskih prijevoja. Ladakh je međutim važan za Kinu kao meduprostor između Karakoruma i Kuenluna koji olakšava vezu između Tibeta i Sinkjanga. Ni u tim područjima nije bilo planinarskih ekspedicija. U njima nema osamtušnjaka koji su, do pred koju godinu, kada je njihovo osvajanje bilo završeno, privlačili gotovo svu pažnju planinara svijeta. Ipak je 1966. u NEFI boravila indijska vojno-civilna ekspedicija i osvojila Gori Chen (6856 m; v. Planinski Vestnik 1967, br. 12 str. 604).

Posljednjih godina raste interes za vrhove niže od 8000 m, a s njime i za Himalaju kao cjelinu. Tome doprinose i druge okolnosti kao što su »džepne ekspedicije«, pohodi sa širim znanstvenim programima, razvitak alpinizma u samoj Indiji, veća otvorenost himalajskih državica prema ostalom svijetu i dr. Postojeći sukobi, nesumnjivo ometaju u velikoj mjeri takav razvitak.

Moglo bi se navesti još dosta zanimljivih podataka o suvremenim problemima himalajskog područja. U prvom redu iz članka navedenog na početku. Ovdje su izneseni izvjesni karakteristični podaci, uz asocijacije i zapažanja čitaoca-planinara.

Bilo bi još zanimljivo uspoređivati himalajsko područje sa glavnim evropskim planinskim zonama. Tamo — mnogi elementi izoliranosti planina od nizine u njihovom podnožju. Ovdje — složena povezanost okolnosti i zbijanja u cijekupnom rasponu od prilaznih dolina i ravnika do najviših vrhova, a u samim gorama raznoliko strujanje interesa i djelatnosti ljudi u prošlosti i u sadašnjosti. Odatle proizlazi, nama znan i blizak, osjećaj cijelovitosti prostora i vremena, stanja i zbijanja, od ulica gradova u nizinama do vrletnih vrhova u planinama. No, to je zasebna tema.

Valjalo bi još upozoriti na zaključke, da je himalajsko područje po svojim vlastitim obilježjima pogodno da bude jedno od najmirnijih i najmirojubivijih područja svijeta. Uzroci sporova ne nalaze se u tom području, nego u općim razlozima politike zainteresiranih država. Povoljne promjene u toj politici, ako do njih jednom dođe, omoguće bi dosta lako rješavanje sporova. Takav bi razvitak, dodajmo optimistički, omogućio cijelovito upoznavanje najvišeg od »krovova svijeta«.

Čopov steber osvojen zimi

VELIKI USPJEH SLOVENSKIH ALPINISTA

Vijest o usponu u sjevernoj stijeni Triglava, koji je započeo u srijedu 31. siječnja ove godine, brzo se proširila u javnosti kao najveći alpinistički uspjeh u posljednjih nekoliko godina, kao uspjeh slovenskog nacionalnog prestiža. Stane Belak, Aleš Kunaver i Tone Sazonov postali su heroji stijene, o njima jednako piše i domaća i inozemna štampa, oni su postigli ono što se činilo nemogućim. Pobjedili su »Čopov steber« zimi (steber = stup).

Smjer koji kreće kroz »Čopov steber« ubraja se među najteže smjerove u Jugoslaviji. U ljetnim uvjetima on nosi ocjenu VI stupnja težine. Kako taj smjer izgleda zimi, lako je zamisliti. Stoga je i postao alpinistički problem prvoga reda, nazvan »smjerom iznad ljudskih mogućnosti«. Bio je jednako meta i domaćih i inozemnih penjača. Svi su oni započinjali i odustajali. Zapažen je pokusaj čehoslovačkih alpinista koji su se popeli oko 200 metara, ali su bili prisiljeni na povratak. Upravo taj pokušaj čehoslovačkih penjača bio je presudan za odluku Belaka, Kunavera i Sazonova.

Aleš Kunver jedan je od najpoznatijih poslijeratnih slovenskih alpinista. Rođen je 1935. u Ljubljani, apsolvent strojarstva, a radi kao projektant. Sudjelovao je u jugoslavenskoj ekspediciji na Himalaju, a prvi uspon bio mu je kao trinaestgodišnjem dječaku u Sjevernoj stijeni Mojstrovke. Stane Belak rođen je 1940., po zanimanju strojarski tehničar, oženjen. Iza sebe ima ponavljanje Čopovog stebra pod ljetnim uvjetima. Tone Sazonov rođen je 1937., alatničar po zanimanju, a alpinizmom se bavi niz godina. Bio je jedan od dvojice alpinista koji su se probili do pod sam vrh Kangbačena 1965. na visinu od 7650 metara.

Natovarenim sa oko 65 kg opreme njih trojica stigli su u srijedu 31. siječnja u podnožje stijene. Niti u opremi niti u hrani nisu oskudjevali. Bila su tri užeta, od 40, 50 i 80 metara, zatim pomoćno uže do 20 metara, 64 različitih klinova, od običnih do lednih i specijalnih, stremena, karabinera. Zatim kuhalo na benzin i pomoćno na suhi špirit, te dovoljna količina visoko kalorične hrane. Ali nažalost alpinisti nisu ponijeli radio stanicu kako bi bio osiguran kontakt sa dolinom. Taj propust prouzročio je akciju spasavanja. Toga dana propenjali su strmu stijenu do podnožja stupa. To je kombinacija raznih smjerova. Bivak je bio postavljen ispod jedne odlomljene stijene. Rano ujutro u četvrtak 1. veljače uspon je nastavljen. Prošli su nekoliko teških detalja priječenjem do jarka pod Čopovim stupom i krenuli jarkom prema gore. Uvjerili su se da je zimi teže na lakin dionicama, teži dijelovi stijene ne dožive ni zimi neke naročite promjene. Snijeg i led napunili su sve pukotine na položenijim dijelovima smjera. Bivak je bio postavljen na kraju žlijeba koji nema imena. Došao je i petak 2. veljače. Alpinisti su se nešto vratili da bi po lakšem terenu prešli prema Gorenjskom turncu. Zatim je slijedio prodor u žlijeb koji je tik Čopovog stupa. U podne je započeo uspon po samom stupu. Na prvoj trećini stupa iskopan je u snijegu bivak. To je bio jedini bivak na otvorenom usred stijene. Pao je mrak kada su još uvijek uredivali mjesto za spavanje. Svjetiljke su im bile pričvršćene na šljemovima. Bili su zadovoljni svojim napredovanjem.

Bio je petak uvečer kada je u dolini bila primijećena svjetlost iz stijene. Pomicli se da su to signali. U subotu je cijelu stijenu zagrnila gusta magla. Glasovi iz stijene se nisu čuli i bilo je nemoguće sa penjačima uspostaviti bilo kakvu vezu. Vrijeme se jako pogoršalo. Pred podne počeo je padati gusti snijeg. Nervoza u dolini je rasla. Pogoršavanje vremena i novo zapali snijeg, kao i vjerojatnost da su penjači s usponom prekinuli, bili su razlogom da se obavijesti gorska služba spasavanja. Prvo je alarmirana stanica GSS u Jesenicama i Bohinju. Nedjelja 4. veljače, snijeg nije prestao da pada. Niz stijene su se počele rušiti lavine. Dolinom Vrata je tutnjalo. U ponedjeljak 5. veljače krenuli su na put spasavaoci iz Ljubljane. Na Bohinju su im se pridružila još dvojica spašavaoca pa su svi zajedno krenuli kroz dolinu Voje prema napuštenoj vojničkoj karauli »Morbenja«, koja leži najbliže izlazu iz stijene. Jeseničani su također došli do toga mjesta nešto kasnije tako da se na vrhu stijene našlo oko 20 pri-

padnika gorske službe spasavanja. Ekipa sa helikopterom i jedan spasavalac čekali su poboljšanje vremena, kako bi mogli obletjeti stijenu i ustanoviti gdje se penjači nalaze. Međutim vrijeme je bilo nemoguće. Lavine se i dalje ruše u utorak. Magla je gusta. Između spasavalaca na stijeni i organizacije spasavanja u dolini postoji radio veza. Rezultata nema. O penjačima se ne zna ništa. Neizvjesnost je dostigla pulminaciju u srijedu, kada se s pravom pomisljalo ali hrana im je sigurno na izmaku. Tragedija kao da je visjela u zraku. Neizvjesnost je dostigla kulminaciju u srijedu, kada se s pravom pomisljalo na naigore.

Od petka uvečer ništa se nije znalo za penjače. Njihove svjetiljke u petak uvečer bile su posljednji znak da se nalaze u stijeni. Subota 3. veljače donijela je penjačima vrlo teške trenutke. Jutro je svanulo u magli kroz koju je počeo padati gusti snijeg. Vrlo se teško bilo probiti do žute rupe. Belak kao prvi penjač upotrijebio je nadljudske napore da se probije do tog skloništa. Cijelu nedjelju proveli su ovdje. Nevrijeme je bjesnilo svom snagom. Odluka je pala: drugog dana se treba probuditi! Ujutro 5. veljače. Ponedjeljak. Krajnja opreznost. Snijeg se tako ospavao na penjače da se na momente nisu vidjeli. Belak je bio prvi, a Sazonov iza njega. Jedva su dopuzali do Kamina. Ovdje je postavljen bivak. Kunaver je kuhao, a ostala dvojica pripremali su materijal i opremu za drugog dana se treba probiti! Ujutro 5. veljače. Ponedjeljak. Krajnja opreznost. nije donijelo nikakve promjene. Lavine su tutnjale niz stijenu. Penjači su uspjeli do podne savladati dva vrlo teška detalja i stići do poznate Copove priećnice. To je bio jedini dio uspona koji je bio suh, jer ga štitи izbočina u stijeni. Iza priećnice produžili su usjekom koji ljeti nosi ocjenu IV stupnja težine, ali je zimi pun leda i snijega i izuzetno težak. Nakon toga preko jedne police penjači su izašli iz vertikalnog dijela stijene u tzv. Ladu. Ovdje su iskopali bivak vjerujući da im je to posljednji u stijeni. Došla je i srijeda 7. veljače, osmi dan što su se nalazili u stijeni. Vrijeme se nije popravilo. Lavine su strašno tutnjale i situacija je postala vrlo ozbiljna. Do izlaza iz Copovog smjera bilo je još oko dva sata uspona. Bio je to vrlo teški dio. Jak vjetar puhao je s Plemenica i nosio snijeg sipajući ga preko stijenja poput slapa. Sazonov je bio sada prvi penjač. Kretnao se vrlo polagano. Onda je najednom viknuo iz svega glasa. Bio je prešao zadnju prepreku i ispeo se iz stijene na vrh. Kada su se sva trojica našla na vrhu, zapjevali su svoju pjesmu »Tri tisuća mrvavaca«. Vrh je bio oslojen. Najteži smjer je svladan. Nacionalni prestiž je očuvan.

U 17.10 sati toga dana Jože Hočevac, spasavalac iz Medvoda upro je prstom prema crnim točkicama koje su se kretale prema Vodnikovom domu. Prva pomisao: divokoze. Ali ne, to su zaista ljudi. I bili su, Kunaver, Belak i Sazonov. Radosti nije bilo kraja. Akcija spasavanja nije izvedena. Alpinisti su uspjeli. Načinili su jedinstven pobjig u slovenskom alpinizmu. Gorski spasavaoci išli su im u susret. Izdaleka su im penjači vikali da li imaju kruha i graha. I Čiro Praček imao je okrajak kruha. Bio je vredniji od svih čokolada, kobasica i tko zna čega. Kruh — to je hrana za momke. Kruha u stijeni nije bilo.

U susretu sa pripadnicima GSS alpiniste je dočekala i jedna vesela vijest: Vlada Afganistana odobrila im je ekspediciju na Hindukuš. Uz ovu trojku na ekspediciji će sudjelovati biolog Kazimir Drašler i Zoran Jerin, urednik »Teden-ske tribine«, a i penjač Stupnik, kojemu zbog prijeloma ruke nije bilo sudeno do bude sudionik u akciji »Čop 1968«.

»Naše planine« pridružuju se čestitkama alpinista i planinara prilikom ovog velikog uspjeha slovenskih alpinista, koji afirmiraju naše planinarstvo i alpinizam u svjetskim razmjerima.

Za »Naše planine« priredio Branimir Špoljarić

PLANINARSKE TEME U KARLOVAČKOM ZBORNIKU

Zbornik Gradskog muzeja Karlovac (sv. 1, 1964 — izašao 1965) donosi priloge iz niza prirodnih i društvenih nauka. Radno područje tog muzeja obuhvaća ne samo Karlovac, nego i prostrano područje kotara Karlovac od Žumberka do Podgorja oko Karlobaga. Niz priloga u ovom zborniku može dakle, zanimati i planinare.

Uvodni članak V. Blaškovića »Osnovne geografske oznake Karlovaca« pruža i sažeti pregled geografskih obilježja karlovačkog područja. Pojedini odlomci živo podsjećaju, slikovitošću izraza, na raznolikost reljefa, voda, starih gradina u prostranstvu od valovitih oblika Žumberačkog gorja do valova Jadrana u Podgorskem kanalu.

U opori velebitski krajolik utkane su i stare, čvrste, prekovelebitske ceste. Članci S. Szavits-Nossana »125-godišnjica prvih željezničkih projekata u Hrvatskoj (1838—1963) i »Simo Kekić, graditelj ceste Gospic—Karlobag« pružaju podataka o gradnji tih cesta i o ljudima koji su ih projektirali.

Članak I. Bralića »Geografsko—geološki spomenici prirode u kotaru Karlovac« ukratko podsjeća na niz prirodnih objekata, koji su i planinarima zanimljivi i poznati, i daje o njima ponešto sažetih podataka. Opisani su znatniji speleološki objekti na području od Gračaca (Cerovačke pećine) do Ogulina (Kuštrovka, Đulin ponor, Medvedica). Citaoci »Naših planina« sjetit će se međutim niza iscrpnijih speleoloških (i ostalih) priloga i niza fotografija s tog područja.¹ Na sličan sažeti način nabrojena su jezera, slapovi i vrela (među njima i Babno jezero na Velebitu), pa denudacioni oblici i formacije stijena (među njima i Tulove grede, kukovi u Dabrima, Bijele i Samarske stijene), a planinari, i pogotovo alpinisti, koji su prije izgradnje kuće na Kleku nočili u Bjelskom, rado će se podsjetiti i na Visibabu.² Autor je s pravom spomenuo u ovoj grupi i gole stjenovite vrhove viših planina ovog kraja (Bjelolasica, Klek, Ozeblin, Gola Plješivica, Vaganski vrh) i neobičnog osamljenika na Ličkom polju — Zir. Članak je ilustriran foto prilogom.

U prilogu V. Peršina »Kratak pregled florističkih istraživanja okolice Karlovaca« naći ćemo i imena planinara-prirodoslovaca, u prvom redu Lj. Rossija (prikaz prema biografiji I. Horvata u »Hrvatskom planinaru« 1930. br. 1). U članku se spominju, uz prikaz flore žumberačkog gorja, četiri tamošnja planinarska doma (u fotoprilogu je i slika doma na Vodicama).

¹ Za priloge o spiljskim i ostalim spomenicima prirode do 1959. v. bibliografske podatke u »Našim planinama« 1959., br. 1 (Žumberačko gorje, Okolina Karlovca, Okolina Ogulina, Klek, Bijele, Samarske i Kolovratske stijene, Bjelolasica, Lika, Velebit, Geologija, Speleologija). Kasnije valja spomenuti — npr. — »Popis špilja i ponora u Hrvatskoj« V. Redenšeka (7—8 i 9—10 1959, 5—6 7—8 i 9—10 1960), pa članke »Doživljaji iz podzemljja« S. Božičevića (1—2, 1960), »Medvjeda jama« B. Đulić (9—10, 1960), »O postanku kamenitih stupova na Poštaku u Lic« M. Markovića (7—8, 1961), »Šaranova jama« T. Pajalića (9—10, 1962), »Preko Ozeblina — od Udbine do Donjeg Lapca« Lj. i M. Marković (isto), »Iz prošlosti Ličke Plješivice« M. Markovića (1—2, 1963), »Zarobljenici podzemljaka« V. Božića (3—4, 1963), »Manje poznate ljepote nacionalnog parka Plitvička jezera« I. Matoničkina i Z. Pavletića (5—6, 1963), istoimeni članak M. Pražića (1—2, 1964), »Zelena pećina na Krbavskom polju« H. Malinara (3—4, 1964), »Hidrospeleološki problemi na području Krbavskog polja M. Pražića (5—6, 1964), »Na dnu jame Puhaljke na Velebitu« H. Malinara (1—2, 1965), »Barićeva pećina R. Čepelaka (9—10, 1965) »Pokušaj tumačenja jednog paradoksa u jami Puhaljki na Velebitu« H. Malinara (11—12, 1965), »Jama Vrtlina« na Velebitu D. Pavličevića (3—4, 1966).

² Snimke visibabe donesene više puta u »Našim planinama«, npr. na naslovnoj strani broja 10—12 1953.

Zanimljiv je i članak M. Kamenarović »Zaštita biljnog svijeta u kotaru Karlovac« sa podacima i slikama florističkih rijetkosti Velebita i drugih planina ovog područja (Degenja velebitica, Sib rea croatica i druge biljke). Posebno su spomenute rijetke biljke Velebita, Kleka, Bijelih i Samarskih stijena i Ličke Plješvice.

Kraći članak R. Keva »Nacionalni park Plitvička jezera« pruža pregled osnovnih prirodoslovnih podataka o tom kraju.

Planinar ribičkih sklonosti rado će pročitati i članak Z. Pintara »Ribe porječja Kupe« sa slikama i zoološko-ribolovnim podacima o svim važnijim vrstama, posebno dio o salmonidskim vodama. Od šireg je interesa prikaz porječja Kupe sa skicom. Posjetoci Kleka, npr., znaju, da je porječje Kupe upravo u ogulinskom kraju dosta zamršeno.

Zoologija je zastupana i člankom Z. Mikulić »Fauna kotara Karlovac s osvrtom na zaštitu«, u kojemu ima dosta podataka i o planinskoj fauni. Posjetiocu Visoč ce sjetiti će se ogradijenog prostora za divokoze na putu iz Divosela do Delukinog vrela. U članku se spominje da je useljavanje uspjelo, pa na Južnom Velebitu živi oko 12 divokoza.

Manji članak I. Bralića »Memorijalni prirodni spomenici kotara Karlovac« spominje, uz ostale, i vrh Kleka (isticanje partizanskih prvomajskih crvenih zastava).³

Izvještaj »Naučna ekskurzija prirodoslovaca« (S. Čanadžija) podsjeća na zanimljivu i premašno poznatu dolinu Slapnice u Žumberačkom gorju i daje zanimljivu ideju za izlet iz doline Slapnice do doma na Vodicama. Bilo bi tu draži koju pruža kretanje od tjesnih potočnih dolina sa brzacima i slapovima na podnožju planine do vrhova i kuća na njenom hrptu. Na Medvednici i Samoborskom gorju ima sličnih mogućnosti (npr. dolina Blizneca — Puntjarka, dolina Trnave — Hunjka, dolina B.drovca — Lipa, Cerinski vir — Japetić i dr.), u Žumberku bi to bilo teže, ali još raznolikije.

Vlado Oštrić

»KJER TISINA ŠEPETA« — DRUGO IZDANJE

Planinarskih knjiga nemamo mnogo i kad se koja pojavi dobro je čitati je polako i uzimati u ruke više puta, jer tko zna kada, će se pojaviti druga. Stoga nije kasno spomenuti još ponešto o jednoj od njih.

Knjiga Franceta Avčina »Kjer tisina šepeta« imala je lijep uspjeh. Izašla je u dva izdanja i oba su rasprodana. Prikazana je i u »Našim planinama« (dr B Gušić, 1965, br. 9—10, 231—232). Čitaocu prvog izdanja moglo bi se međutim podsjetiti da je drugo izdanje prošireno, jer to, vjerojatno, nije svatko primjetio, a moglo bi osvježiti prijatan doživljaj što ga je knjiga pružila.

Dodano je, naime, VII poglavje »Od Rateške Ponce do Olimpa« sastavljeno od četiri članka. »Obisk Visoki Rateški Ponci (2272 m) sredi zime« bio je zanimljiv uspon po sjevernom grebenu ove lijepe, a zbog granice malo posjećene planine između Planice i doline Mangrtskih jezera. S uzdahom čitamo da je postojao plan (1940. godine) za izvođenje nove staze od Tamara kroz istočnu stijenu na vrh. Drugi članak »Na ogledih okrog Poliškega špika (avgusta 1942.)« posebno je zanimljiv zbog okolnosti u kojima je tura izvedena. Poči iz Ljubljane, tada anektirane Italiji, u vojnički dosta važno područje Zapadnih i Južnih Alpa blizu tadašnje njemačke granice (Austrija i Gorenjska tada su bile u sastavu Hitlerove Njemačke) bilo je još moguće, ali i riskantno. Autor je zapravo bio u izvidanju tog kraja, jer je ilegalni odbor Osvobodilne fronte u Slovenskom planinskom društvu, koje je u Ljubljani još smjelo legalno postojati, nastojao da dode do informacija o prilikama u slovenskim planinskim područjima. Za njega je to bio i oproštaj sa visokim planinama i slobodnim planinarenjem, uoči novih napora i borbi (dva su članka u knjizi posvećena tim kasnijim, partizansko-planinskim uspomenama). Sve te okolnosti, uz ljepotu zapadnih Alpa, dale su posebnu draž tim danima samotnog lutanja po gorama, a autor je taj doživljaj sačuvao i za nas. (»Ne vem, v čem je njihov posebni čar: V njihovi gotsko

³ Ove zanimljive partizanske akcije zabilježene su i u »Našim planinama« u članku G. Ledića »Crvena zastava na Kleku 1. maja 1943.« (10, 1949).

vstromljeni, a vendar še ne bizarni zgradbi kakih iz srede travnikov v nebo rastočih Dolomitov? V prav posebno modrem nebnu nad njimi, ko v njem že slutis dih bližnjega morja? V prevelikem nasprotju med mrko in neizprosno strogom severno platjo ter blagimi in toplimi južnimi stranmi? V tistem posebnem, tragičnem raspoloženju, ki objema ves Kanin in ki ga resda lahko občutiš, če so te Sojenice zapisale goram, ki ga pa nikdar do kraja ne doumeš, razčleniš in razumeš»).

Zanimljiv je i članak »Na Olimpu, prestolu bogov« napisan kao dnevnik alpinističkog pohoda 1935. godine. U stijenama Olimpa još nije bilo, koliko mi je poznato, alpinista iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Vrijedno je razmisliti i o »Besedi mladini — Sem za žičnice in proti njim«. Autor se zalaže za visokogorsko turno skijanje i kad, zbog primjera, usporeduje turu Komna—Velika Baba (2014 m)—Lanževica (2003 m)—Komna sa »špartanjem« padina oko Planine na Kraju valja mu, mislim, dati za pravo.

Na kraju treba spomenuti pogovor urednika knjige Tineta Orela »K dopolnenemu ponatisu« sa zanimljivim razmišljanjima o problemima i obilježjima suvremenih planinarske beletristike uopće i Avčinovih tekstova posebno. Da ne duljimo s ovim prikazom, moglo bi se navesti samo jednu, naoko jednostavnu misao: »Pri opisivanju vzponov in sestopov pa se drži zlatega pravila, da bi imel o njih kaj malo povedati, če bi hodil v gore samo z — nogami. V gore je treba iti z — glavo, je rad rekel Joža Čop, in srcem, bi pristavil Avčin«.

Vlado Oštarić

SARAČEVIĆEV OPIS EKSPEDICIJE NA MAKALU

U knjizi putopisa Seada Saračevića »Susreti s Azijom« (»Epoha«, biblioteka »Globus«, Zagreb 1965) nalazmo grupe reportaža iz niza azijskih zemalja od Izraela do Japana. Jedna od tri reportaže iz Nepala, »Neosvojeni Makalu«, privuci će odmah pažnju planinara.

Autor se, sticajem okolnosti, našao u Katmanduu na dan povratka ekspedicije na Makalu, 11. VII 1961. Za vrijeme leta Katmandu—Calcutta dobio je, kao prvi novinar, iscrpan izvještaj vode ekspedicije.

»Visok je blizu dva metra i nosi cipele koje su premašile broj 45. Mogao bi biti i iz naših krajeva. Iz Dalmatinske Zagore, od Vrlike ili Sinja. U plavoj košulji, koja mu nemarno visi iz hlača. Bez kravate. U toplim, visokim cipelama, iako sunce žeže. I o njegovu vratu vijenci planinskog cvijeća. U ruci velika putna torba, a na glavi mali, tirolski šešir. Smije se, ne previše ushićeno, i pokazuje svoje dugačke, žute zube. Poznato lice s novinskih stranica širom čitavog svijeta: Sir Edmund Hillary«.

Govoreći o njemu autor pokazuje karakteristično nerazumijevanje alpinizma: »Čini se da je i na Everestu i na Južnom polu bio ipak drugi«. I malo dalje: »Štoviše, još i dandanas nije rasčišćeno je li na vrh Everesta stigao Hillary ili pripadnik Šerpa imenom Tenzing«. U stvari, trebalo bi biti shvatljivo, i bez dubokog poznavanja alpinizma, da alpinisti koji se penju zajednički, ne vode utrku tko će prvi stići na cilj. Oni jedan drugog potpomažu i čine jednu cjelinu (kod toga je čak svejedno da li su navezani na uže ili ne). Uspjeh jednoga uspjeh je i drugoga. Isto vrijedi i za neuspjeh. Alpinizam nije takmičenje između ljudi (pogotovo ne između partnera na usponu), nego doživljaj borbe sa teško pristupačnim područjima planina, i to — najčešće — doživljaj zajedničke borbe.

Autor dalje pruža prikaz osnovnih činjenica o ekspediciji. Ona je imala alpinistički (uspon na Makalu, 8470 m) i naučni program (»snježni čovjek«, mogućnosti penjanja bez uređaja za disanje). Opis priprema podsjeća, kao i drugi slični opisi, da je svaka himalajska ekspedicija isto toliko, a možda i više, organizacioni, koliko i alpinistički ili naučni pothvat.

Slijedi opis dugotrajnog dolinskog pješačenja, traganja za Yetijem ili njegovim tragovima i ostacima, ekspresni »skok« avionima iz Kumdjuma u Čikago, gdje je ispitana navodni Yetijev skalp, i natrag. Ekspedicija se sporozvala da bi povećala aklimatizaciju. Opisan je i jedan bizaran odtek hladnog rata. Kinezi

šu naime sistematski ometali radio-veze ekspedicije. Juriš na vrh je bio otežan uobičajenim fiziološkim problemima, no ovaj put pojaćanim. Penjači su uporno ispunjavali plan o usponu bez dodavanja kisika. Mulgrew i Nevison prodrli su do 150 m ispod vrha kada ih je zahvatila psihička i fizička kriza sa teškim posljedicama. Obojica su spašeni, ali Mulgrew je postao invalid. Ekspedicija se ubrzano spustila s planine.

Autor nam je tako pružio jedan zanimljiv opis himalajske ekspedicije (tim zanimljivi, jer ih nemamo baš mnogo na našem jeziku). Šteta je, dakako, što ne poznaje alpinizam. Odatile valjda izvještaj ironični ton kad govori o Hillaryju ili o ekspediciji općenito. Već je spomenuto nepotrebno insistiranje na »problemu« tko je došao prvi na Everest. Zarada Šerpa (novac i penjačka oprema koja im ostaje) nije baš tako malena kako se autoru čini (str. 96).

Neke su oznake udaljenosti dosta neodredene (Namche Bazar je »nekoliko milja od Everesta i Makalu«, a Kumdjum — dva dana hoda dalje — »osamdeset milja udaljen od samog Makalu«, str. 100 i 101). Prilično je diskutabilna i misao da za neku himalajsku ekspediciju treba smatrati da je alpinistički propala, ako ne osvoji vrh (str. 114).

No ovo su pojedini i lako uočljivi nedostaci. Bitno je da je ovom reportažom povećana relativno oskudna literatura o ovoj tematici na našem jeziku (ekspediciju je prikazala, sa medicinske strane, dr Nada Poturica u NP 1964, br. 5—6, 123—127).

Vlado Oštrić

TRAVNJAČKA FLORA I NJENA VRIJEDNOST

Šoštarić-Psačić, K., Kovačević, J.: *Travnjačka flora i njena poljoprivredna vrijednost. Sveučilišni udžbenik. Nakladni zavod »Znanje« Zagreb, 1968. Strana 420, N. din. 30.—. Naručuje se pouzećem na adresi: Poljoprivredni fakultet, Skriptarnica, Maksimir, Zagreb.*

Naši prirodni travnjaci (livade i pašnjaci) zapremanju 6,450.000 ha ili cca 44% sveukupnih poljoprivrednih površina. Oni predstavljaju najveće ogromne još nedirnute rezerve krmne baze. Neznatnim zahvatima može se brzo aktivirati povećanje proizvodnje krme na prirodnim livadama i pašnjacima kako u pogledu kvalitete, tako i u pogledu količine, što može i treba da odigra odsudnu ulogu u unapređenju našega stočarstva.

Autori su napravili sveučilišni udžbenik, odnosno monografiju o »Travnjačkoj flori i njenoj poljoprivrednoj vrijednosti«.

U općem dijelu opisali su značaj, osobine i sistematizaciju travnjaka, te osobine tratinje i njenu reakciju na faktore staništa i agromjere (gnoj dbu). U specijalnom dijelu opisano je 314 travnjačkih vrsta sa slijedećim podacima: botaničke, biološke i eko-škole osobine, rasprostranjenost, pripadnost tipu travnjaka, poljoprivredna vrijednost ili štetnost, reakcija na agrozahvate i načini suzbijanja. Za svaku vrstu dan je precizan crtež s detaljima (314 crtežala). Zasebno je iznesena originalna metodika utvrđivanja kvalitete i kvalitetnog ekvivalenta travnjaka uz kvalitetnu klasifikaciju za 833 biljne vrste.

Knjiga je od interesa za cijeli niz struka: agronomе, veterinarе, šumare, botaničare i za one planinare, koji na svojim putovima traže više od same rekreacije.

ZIMSKI PRVENSTVENI USPON U STAJERSKOJ RINKI

Severna stijena Stajerske Rinki ubraja se među najteže stijene u Savinjskim Alpama. Direktnim smjerom stijenu su svladali prvi puta Milan Pintar i Rado Kočevar još u julu 1953. Zbog izvanredno teške prijećnice i ocjene —VI stupnjeva težine, smjer je dugo čekao da bude ponovljen, a na uspon pod zimskim uvjetima nije se upoće ni pomisljalo.

Krajem prošle godine počeli su se pripremati za zimski uspon braća Janez i Lojze Golob i Silvo Jošt uz pomoć celjskog alpinističkog odsjeka. Prvi pokušaj izведен je tokom novogodišnjih praznika, ali zbog stabilnih vremenskih prilika nije uspio. Pripreme su nastavljene izmjenjivim promatranjem stijene, kako bi se mogao izvesti ponovni pokušaj. Dobre prilike za uspon pokazale su se krajem januara. Kako Janez Golob nije imao vremena zbog studija, za uspon su se odlučili Lojze Golob i Silvo Jošt.

Na Okrešlju je već otprije bio kompletan materijal za uspon, a dvojici alpinista pridružili su se i članovi AO Celje zbog eventualne veze s dolinom. Bilo je to 29. januara kada su alpinisti krenuli prema ulazu u smjer. Uspon je započeo u 9 sati i napredovanje je bilo bez većih teškoća. Materijal za bivakiranje im je pao niz stijenu, pa je morao biti ponovno pomoću užeta dignut do njih, što im je oduzeo mnogo vremena. Do mračku su stigli do prve gredine i ovde postavili prvi bivak za noć.

Drugog su dana krenuli prema najtežem dijelu stijene. To je prevjese prijećnica, koja nosi ocjenu VI stupnja težine. U podnožju prijećnice na polici uredili su svoje drugo noćenje u stijeni, osiguravši se fiksnim užetom. Treći bivak načinili su na drugoj polici u stijeni, pa su 1. februara oko 16 sati izšli iz smjera. Prema tome, u stijeni su se nalazili četiri dana i tri noći. Tokom uspona su tri puta dnevno imali radio vezu sa dolinom. Svake večeri oko 20 sati dobivali su posebne izvještaje o vremenskoj prognozi za slijedeću noć i dan. Bilo je predviđeno sve da bi u slučaju pogoršanja vremenskih prilika mogli izići iz stijene. Penjači su sa sobom imali dva užeta po 80 metara, a prijatelji iz Okrešlja još 150 metara pomoćnih užeta za eventualnu pomoć s vrha. O usponu su bili obaviješteni gorski spasavaoci iz stanica u Celju i Ljubljani, kako je to uobičajeno kod vršenja teških alpinističkih uspona. Ovaj uspon po "Direktnom smjeru" preko sjeverne stijene Štajerske Rinke sigurno je jedan od velikih uspjeha slovenskih penjača, ovaj puta Lojza Goloba i Silvija Jošta, a ujedno i afirmacija slovenskog alpinizma u evropskim razmjerima.

B. Špoljarić

HRVATSKI ALPINISTI U 1967.

Prema podacima iz Planinarskog saveza Hrvatske na području republike djeluje pet alpinističkih odsjeka, koji bi prema vrednovanju rezultata bili poričani ovim redom: Velebit, Željezničar, Zagreb, Mosor i Kamenjak. Prema neslužbenim podacima prošle je godine ispenjano oko 30% manje smjerova nego u 1966. Broj aktivnih alpinista znatno je manji, dok se mladi članovi odsjeka rijetko uputuju u vršenje težih uspona, izuzev Željezničara, gdje je prošle godine zabilježen veliki uspjeh u ponavljanjima smjerova VI i V stupnja težine. Uz sudjelovanje u dva inozemna alpinistička logora, gdje su vršeni usponi u snijegu i ledu, hrvatski se penjači nisu pomakli s one linije uspjeha, koju su

zabilježili tokom 1964. pohodom u norveške planine ili pak sudjelovanjem u slovenskoj ekspediciji na Kavkaz. Broj smjerova ispenjanih u 1967. godini dostiže tri stotine. Taj rezultat ne može zadovoljiti jer dokazuje da je hrvatski alpinizam nazadovao u 1967. godini.

RAD MAKEDONSKIH ALPINISTA

Makedonski penjači učinili su korak naprijed. Teško bi bilo usporedivati kvalitetu uspona i broj smjerova, jer nam oni ne bi bili realni pokazatelji, ali treba podvuci da u Makedoniji alpinizam napreduje. Za razliku od Hrvatske i Slovenije, a i drugih republika, u Makedoniji ne postoje alpinistički odsjeci pri planinarskim društvima. Kompletna aktivnost vrši se u okvirima Komisije za alpinizam. U republici je registrireno 20 aktivnih penjača, od kojih četvoricu nose naslov alpiniste. U 1967. makedonski su alpinisti i penjači-pripravnici ispenjali 120 alpinističkih smjerova, što predstavlja najveći uspjeh do sada. Između najuspješnijih akcija treba spomenuti republički alpinistički tečaj na Matki blizu Skoplja. Jedan član sudjelovao je na međunarodnom zimskom logoru u Poljskom, dok su četvoricu penjali u severnoj triglavskoj stijeni. Ovi kratki podaci o makedonskom alpinizmu daju naslutiti da će se o penjačima iz naše najužnije republike još mnogo čuti. Svi ovi uspjesi, iako skromni u usporedbi sa slovenskim penjačima, postignuti su dobrim školovanjem mlađih ljudi i zahvaljujući odličnim terenima u Makedoniji, gdje postoje još neotkrivene mogućnosti alpinističkog djelovanja.

ALPINIZAM U CRNOJ GORI

U okviru jugoslavenskog alpinizma treba nešto reći o alpinizmu u Crnoj Gori. Uz logor koji je organizirala komisija za alpinizam i pečinarstvo Crne Gore na Durmitoru, većih akcija u 1967. nije bilo. Na ovom logoru bila su svega dvojica crnogorskih penjača, a većinu su sačinjavali penjači iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Četvorka penjača bila su na glečerskom tečaju na Grossglockneru i izvršili uspon na Jahansburg. Kočnica u radu je pomanjkanje opreme i stručnog kadra, dok su ujeti izvanredni, o čemu svjedoče česti dolasci domaćih i inozemnih penjača u crnogorske planine. Nedostaje sistematski rad, a naročito vježbe u manjim grupama i treninzi. Propust je Komisije za alpinizam PS Crne Gore što ne vodi evidenciju o ispenjenim smjerovima kao ni registraciju penjača. Upravo zbog toga u jugoslavenskim se razmjerima penjači iz Crne Gore ne vode kao alpinisti, jer im nedostaje osnovna dokumentacija o radu.

B. Špoljarić

RAD ALPINISTA PD »VELEBITA« U 1967.

U Zagrebu je 6. februara održana godišnja skupština Alpinističkog odsjeka Planinarskog društva Sveučilišta »Velebit«. Kako se ovaj odsjek momentalno ubraja među najjače organizacione jedinice alpinista na području Hrvatske, vrijedno je zabilježiti rezultate koje su članovi odsjeka zabilježili u periodu od godinu dana.

Odsjek ukupno broji 38 članova, od kojih je osam žena. Penjački aktivnih bilo je u prošlom periodu 12 članova i 6 članica. Pod penjački aktivnim podrazumijeva se onaj član koji ima godišnje bar jedan alpinistički smjer. Aktivni penjači postigli su dobre rezultate: ukupno 126 smjerova, od kojih je bilo bilo 18 pod zimskim uvjetima. Izvedena su tri prvenstvena uspona. Najviše je uspona bilo u stijeni Kleka (52 čovjek-smjera), u Alpama i Pakle-

nici na Velebitu (74 čovjek-smjera). Zimski usponi izvedeni su u Alpama, dok je 14 smjerova ispenjano u inozemnim planinama (Ortler, Grossglockner, Dolomiti).

Prosječek kvalitete, odnosno težine uspona, iznosi IV stupanj težine prema alpinističkoj ljestvici ocjenjivanja. Naime ispenjano je 4 smjera VI stupnja, 15 smjerova V stupnja, 52 smjera IV stupnja, 41 smjera III stupnja težine itd.

Osim penjačkih uspona aktivnost odsjeka odvijala se i na drugim poljima. Velik broj članova pripadnici su zagrebačke stanice Gorske službe spasavanja, aktivni predavači i instruktori, dobri orijentacijski i skijaši. Na sastancima odsjeka, kojih je bilo 34, održano je 5 filmskih projekcija ekspedicione i penjačkog karaktera, 8 projekcija dijapoziitiva i 12 predavanja.

Od većih akcija, koje su imale republički karakter, a organizirao ih je AO »Velebit«, treba istaći zimsku alpinističko-planinarsku školu i prvomajski skup alpinista u Paklenici, gdje se okupilo 54 učenika. Tokom ljeta prošle godine nekoliko je penjača sudjelovalo na ledenjačkom logoru na Grossglockneru i penjačkom logoru u masivu Ortler. Vremenske prilike načalost nisu bile naklonjene penjačima, pa je aktivnost bila nešto slabija. U inozemstvu su izvedeni usponi također u području Mont Blanca i Dolomita.

Među muškim članovima odsjeka najviše uspjeha imao je ponovno ing. Miroslav Pleško, koji je momentano najaktivniji alpinista u Hrvatskoj. On je ispenjao 22 smjera, među kojima se nalaze i oni s najvišom ocjenom VI stupnja težine. Značajniji smjerovi koje bilježi Pleško su Brahmov smjer u Paklenici, Rumena Zajeda u Koglu, Centrala u Dedicu, Kamniška itd. Po broju ispenjanih smjerova slijede Jerko Kirigin (9), Eranimir Separović i Borislav Aleraj (8), Hrvoje Lukatela i Janez Vrhovec (5), Antun Filipčić (4) itd. Interesantno je spomenuti da je Janez Vrhovec sve smjerove izveo pod zimskim uvjetima.

Očit uspjeh postigle su članice. Mlada studentica arhitekture Vesna Mihelić, koja je nedavno stekla naslov alpiniste, zabilježila je u prošloj godini 24 alpinistička smjera. Od toga je šest smjerova ispenjala u inozemnim planinama. Slijedi Marija Kostanjić, koja je sudjelovala 1964. u pohodu u norveške planine, a penjala je u Grossglockneru i Ortleru. Ona je ispenjala u prošloj godini 22 alpinistička smjera. Ana Klasinc i Tanja Horvat ispenjale su 4 smjera, Ana Ivanić — Jurčić 2, dok Ana Marić ima jedan smjer, i to prvenstveni u kanjonu Paklenice. Ovi podaci svjedoče da alpinizam ni kod nas nije rezerviran samo za muškarce, već da stijena jednako privlači i žene.

Nazalost neki podaci nisu ušli u izvještaj godišnje skupštine odsjeka zbog neaužurnosti penjača. Tako karton penjanja nisu ispunili aktivni penjači Pavao Jurčić i Nedjeljko Jakšić. Vjerojatno da bi upisom njihovih podataka broj ispenjanih smjerova bio znatno veći.

Alpinisti Velebita usvojili su plan rada za ovu godinu, među kojima su od velike važnosti za razvoj alpinizma sastanak alpinista u Velikoj Paklenici, ljetna alpinistička škola, zatim ljetni alpinistički logor.

I na kraju treba podvući da alpinisti »Velebit« nisu dobili nikakvih sredstava za aktivnost. Zahvaljujući jedino ljubavi prema alpinizmu, oni danas mogu s ponosom pokazati svoje rezultate.

B. Špoljarić

ALPINISTIČKE VIJESTI IZ SVIJETA

Teski zimski alpinistički usponi u inozemstvu postali su nešto posve normalnog. U stijeni Pic Badile bio je smjer Cassin — Solda — Ratti do nedavno u prvom planu ekstremnih penjača. Dana 28. prosinca 1967. u stijeni su ušla tri švicarska i tri talijanska penjača. Interesantno je da su upotrebili ekspediciju tehniku U podnožju

stijene postavili su bazni logor, a u stijeni još dva pomoćna logora. Smjer je bio opremljen fiksnim užetom i penjači su se svaku večer spuštali u logor. U smjer je u isto vrijeme ušao i jedan njemački navez, ali je morao odustati. Uspon je završen 2. siječnja 1968., pošto su kod izlaza iz smjera izveli prvenstvenu varijantu i izašli na sjeverni greben. Vrh Pic Badile visok je 3308 metara.

André Bertrand i Rene Brahard završili su 2. veljače prvenstveni zimski uspon u Grande Casse (3861 m) — Savoja. Za uspon kroz stijenu, koja je visoka 800 metara, aagnuta do 65° penjačima je trebalo dva dana.

Vodič Camille Bournissen želio je izvesti samostalni uspon zimi kroz sjevernu stijenu Dent Blanche. Medutim 200 metara ispod vrha se oklinuo. Tu je bilo sreće jer se nakon 12 metara klizanja zaustavio. Prošao je samo s lakšim ozljedama. Spašen je pomoću helikoptera.

Stižu i prve vijesti o ovogodišnjim ekspedicijama. Tako se u Andama gdje je sada ljetna alpinistička sezona, nalazi ekspedicija od sedam engleskih alpinista. Oni su u vremenu od 26. prosinca do 5. siječnja dosegli do Fortressa u Cileanskim Andama. Dugo je vremena ovaj vrh slvio kao neosvojiv zbog okomite stijene od 1000 metara i snažnih vjetrova koji stalno pušu na ovom mjestu. Ekspedicija je dobila pomoć od instituta »Everest Foundation« i časopisa »Morning«.

ALPINISTI DR NJEMACKE NA ALTAJU U MONGOLIJI

Alpinisti DR Njemačke naišli su u Altaju u Mongoliji na gotovo netaknuto gorje. Sve što su o tom gorju znali bila je vijest da su mongolski alpinisti prvi i jedini uspjeli da osvoje vrh Chulten (4653 m). Kako je mongolska alpinistička organizacija bila tek nedavno osnovana, njeni članovi imali su malo iskustva, pa su Nijemci preuzeeli i dužnost instruktora domaćih alpinista.

Gorske skupine u Altaju uglavnom su zaledene i dosižu visinu od preko 4.000 m. Granica vječnog snijega počinje na visini od 2.900 m, a mnogo brojni ledenjaci spuštaju se još niže. Gorje je granitnog i gnajskog sastava, ali stijene su većinom razbiti i kršljive. Osim vrha Chulten osvojeno je još 11 drugih vrhova čije su kote u kartama bile krivo označene. Tom prigodom bile su ispravljene i karte Altaja ne samo u odnosu na kote već i na pravce pojedinih gorskih grebena i dolina.

SOVJETSKO-AUSTRIJSKA SURADNJA U ALPINIZMU

Sovjetsko-austrijska alpinistička suradnja započela je 1963. godine i razvija se bez prigovora s bilo koje strane. Prema dogovoru izmjenjuje se 15 alpinista s obje strane sa boravkom od 15 dana na dogovorenim planinama.

Pošte godine sovjetski su alpinisti posjetili u Alpama vrhove Wilder Kaiser, Grossglockner i Dachstein, a austrijski Kavkaz i Pamir.

Interesantno je napomenuti da je austrijska kombinirana momčad bila sastavljena od članova OAV, OTK i NF (Nutur Freund), koji kod kuće iz političkih razloga nisu uopće suradivali, a prvi put su zajedno nastupili na Pamiru.

MEDALJA »PIK LENJIN«

Svaki alpinist koji osvoji najviši vrh Pamira Pik Lenjin (7.134 m) dobiva medalju koja na jednoj strani prikazuje lik Lenjina okružen s lovovrom vijencem, dok druga strana prikazuje gorskog skupinu Pamira. Svaka medalja označena je brojem koji utvrđuje redoslijed uspona.

Novi usponi u Velebitu

ISTOČNI BRID ZUBA KOD MANITE PEĆI

Blizu ulaza u poznatu spilju Manitu peć, koja se nalazi u masivu Visoke glavice iznad Velike Paklenice u Velebitu, nalazi se pored same staze markiran zub. U najvišem, istočnom i sjeveroistočnom dijelu visok je 90 m. Najnižu stijenu ima orijentiranu prema zapadu, gdje je najpogodniji spust. Uspon na ovaj vrh-zub može se kombinirati s posjetom Manitoj peći.

Navez: Nenad Čulić (1949) i Stanislav Gilić (1932), 4. VII 1967.

Prišup: markiranom stazom koja iz doline Velike Paklenice u brojnim okukama vodi prema pećini Manita peć. Skoro pri kraju staze (do ulaza u Manitu peć ostaje još samo par kratkih okuka) nalazi se ovaj zub; 1 h od račvanja sa glavne staze u dolini.

Opis: ulaz sa staze u istočni brid. Po njegovoj desnoj strani 20 m do šire police. Odavde desno i gore do slijedeće velike police sa drvetom. Desno preko brida i gore po ploči do pod nadvis. Kratkom priječnicom desno do ruba sjeverne stijene (k, -V). Gore u pukotinu koja je u početku nadvišna, a zatim se položi sve do vršnog grebena. Kratkim grebenom lako na vrh.

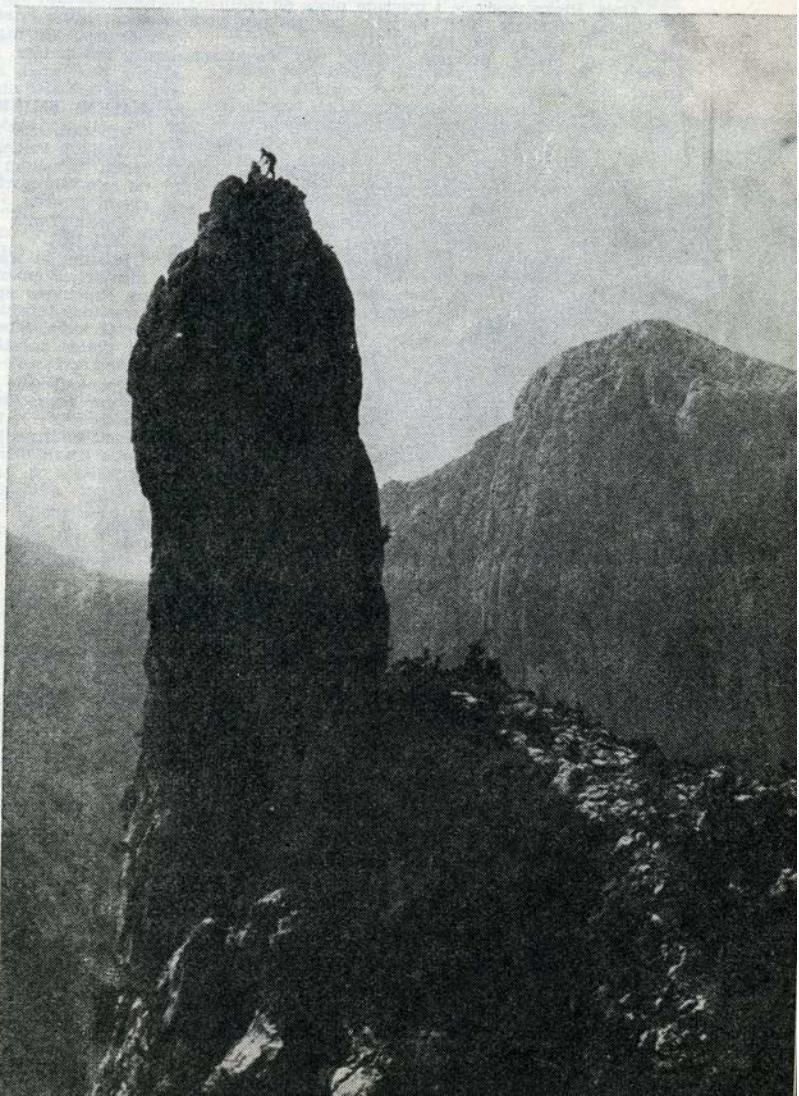
Ocjena: IV, s jednim detaljom -V, 90 m, 1 h.

Silaz: 1 - 2 m ispod vrha, u zapadnoj s'jeni nalazi se klin. S njega spust dvostrukim užetom niz 20 m visoku zapadnu stijenu do zaravnjenog prostora. Odavde se traverzira prema sjeveru strma padina do nad skok. Niz kratak (2 m) kamen na obraslu padinu pod stijenom i nakon par koraka na stazu. Stazom natrag, kao i u pristupu; 1 h do doline.

Zub kod Manite peći.
U pozadini Anića kuk.

Foto: S. Gilić

**Prvenstveni uspon
u Crljenom kuku**

Foto: D. Cukrowski

JZ STIJENA U CRLJENOM KUKU NA VELEBITU

Prvi penjali: Dicter Cukrowski (PD Bjelašnica—Sarajevo) i Enver Kupusija (PD Treskavica—Sarajevo), 26. 9 1967.

Pristup: gorostasna JZ stijena Crljenog Kuka predstavlja završetak doline Paklenice, a diže se sjeverno od planinarske kuće. Oko 1 sat po trgovima staze, zatim ih ostavljajući desno do ulaza, koji se tačno nalazi na lijevom rubu markantne ogromne ploče u jz stijeni.

Opis: Preko položene i travnate ploče do vidljivog sistema žlijebova, koji najprije bez teškoća vodi do male spilje (oko 100 m, II).

Preko malog prevjesa, spilje, do osigurava-

lišta na početku vlažnog kamina (IV), priječnica udesno (10 m, IV) do osiguravališta. Sada oko 40—50 m po lijevom završnom bridu ogromne ploče po kršljivim žlijebovima pravo gore (IV) do dobrog osiguravališta na početku okomite pukotine točno na bridu. Zatim ca 30 m gore (klin, V) i udesno do dobrog osiguravališta na gredi. Sada jedna duljina gore preko ploče u laganiji teren. Lagano, oko 250 m, držeći se malo udesno, do vrha.

Silaz: Od vrha po grebenu prema zapadu do usjekline, zatim po laganom terenu u najzapadnijem dijelu južne strane u dolini (oko 2 sata).

Ocijena: 250 m, III, IV i V, visina čitave stijene oko 500 metara.

MALENI SMJER U SJEVERNOJ STIJEINI ĆUKA

Vrh Ćuk (599 m) se nalazi južno od Anića kuka u Velikoj Paklenici u Velebitu, od kojeg je odišeljen izrazitom škrbinom (prijevom). Gledano od sela Marasovići, oba vrha se doimlju kao jedinstveni masiv.

Navez: Tanja Alebić (1951) i Ana Marić (1942), 1. XII 1967.

Pristup: sa staze koja ide dolinom Velike Paklenice preći potok na mjestu gdje je označena staza za Brahmovo spomen-ploču. Stazom desno prema izrazitom tornju u dnu najnižeg dijela SZ stijene Anića kuka. Siparom prema sjevernoj stijeni Ćuka, tj. prema početku jaruge koja se nalazi u okolini samog vrha; 45 minuta.

Opis: ulaz u desnom dijelu jaruge. Po lakom terenu ravn kroz jarugu i nakon 1D skrene se desno (III +). Dalje opet po jaruzi do kraja, gdje završava izrazitim kotlom pod samim vrhom. Iz kotla lijevo 10 m, zatim na vrh desno.

Ocijena: III, 140 m, 1,20 h.

Silaz: s vrha istočno na prijevoj i dolje niz stijenu (dodir S stijene Ćuka i Z stijene Anića kuka) do sipara. Dalje kao pri usponu, obratno, 30 — 40 minuta.

Sastavio: Stanislav Gilić

S i SZ stijena Ćuka (599 m)

1. Maleni smjer
2. Silaz po škrastim bijelim pločama
- 2a. Silaz po rastrganoj jaruzi
3. Sjeverni greben
4. Centralni kamin
5. Kanjonski smjer (po Z grebenu)
- V Varijanta
- P Prijevoj između Ćuka i Anića kuka

Foto: S. Gilić

Speleologija

KRONIKA SPELEOLOSKOG ODSJEKA »VELEBIT«

Speleološki odsjek PDS »Velebit« djeluje više od jednog decenija. U tom razdoblju zbole su se mnoge promjene koje su bitno utjecale na stručni rad odsjeka, kao i na speleološku spremu članstva. Počeci su bili skromni, a daljnjim radom — iako uz poteškoće i povremenu stagnaciju aktivnosti — napredovalo se sve više, tako da speleolozi »Velebita« danas zauzimaju značajno mjesto u hrvatskoj planinarskoj speleologiji.

Vec 1951. postoji u »Velebitu« inicijativa za osnivanje istraživačke sekcije koja bi se, osim sa spiljama i jamama, bavila i istraživanjem planinara nepoznatih terena kao što su stijene, gudure, kanjoni i sl. Do osnivanja ovakve sekcije nije došlo, ali je zato početkom 1954. osnovana speleološka podsekcija u okviru alpinističkog odsjeka. Članovi su alpinisti, a glavni pokretač Loris Mikulić i Ždenko Šimunović, koji su ujedno najaktivniji članovi novonastale sekcije. Vršni su pohodi u spilju Veternicu koja je služila kao alpinističko vježbalište. Od istraživačkih akcija u tom razdoblju treba spomenuti pokusno spuštanje u jemu Balinku kod Plaškog do dubine od 50 m, i u janu Cudinku kod Seliškog vrha u Lici. Vršena su istraživanja jama kod Slunja, a za potrebe Higijenskog zavoda istraživanje Crvenog jezera kod Imotskog. Za daljnji nastavak istraživanja jame Cudinke nabavljeno je 300 m saje debljine 11 mm. Međutim bez osnovnih speleoloških rekvizita, materijala i pomoći nisu se mogli postići značajniji rezultati.

Takvo je stanje bilo sve do 1956., kada je 15. prosinca osnovan u PDS »Velebit« speleološki odsjek. Za pročelnika je izabran Srećko Božičević, koji je ujedno bio organizator odsjeka, a za tajnika Nedeljko Lotas. Odsjek je brojao 20 članova.

Već iduće godine započelo se s aktivnim radom na terenima Medvednica i upoznavanjem fenomena krasa te planine. Najvažnija akcija u toj godini bila je u području prekrasnog Paklenice. Pod vodstvom pročelnika Srećka Božičevića istraženo je deset spilja, među njima Jama Vodarica, duga 300 m. Nadalje su vršena istraživanja u Gorskem kotaru u okolini Skrade. Od speleološke opreme nabavljeni su karhidne svjetiljke i šljemovi.

Od 1958. aktivnost odsjeka je u naglom padu. Odlaze mnogi članovi, sastanci su u početku nereditvi, a kasnije se nisu ni održavali. O radu odsjeka nema tačne evidencije jer je pročelnik, otiaša na odsluženje vojnog roka. Vodstvo odsjeka povjeren je Slavku Pautu, ekonomu odsjeka. Od akcija bilo je jedino brojni izleta u Veternicu. Takvo je stanje bilo sve do 1960., kada su u jesen na vlastitu inicijativu speleolozi iz PD »Javor« prešli u »Velebita«. »Javor« je od svog osnutka 1956. stalno imao problema s organizacijom rada i pomanjkanjem finansijskih sredstava. Speleološka oprema »Javora« bila je također prebačena u »Velebit«, a novonastalom odsjeku je pružio pomoći alpinistički odsjek »Velebita« poklonivši mu karabinere i uže. Odsjek je imao tada 17 članova, od čega većina iz »Javora«.

U proljeće 1961. odsjek je opet počeo s aktivnim radom. Prikupljeni su novi članovi, tako da je odsjek imao 22 člana. Pod vodstvom Hrvoja Malinara vrše se brojni izleti, rekognosciranja i istraživanja. Istražena su 23 speleološka objekta, među kojima se ističe Rokin bezdan, dubok 102 m, jama Puhaljka gdje se došlo do dubine od 110 m, te spilja Vrtlina na Velebitu 900 m dužine. Pročelnik odsjeka je Hrvoje Malinar, a tajnik Ivan Filipčić. Oprema odsjeka je još uvijek nedovoljna, a tokom godine dovršeno je 25 m celično-aluminijskih ljestvica.

Iduće, 1962. broj članova povećava se na 25. Pročelnik je i dalje Hrvoje Malinar, a tajnik Ivan Filipčić. Te je godine rekognoscirano 11 objekata u kanjonu Srebrenice. Nekoliko članova sudjeluje kod istraživanja u Lici u sastavu speleološke grupe Geološkog instituta iz Zagreba. U organizaciji Komisije za speleologiju istražena je jama Puhaljka na Velebitu dužine 450 m i 250 m dubine. U ovoj godini odsjek je istražio ukupno 11 objekata.

U 1963. g. dolazi do promjene u upravi odsjeka. Za pročelnika je izabran Ivan Filipčić, a za tajnika Hrvoje Malinar. Broj članova je 27. Istraženo je 14 objekata. Najveći istraženi objekt je Baričeva pećina kod Ličkog Petrovog sela s 800 m kanala i 102 m dubine. Seset članova odsjeka bilo je na saveznom istraživanju u Srbiji, gdje je na Beljanici istražen ponor Rečke, dubok 135 m, a i neki manji objekti.

Tokom 1964. g. naglo pada stručna aktivnost odsjeka, što je odraz općenitog stanja speleologije u Hrvatskoj. Broj članova pao je na 17. Istraženo je 6 speleoloških objekata i to uglavnom manjih. Iako je broj izlazaka u prirodu bio velik, išlo se vrlo malo na istraživanja. Pročelnik je Ivan Filipčić, a tajnik Hrvoje Malinar. Najveći istraženi objekt bio je spilja Vrelo kod Vrela u Gorskem kotaru, gdje je istraženo 280 m kanala.

Početkom 1965. aktivnost je živnula. Društveni sastanci su postali posjećeniji. Prikupljeni su novi članovi, tako da ih je ukupno bilo 21. Dovršeno je još 25 m ljestvica tako, da odsjek ima 50 m ljestvica. Ostala oprema bila je slaba, kao i ranije. Istraženo je 6 objekata, među kojima je najveća bila Srednja Cerovacka spilja dužine 380 m, a dubine 92 m. Istraživanje ove pećine započeo je 1959. g. Speleološki odsjek PD »Željezničar« iz Zagreba. Pročelnik odsjeka je Ivan Filipčić, a tajnik Radovan Čepelak. Ova godina je značajna kao prekretnica u radu odsjeka. Odbaćene su mnoge zastarjale ideje, a članovi odsjeka — većinom mladi ljudi — dolaze do novih shvaćanja o radu u društu kao i radu na terenu.

Godina 1966. je u znaku punе aktivnosti odsjeka. Za pročelnika je izabran Radovan Čepelak, a za tajnika Marijan Čepelak. Broj članova, od kojih je većinom omiljena, popeo se na 33. Odlaze na brojne izlete, ture i istraživanja, a postižu dobre rezultate i u orientacionim takmičenjima. Istražena su 103 speleološka objekta. Najdublja je bila Maslinova jama kod Knina, dubine 108 m, istražena pod veoma nepovoljnim vremenskim uslovima,

godina	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
istrž. objekta	0	16	0	0	0	23	11	14	6	6	103	116
članova odsjeka	20	12			17	22	25	27	17	21	33	30

a najduža spilja Tamnica na Kordunu, 600 m dužine. U okviru Komisije za speleologiju istraženo je 20 objekata kod Posedarja, od kojih najveća spilja Golubinka 300 m dužine, 36 m dubine. Osim toga vrše se brojna istraživanja u spilji Veternici, gdje je otkriveno preko 400 m novih kanala.

U 1967. slijedi nastavak aktivnosti započetih u prošloj godini. Odsjek broji 30 aktivnih članova. Tokom godine istraženo je 116 speleoloških objekata, od kojih treba spomenuti Horvatovu spilju kod Vrhovina, dužine 1120 i 200 m dubine, zatim Mijatovu jamu kod Generalskog Stola dužine 1000 m i 54 m dubine, Ledenicu 75 m dubine. U okviru Komisije PSH istražena je jama na Vršiću 165 m dubine. Nekoliko članova sudjeluju u ekipi geološkog instituta na istraživanju jama u Istri. Ove godine dovršeno je 30 m uskih ljestvica. Pročelnik je R. Čepelak, a tajnik Marijan Čepelak. Društveni rad u 1967. opisan je detaljnije u posebnom napisu u ovoj rubrici.

U razdoblju od svog postojanja odsjek je istražio 295 speleoloških objekata. Oprema za istraživanje vertikalnih objekata je slaba, gotovo sasvim dotrajala i trebalo bi je obnoviti. Cesto puta je dio opreme posuđivao alpinistički odsjek »Velebit«, speleološki odsjek PD »Željezničar« i Komisija za speleologiju PSH. Putne troškove u zadnje vrijeme snose sami članovi odsjeka. No unatoč svim potешkoćama, SO PDS »Velebit« ostvaruje sve veće uspjehe.

Radovan Čepelak

SPELEOLOZO »VELEBITA« U 1967.

Planinarska speleologija u Hrvatskoj može biti zadovoljna rezultatima koje je tokom prošle godine postigao Speleološki odsjek PDS »Velebit« iz Zagreba. Ova vrijedna grupa broji tridesetak mlađih istraživača koji su svojim radom zasjenili mnoge starije speleološke odsjekte. Zahvaljujući redovnom školovanju, kada u odsjeku je vrlo dobar. Tokom 1967. kroz tečajevje i škole unutar planinarske organizacije prošlo je 15 članova. Uz posve speleološko usavršavanje, mlađi istraživači bili su polaznici ljetnog alpinističkog tečaja, zimske alpinističke škole, škole za planinske vodiče i tečajeva za Gorsku službu spašavanja. U odsjeku »Velebit« djeluju tri speleološka instruktora.

Tokom prošle godine istraženo je 116 speleoloških objekata! Od toga broja bilo je 59 spilja, i osam polusipila, zatim 54 jame i 3 ponora. Speleolozi su istraživali spilje i u okviru Komisije za speleologiju PSH i za potrebe Geološkog instituta, tako da na samostalno istraživanje otpada 78 potpuno istraženih objekata, dok je djelomično istražen jedan objekt. U okviru Komisije PSH vršena su istraživanja u četiri objekta, dok su za potrebe Geološkog instituta istražena 33 objekta. U najveće speleološke objekte koje je odsjek samostalno istražio spada Horvatova spilja kod Vrhovina (u dužini od 1120 metara i 200 metara u dubinu). Slijedi Mijatova jama kod Generalskog Stola (1000 metara u dužinu i 54 metra u dubinu), Vrelo kod Vrela (400 metara dužine), spilja Vaternica kod Zagreba gdje je istraženo 543 metara novih kanala i jama Ledenica (50 metara dubine). Jama na Vršiću u dubini od 130 metara istražena je u okviru Komisije za speleologiju PSH, kao i Novokraćina kod Rijeke u dužini od 750 metara.

Uz istraživačke akcije speleolozi su posjetili niz poznatih objekata kao što su Skocjanske jame, Poljakova spilja, Manita peć, Dulin ponor, spilje

na Mljetu itd. Svakako je značajan podatak da je rekognoscirano 35 objekata, čijem će se istraživanju pristupiti tokom ove godine.

Članstvo postiže rezultate i na sportskom polju. To su sudjelovanja na orientacionim natjecanjima. Ekipa sastavljene od speleologa donijeće su društву nekoliko vrijednih trofeja. Na patrolnom takmičenju zauzeli su II mjesto. Isto mjesto zauzimaju na vrlo kvalitetnom natjecanju u Samoboru »Memorijal J. Mišića«. Na prvenstvu republike također su drugi u vrlo jakoj konkurenciji. Najveći uspjeh nedvojbeno je bio na »Trofeju Platak 1967«. Tada su društvo ponovno donijeli trofejni kamen kao prvoplaširana ekipa.

U općoj planinarskoj aktivnosti imali su 105 izlaza u prirodi, što u prosjeku znači dva puta tjedno. Izvedene su ture na Velebit i Alpe, a područje Gorskog kotara, Medvednica, Samoborskog gorja i Žumberka bilo je meta nedjeljnih izlazaka.

Na redovnim sastancima koji se održavaju svake srijede uvečer u društvenim prostorijama »Velebita« održano je nekoliko vrlo dobro posjećenih predavanja uz projekciju kolor dijapoziativa. Predavanja su uglavnom obrazivala bogatstvo našeg krškog podzemlja. U stručnom dijelu na sastancima su se obradivale razne teme iz polja speleologije, kao što su demonstracije navezivanja, tehnika spuštanja raznim zahvatima pri istraživanjima itd. Potrebno je pohvaliti inicijativu mlađih istraživača da se predavanja održavaju na zagrebačkim školama, što im je omogućilo da u članstvo odsjeka dobiju nove ljude.

Iako je 1967. bila vrlo bogata aktivnostima i u svakom pogledu uspješna, postoje problemi u radu koji su vezani uz nedostatak istraživačke opreme, posebno užeta i karabinera. Stoga će glavni zadatak odsjeka u ovoj godini biti nabavka opreme i materijala za istraživačke akcije. Za sada se taj problem rješavao posudbom u Alpinističkom odsjeku društva, ali je krajnje vrijeme da se materijalna baza speleologa osamostali.

Branimir Spoljarić

OTKRIVEN JOS JEDAN KANAL U SPILJI VETERNICI

Nedavno je prilikom uobičajenih speleoloških istraživanja u spilji Veternicu odlučeno da se istraži otvor na stijeni iz koje pada slap u Tamnu dvoranu. Visina stijene je petnaestak metara, veoma je strma i neugodna za penjanje. Osim što je kršljiva, a djelomično zasigana, penjanje otežava voda koja moći penjače. Prema riječima vode istraživanja, Ivana Kruhaka, stijena je savladana s desetak klinova. Tu počinje kanal s potokom dug kojih 150 metara i dosta težak za prolaz. Na kraju kanala nalazi se oveća dvorana iz koje voda hodnici na sve strane. Tu se skuplja voda koja zatim otjeće dotičnim kanalom u tamnu dvoranu. Kako više nije bilo dovoljno vremena za detaljnije topografsko snimanje, ekipa speleologa iz SO PDS Velebit vratila se na površinu. Budući da se alpinistička tehnika za penjanje rijetko upotrebljava prilikom speleoloških istraživanja, a primijenjena je u ovoj akciji, novoistraženi kanal dobio je ime Alpinistički kanal.

Istraživanje Alpinističkog kanala rješava još jednu od mnogih tajni koju skriva ta veoma komplikirana spilja, a daljnjim istraživanjem i akcijama bit će otkriveno ono što se danas još može samo naslutiti, ali da se to ostvari potrebno je uložiti mnogo truda i napornog rada.

Radovan Čepelak

Zaključci VIII Skupštine PS BiH

Osmu redovnu skupštinu Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine održana 17. decembra 1967. godine u Sarajevu donjela je slijedeće zaključke:

I. UNAPREĐENJE RAZVOJA PLANINARSKOG POKRETA

1. Skupština smatra da planinarska organizacija u našoj Republici, s obzirom na njenu društvenu funkciju i potrebe građana, mora imati karakter masovne organizacije.

Iz takove uloge Planinarskog saveza proističe potreba, da sve njegove organizacije i organi poduzmu mјere da se:

- stalno povećava broj planinarskih društava i družina, kako onih koje će djelovati na teritorijalnom principu, tako i onih koje će djelovati u radnim i drugim organizacijama i školama;

- u interesu aktivnog odmora, rekreacije, ljudskog zdravlja, produktivnosti rada, bojne gotovosti, upoznavanja i zaštite prirode, da se znatno poveća broj aktivnog članstva, a naročito djece, omladine i neposrednih proizvoda;

- organizaciju i sadržaj izleta, pohoda, marševa i sličnih oblika aktivnosti planinarske organizacije ne smiju se prepustiti stihiji, nego ih treba pažljivo pripremati i izvoditi organizirano, kako bi dobili svoj smisao i društvenu opravdanost.

2. Specijalne aktivnosti planinarske organizacije (alpinizam, speleologija, GSS i dr.) treba da se razvijaju na bazi i u okviru masovnog planinarskog pokreta i da budu proizvod takvog pokreta, a ne da se razvijaju neovisno, izvan i neusklađeno sa općim intencijama tog pokreta.

U tu svrhu potrebno je:

- poduzeti mјere za razvoj ovih aktivnosti u svim planinarskim organizacijama težeći k podmlativanju aktivista;

- da Planinarski savez Bosne i Hercegovine i ubuduće organizira potrebne kurseve i seminare za stručno osposobljavanje članstva;

- sa odgovornim organima poduzeti mјere da se status GSS-a kao javne i opće društvene službe riješi na povoljan način.

3. Specifičnost planinarstva, karakter njegovog djelovanja i uslovi u kojima se sprovodi planinarska aktivnost, zahtijevaju, da taj rad bude visoko organiziran i stručan, jer je vezan uz prirodne teškoće a ponekad i uz opasnosti.

To nalaže da se:

- pored kurseva i seminarova za članove GSS-a, speleologe, alpiniste organiziraju kako u okviru jačih društava, tako i pri Planinarskom savezu, i drugi kursevi i tečajevi kao što su za vodiče planinarskih pohoda i dr.

II. ORGANIZIRANJE AKCIJA I MANIFESTACIJA

1. skupne i organizirane planinarske akcije i manifestacije od velikog su značenja za propagandu i afirmaciju planinarstva, za zblizavanje i upoznavanje kao i razmjenu iskustva između društava i pojedinaca, za gajenje tradicija NOB-e, te za inciniranje programiranja planinarske aktivnosti u društvinama.

Skupština smatra da je potrebno:

- u okviru društava, među društvinama i na nivou Republike i dalje organizirati susrete planinara u obliku sletova, zborovanja, marševa, pohoda i sl. koristeći dosadašnja iskustva iz organiziranja ovih i drugih akcija;

- Skupština stavlja u zadatku svim planinarskim društvinama i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine da razmotre mogućnost organiziranja sličnih akcija koje bi imale karakter dječjih i omladinskih manifestacija;

- transverzale, kao jedan od pogodnih oblika planinarenja, treba i dalje propagirati, njegovati

i organizirati masovnije obilaska. Istovremeno treba težiti k uspostavljanju novih transverzala, s tim da se pri tome vodi računa o opravdanosti, svršis hodnosti i uslovima za njihovo djelovanje;

- u cilju gajenja tradicija NOB-e a naročito među djecom i omladinom, planinarska društva po ugledu na »Igmanski marš«, »Marš na Visojevicu«, Marš preko Kozareć i dr. treba više da se angažiraju u okviru svojih lokaliteta u organiziranju tradicionalnih marševa i pohoda, obilježavanja spomenika iz NOB-e, obilježavanja i uređenja grobova boraca NOR-a i sl.

- po ugledu na dosadašnja orijentaciona takmičenja i druga prvenstva kao što su »Bjelašnički dan«, »Šavničko takmičenje«, »Svi na snijeg« i sl. planinarska društva i Planinarski savez treba i u buduću da iniciraju organiziranje što više ovakovih akcija;

- po pojedinim takmičenjima i prvenstvima, koja organiziraju društva, a naročito onim koja imaju širi međudruštveni karakter, Planinarski savez Bosne i Hercegovine treba da pruži punu pomoć kako u organizacionom tako i u kadrovskom i materijalnom pogledu;

- preporučiti planinarskim društvima, da svoja postoeća i nova takmičenja stave na nivo međudruštvenih i republičkih akcija;

- medurepubličkoj društvenoj saradnji, koja se razvija u vidu zajedničkih manifestacija, treba i ubuduce pokloniti potrebnu pažnju. Ovdje se imaju u vidu iskustva saradnje planinara-poštara, planinara-željezničara, susreti »Bratstva i jedinstva«, akcije Međunarodnog studenskog planinarskog odbora i drugih sličnih manifestacija medurepubličkog karaktera, s tim da se teži povećanju broja manifestacija, učesnika i planinarskih društava, naročito onih sa graničnih područja naše Republike koja će ostvarivati saradnju sa planinarama drugih republika;

- Skupština sa zadovoljstvom prihvata pozive Planinske zvezde Slovenije i Planinarskog saveza Hrvatske za razmjenu zvaničnih delegacija među Savezima sa tim savezima i istovremeno stavlja u zadatku izvršnom odboru Saveza da odredi delegacije koje će izvršiti te razmjene posjeta u cilju boljeg upoznavanja i sticanja iskustva u radu;

- u cilju upoznavanja planinskih predjela, ljudi i planinarskog pokreta u drugim zemljama, društva treba da organiziraju odilazak naših planinara u posjetu drugim zemljama.

III. PROPAGANDA I INFORMATIVNA DJELATNOST

Polažeći od potrebe da cijelokupnu aktivnost planinarskog pokreta treba da prati informativna djelatnost u cilju upoznavanja šire javnosti o radu planinarske organizacije i da vrlo često propagandna aktivnost mora da bude sredstvo za stvaranje polazne baze i stvaranja uslova za realizaciju niza akcija i manifestacija, propagandna aktivnost u planinarskim društvinama mora biti, kao i u Savezu, mnogo organiziranija i raznovrsnija.

U tu svrhu potrebno je da:

- planinarska društva što ćeće organiziraju popularna predavanja i razgovore o planinarstvu koja bi bila popraćena filmovima i dijapozytivima, za širu javnost (na radničkim i narodnim univerzitetima, u školama, radnim kolektivima i dr.);

- da društva i Planinarski savez B i H organiziraju redovne izložbe planinarske fotografije;

- da Planinarski savez B i H dobavi kolekcije fotografija, dijapozytiva i filmova koji bi se posuđivali društvinama;

- da se uspešno ostvarena saradnja između planinarskih saveza Hrvatske i Bosne i Hercegovine u izdavanju časopisa »Naše planine« još više

ojača. U tu svrhu Skupština odlučuje, da se za »Naše planine« uvede poseban doprinos od svakog člana u iznosu od jedan N. din, koji će se naplaćivati uz člansku markicu;

— mrežu saradnika sa NP treba proširiti i sve naše akcije i manifestacije registrirati u ovom časopisu;

— pri Planinarskom savezu B i H treba i ubuduće da postoji Redakcioni odbor koji će ostvarivati saradnju između časopisa NP i čitalaca;

— da se više koriste mogućnosti korištenja emisije Radio-televizije Sarajevo »Za ljubitelje prirode i putovanja« na taj način, da planinarska društva više saraduju sa Redakcijom ove emisije bilo direktno ili preko Planinarskog saveza B i H.

IV. NEKA ORGANACIONA PITANJA

Skupština Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine usvaja izmjene i dopune Statuta Saveza. Sva planinarska društva dužna su da odmah pristupe uskladivanju svojih pravila sa ovim Statutom, kako bi se izmijene i dopune pravila usvojile na narednim skupštinama planinarskih društava.

U vezi sa izmjenama i dopunama pravila planinarskih društava Skupština posebno nalaže da se novim normativnim aktima izmijeni dosadašnja uloga nadzornih odbora u smislu proširivanja njihovih zadataka i to tako, da ovi organi pored kontrole nad materijalnim poslovanjem, prate i cijelokupnu aktivnost društva i utiču na njegov rad u skladu sa pravilima društva i zaključcima skupštine.

Skupština stavlja u zadatak Izvršnom odboru Planinarskog saveza da ubrza rad u pravcu organizacione dogradnje sistema samoupravljanja u planinarskoj organizaciji. S tim u vezi potrebno je izraditi i usvojiti odgovarajuće pravilnike i poslovnike.

V. FINANSIRANJE PLANINARSKE ORGANIZACIJE

Skupština smatra da su rezultati rada u periodu između dvije skupštine Saveza mogli biti i veći da su bila na raspolažanju odgovarajuća finansijska sredstva.

Skupština je pozitivno ocijenila orijentaciju planinarske organizacije na iznalaženju vlastitih sredstava, a posebno ističe veliki doprinos koji su platninari dali dobrovoljnim radom na izgradnji i održavanju domova, kao i u rješavanju drugih materijalnih pitanja.

Skupština smatra, da sredstva koja planinarskoj organizaciji osigurava Savez organizacija za fizičku kulturu BiH, nisu u skladu sa obimom aktivnosti, brojem članstva i potrebama planinarskog SOFK dobija od društvene zajednice.

Skupština smatra, da planinarske organizacije ubuduće treba još više da se orijentiraju na iznalaženje oblika samofinanciranja, ali isto tako ističe zahtjev, da se raspodjela sredstava u okviru skog pokreta u odnosu na ukupna sredstva koja SOFK-e radikalno izmjeni i da se sredstva rasporeduju na osnovu programa aktivnosti i društveno-opravdanih mjerila. Stavila se u zadatak Izvršnom odboru Saveza da ovo pitanje hitno pokrene kod Saveza organizacija za fizičku kulturu BiH.

Planinarski objekti predstavljaju osnovnu materijalnu bazu za rad i razvoj planinarskog pokreta. Skupština je konstatirala, da korištenje nekih planinarskih domova nije u skladu sa intencijama planinarske organizacije i prave namjene tih objekata, zbog čega je opao ugled nekih planinarskih domova. Osim toga, u vezi sa korištenjem planinarskih domova bilo je niz nejasnih i nereguliranih pitanja. Zbog toga Skupština usvaja Okvirni pravilnik o radu i korištenju planinarskih domova

va i obavezuje sva planinarska društva da se dosledno pridržavaju odredba ovog Pravilnika s tim, da društva mogu donijeti svoje interne pravilnike uskladene sa Okvirnim pravilnikom. Preciznjim reguliranjem statusa domova i njihovog korištenja, kao i naprima koje u tom pravcu treba društva da ulože, Skupština izražava uvjerenje, da će se riješiti niz problema u vezi sa domovima, kao i da će biti vraćen ugled jednom broju domova čije korištenje nije bilo namjensko ili bili zapušteni.

U orijentaciji na samofinanciranje u izgradnji i održavanju planinarskih domova, Skupština usvaja prijedlog da se formira fond za izgradnju i održavanje domova, s tim, da u toku 1968. godine Izvršni odbor Saveza razmotri izvore finansiranja, način korištenja sredstava i druga pitanja u vezi s ovim fondom. Priprombeni materijal o osnivanju fonda Izvršni odbor Saveza će dostaviti svim planinarskim društvima na javnu diskusiju.

Ukidanje povlastica za vožnju znatno je uticalo na novečanje troškova članova planinarske organizacije, odnosno na smanjenje niene aktivnosti. Skupština stavlja u zadatak Izvršnom odboru Saveza da kod nadležnih organa i dalje radi na vraćanju prava u pogledu uživanja povlastica u javnom saobraćaju za članove planinarske organizacije, a naročito za djecu i omladinu.

VI. NEKA PITANJA METODA RADA

Sve veća demokratizacija odnosa u našem društvu zahtijeva i od organa Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, da odnose unutar organizacije i ubuduće uskladjuje sa općim društvenim kretanjima.

Skupština smatra da je potrebno:

— da svi organi Planinarskog saveza moraju preduzeti mire, da se planinarska društva što više osamostale u pogledu unutarnje organizacije društva, politike programiranja svoje aktivnosti i njene realizacije, finansiranja i dr;

— odnos na relaciju planinarska društva-organj planinarskog saveza BiH treba i u buduću da počinjava na bazi aktivne saradnje i međusobnog razumijevanja, kao i zaledničkog poduzimanja mire, kako u organiziranju konkretnih akcija, tako i u općim pitanjima razvoja planinarskog pokreta.

S tim u vezi Skupština zadužuje organe Planinarskog saveza BiH da pojačaju svoje napore u ostvarivanju što češćih kontakata sa upravama planinarskih društava, koji do sada u nekim slučajevima nisu bili zadovoljavajući. Isto tako Skupština smatra da i uprave planinarskih društava sa svoje strane treba da u istoj mjeri dopresnu da se ta saradnja ostvaruje i unapređuje, što ponекad nije bio slučaj.

Organi Planinarskog saveza BiH trebaju o svim važnijim pitanjima organizacije konsultirati planinarska društva i tako omogućiti njihovo aktivno učešće u razmatranju aktuelnih pitanja planinarske organizacije. U nastojanju da pojača i unapriredi planinarski pokret, Savez i njegove osnovne organizacije dužni su da kao općedruštveni faktori ostvaruju saradnju i sa drugim društvenim organizacijama i organima, prvenstveno sa SSRN i odgovarajućim predstavničkim organima i organima uprave, SOFK-e i drugima, da pred njih iznose probleme planinarskog pokreta i zahtijevaju od tih organa i organizacija da se aktivno uključe u njihovo rješavanje.

Planinarski savez BiH treba i ubuduće da ostvaruje stalnu i svakodnevnu saradnju sa Planinarskim savezom Jugoslavije i da aktivno učestvuje u izvršenju njegovih zadataka.

Aktivnost Planinarskog saveza BiH prvenstveno treba da se zasniva na radu stalnih komisija, koje treba da budu što više samostalne u svom radu, a u okvirima koje im određuje Statut PSBiH,

IZLOZBA PLANINARSKE FOTOGRAFIJE U SARAJEVU

Povodom 20-godišnjice rada PD »Bjelašnica« u prostorijama istoimenog društva u Sarajevu, održana je u vremenu od 18. 12. 1967. do 20. 1. 1968. izložba planinarske fotografije. Na izložbi je učestvovalo 16 autora-planinara koji su poslali 150 radova. Stručni žiri, kojeg su sačinjavali Jan Černan, Gojko Sikić, Aleksa Štrbo, Svetozar Popara, Stojan Matković i Vinko Jurić, odabralo je pet najboljih radova i donio odluku da se dodijeli:

I nagrada za fotografiju »Nevera« autora Vlajke Đurića,

II nagrada za fotografiju »Brutusova kolibak« autora Uzeira Beširovića,

III nagrada za fotografiju »Siluete« autora Bratislava Cubića,

IV nagrada za fotografiju »Zimski uspon« autora Ešrefa Korjenića,

V nagrada za fotografiju »Svi za jednoga« autora Drage Bozje.

Organizatori ove izložbe, Gradska planinarski savez Sarajevo i PD »Bjelašnica«, uveli su jednu novost. Naiče od 18. 12. 1967. do 9. 1. 1968. radovi su bili izloženi pod šifrom, pa su i posjetiocima birači pet najlepših fotografija. Komisija društva pregledala je sve anketne liste, te ustanovila da nagrade posjetilaca izgledaju ovako:

I nagrada za fotografiju »Okvir Zubca« autora Mehmeda Sehića,

II nagrada za fotografiju »Nevera« autora Vlajke Đurića,

III nagrada za fotografiju »Rano proljeće« autora Uzeira Beširovića,

IV nagrada za fotografiju »Snježna strela« autora Bratislava Cubića

V nagrada za fotografiju »Svjetlo u kanjonu« autora Mire Vojčića.

Posebna nagrada za najlepšu kolekciju izložnih radova dodijeljena je Uzeiru Beširoviću.

Iako su radovi bili izloženi u prostorijama PD »Bjelašnica« u ograničenom prostoru, privukli su velik broj planinara, pa je očekivati da će se ovakve izložbe nastaviti i ubuduće. Izložba je u svakom slučaju postigla svoju svrhu: propagiranje planinarstva i planinarske fotografije.

Mehmed Sehić

STANJE PLANINARSTVA U CRNOJ GORI

U Titogradu je 28. siječnja 1968. održana VII Crne Gore uz sudjelovanje delegata planinarskih Crne GORE uz sudjelovanje delegata planinarskih društava i društveno-političkih organizacija. Skupotinski materijali obuhvatili su rad planinarsko-smučarske organizacije u periodu od 1964. godine kada je bila održana posljednja skupština Saveza. Iz tih materijala donosimo neke važne dijelove.

Planinarstvo u Crnoj Gori pojavilo se prije 17 godina bez ikakvog iskustva i materijalne baze, ponedjeli i bez razumijevanja, ali su usprkos tome postignuti određeni rezultati koji predstavljaju doprinos cijelokupnom radu planinarskog pokreta u Jugoslaviji.

Na području Crne Gore formirano je 19 planinarsko — smučarskih društava koja su okupljala u 1967. godini 2505 članova. Omladine je zastupljeno oko 36% što u svakom slučaju govori o slabom organizacionom stanju u društvinama. Opravljanje za tako mali broj članova treba tražiti u

nedovoljnoj brizi kako samih društava, isto tako i u nebrizi odgovornih društveno-političkih faktora za materijalnu pomoć ovoj vrsti aktivnosti. Posebno se to odnosi na SOFK općina, koja ne pružaju adekvatnu pomoć planinarskim društvinama u njihovom radu.

Pa ipak, akcije govore, da je planinarstvo u Crnoj Gori našlo dobar teren. Od formiranja Saveza postala je tradicija da se svake godine organizira za Dan borca tradičionalni pohod »Pohod Sutjeske«. U protekle tri godine na pohodu je bilo preko 250 učesnika. Samo 1966. na pohodu je učestvovalo 123 planinara, a 1967. bilo ih je 92. Planinarska štafeta takođe je jedan od obilje masovne planinarske akcije. Broj nosilaca štafete prešao je u 1965. godini 830, a 1967. bilo je 682 nosilaca. Velika pažnja posvećena je i orijentacionim natjecanjima, pa do sada nije prošlo ni jedno državno prvenstvo, a da na njemu nije učestvovala ekipa Crne Gore. Zbog toga se u Republici organiziraju kvalifikaciona natjecanja, koja dobiju veći broj sljedbenika. Na Lovćenu se od 1966. održavaju međudruštveni susreti, što je bila inicijativa nekih društava, pa su susreti okupili 1966. godine 230 planinara, a u rujnu 1967. bilo je 92 člana iz četiri društva. Od međurepubličkih susreta sudjelovali su crnogorski planinari na Sletu planinara Jugoslavije, koji je organiziran u čest 90-godišnjice hrvatskog planinarstva na Velebitu, na Smotri planinarskog podmlatka na Vodnom kod Skoplja, pohodu planinara u mjesto Rudo za dan formiranja Prve proleterske brigade, zatim na »Maršu Slabode« koji su organizirali srpski planinari u okolini Užičke Požege, orijentacionim natjecanjem »Memorijal Zorana Ivanišina i drugova« na Avali, a PSD »Vojo Maslovarića« učestvovale je na susretu »Bratstvo — jedinstvo, na kojem sudjeluju planinari iz svih republika.

U školovanju alpinističkog kadra postignut je uspjeh reorganizacijom tečaja za početnike na kojem je sudjelovalo 29 članova iz pet društava. Vrijedno je napomenuti da je instruktorski kadar bio isključivo iz Crne Gore. Opća ocjena uspjeha, zalaganja i disciplinе na tom tečaju je dobra. Međutim alpinistički logor ispod Durmitora zbog loših vremenskih prilika i malog broja učesnika nije zadovoljio. U logoru su učestvovala svega dvojica penjača iz Crne Gore, a najveći interes pokazali su čehoslovački alpinisti. Na logoru su bili takođe penjači iz Srbije i Bosne i Hercegovine. Osim ove dvije akcije, koje se mogu smatrati najvažnijima, jer su izvedene isključivo vlastitim organizacionim i kadrovskim snagama, penjači iz Crne Gore sudjelovali su na zimskom instruktorskom tečaju na Vršiću, zimskom logoru alpinista na Durmitoru, ljetnom logoru na Prokletijama, a od inozemnih potvrdi treba istaknuti uspon na Mont Blanc dvojice članova PSD »Vojo Maslovarić« i učeće četvorice članova AO PSD »Javorak« na ledenjačkom logoru ispod Grosglocknera.

Akcija AO »Javorak« u istraživanju kanjona Nevidio 1965. važan je doprinos afirmaciji planinarske organizacije u Crnoj Gori. Bila je to kombinirana akcija alpinističke, kajakaške i speleološke tehnike, koja je našla na širok publicitet.

Međutim uz ove uspjeh penjačke se aktivnost susreće s nizom teškoća i propusta, za koje su jednako krivi sami penjači kao i Komisija za alpinizam. Naiče u planinarskoj organizaciji Crne Gore ne postoje upće srednje evidencije ispenjanih smjerova i penjača, što rezultira nepriznavanjem alpinističkog statusa crnogorskih penjača u jugoslavenskim okvirima. Kočnica u radu je ujedno manjkavost opreme i materijala što je uvjetovano

financijskim teškoćama unutar planinarskih društava.

S obzirom na raznovršnost reljefa Crne Gore, na nagle i oštire zime, na razvoj skijaštva i planinskog turizma, kao i na to da velik broj planinskog stanovništva nemai ni osnovne tehničke uvjetje za brzu i efikasnu pomoć u slučaju nesreće, javlja se prijeka potreba da se Gorska služba spasavanja u Crnoj Gori postavi na zdravu i sigurnu osnovu. Zahvaljujući razumijevanju Sekretarijata za narodnu obranu koji je financijski pomogao školovanje kadrova za GSS, kao i entuzijazmu pojedinaca, postignuti su povoljni rezultati. GSS u Crnoj Gori ćešće je orijentiran na pružanje pomoći planinskom stanovništvu, nego u pružanju pomoći turistima, planinarima i skijašima. Upravo zbog toga GSS ima specifičnu ulogu u radu civilne zaštite, što bi trebalo uzeti u obzir kod dodjele materijalne i financijske pomoći ovoj humanitarnoj službi. Zahtosna je činjenica da razumijevanje kod odgovornih faktora još uvek nema. U posobljavljivanju kadra treba spomenuti organizaciju tečaja na Durmitoru od 17. do 23. kolovoza 1967., te zimski tečaj od 26. siječnja do 3. veljače na Eukoviku, predio Krnova.

Najveću aktivnost u radu pokazali su članovi GSS iz Nikšića čestim intervencijama zimi na Krnovu i Javorku, a ljeti kanjonima Pive, Komanice i Lima. Isto tako društvo »Vojo Maslovarić« često se angažira u spasavanju ljudi i materijalnih dobara u zimskim mjesecima na području Čakora i Trešnjevika. Ali nažalost Savez nije uspjelo da za organizaciju GSS zainicira mjesne organe u području Zabljaka i Savnika, gdje bi služba spasavanja bila najpotrebitnija.

Od osam planinarskih kuća u Crnoj Gori tri su u vrlo lošem stanju i prepustene rušenju i propadanju. Posebno se to odnosi na objekt u Škrkama, koji predstavlja ruglo za posjetioce Skrke doline. S punim pravom se može reći da se planinarskim domovima u Crnoj Gori ne pridaje dovoljna pažnja. Ako se govori o turizmu u Crnoj Gori, prioriteta položaj dobiva primorje, dok se prema planinskom turizmu ne zauzima nikakav korektni stav. Od deklarativnih izjava se ne može živjeti. Zbog toga se sađašnji odnos prema planinskom turizmu nemogući je neodrživ. Uz problematiku planinarskih kuća i domova usko je povezana aktivnost oko postavljanja markacijskih tabli i znakova. Markacija na cijelom planinskom području Crne Gore su dotrajale. Bez dobrog poznavanja terena teško se probiti do planinarskog vrha ili kuće. Markacija takoreći uopće nema.

Kako se unutar planinarske organizacije u Crnoj Gori nalazi i skijaška, potrebno je nekoliko riječi kazati i o tom obliku djelovanja. Skijaška je naime aktivnost u posljednje vrijeme svedena na nekoliko planinarsko-smučarskih društava: »Durmitor« iz Zabljaka, »Bjelasice« iz Kolašina, »Javorke« i »Čelik« iz Nikšića. Pojačana aktivnost osjetila se u društvu »Durmitor«, gdje su 1965. i 1966. g. održana republička takmičenja u alpskim i klasičnim disciplinama, kao i 20. državno prvenstvo u klasičnim disciplinama. Opća ocjena: skijaštvo stagnira. U republici nema nijedne žičare, skilifta, uređene staze, a dvije skakaonice u Zabljaku su neupotrebljive. Fluktuacija mladih ljudi iz krajeva gdje postoje uvjeti za skijaštvo razlog su njegovom slabom napredovanju. U toku posljednje tri godine organizirana su tri republička prvenstva, tromeč Srbija — Crna Gora — Makedonija na Sari, Bjelasički i Durmitorski smuk 1964., a PSS Crne Gore i PSD »Durmitor« bili su organizatori 20. državnog prvenstva u klasičnim disciplinama. Najveći uspjeh natjecatelja iz Crne Gore postignut je na tromeču 1967. kada su omstdinci osvojili nekoliko prvih mjesta. Održano je i nekoliko skijaških tečajeva na kojima je bilo oko 300 tečajaca.

Za popularizaciju i propagandu o radu planinara i skijaša Crne Gore korištena su sredstva javnog informiranja. O svim značajnijim akcijama pisale su novine »Pobjeda«. Više prigodnih napisa našlo se na stranicama »Borbë« i »Vecernjih novosti«, a planinama Crne Gore, planinarima i gorskim spasavaocima posvetila je pažnju i Jugoslavenska televizija kao i radio stanice. U stručnom casopisu »Nase planine« bilo je nekoliko napisa o radu planinara Crne Gore i o prirodnim ljetotama njihovih planina.

S obzirom na nedostatak materijalno-finansijskih sredstava nameće se potreba traženja novih mogućnosti za javno informiranje o planinarstvu Crne Gore. Upravo zbog toga raspravlja se o prijedlogu da se časopis »Nase planine« prihvati kao zajednički za čitavo područje hrvatskog i srpskog jezika.

Planinarstvo Crne Gore nalazi se još uvek u razvoju tražeći najpogodniji put za svoju afirmaciju. Susrećući se s nizom poteškoća ono je postiglo odredene rezultate, ali oni sigurno mogu biti još bolji. U novim društvenim kretanjima potrebno je da se planinari okrenu prema sebi i svojim snagama, jer će upravo na taj način najviše pridonijeti razvoju planinarskog pokreta. Normalno je da se bez pomoći sa strane ne može, ali ima niz korisnih akcija za koje nisu potrebna velika materijalna sredstva. U prvom redu to je uredenje staza i markacija, osnovnog uvjeta da planine Crne Gore budu posjećene, a zatim uređenje prihvatnih kapaciteta u planinama. Stručan rad treba prilagoditi jugoslavenskim normama da bi penjači u Crnoj Gori stekli priznanje za svoje djelovanje. Planinarima Crne Gore treba pomoći planinara iz ostalih republika, pa će tada njihov uspjeh biti veći.

Branimir Spoljarić

IZLOŽBA PLANINARSKIH RAZGLEDNICA

Planinarsko društvo »Sljemec« iz Zagreba je veoma uspješno realiziralo ideju jednog svog člana da se održi izložba planinarskih razglednica te da na taj način prikaže građanstvu ljepote planina.

Pod rukovodstvom Ing. Zlatka Basicu, idejnog pokretača ove pomoći neobične izložbe, mariove ruke nekolicine »sljemenaša« uredile su izložbeni prostor. Tu je pomoglo i višegodišnje iskustvo, jer je ovo društvo u posljednje dvije godine predilo već nekoliko izložba.

Veći broj planinara iz više planinarskih društava grada Zagreba poslao je svoje razglednice, koji je bilo oko dvije tisuće. Tako veliki broj razglednica pomogao je da se selekcijom izdvoji oko pet stotina zainteresiranih razglednica, od čega tri stotine u boji.

Izložbeni panoci bili su ispunjeni razglednicama i raspoređeni po temama i zemljama čije motive su prikazivale razglednice. Posebnu pažnju izazvao je ulazni pano sa slikom mladog planinara i tekstom: — »Pišta me zašto volim planinu? Pogledaj i sam prozoris!«

Izložba je otvorena u četvrtak 9. XI 1967. godine u uili poste Zagreb 1 u Jurišićevoj ulici. Otvorenje izložbe zabilježila je televizijska kamera, a zagrebačka dnevna štampa donijela je o tome nekoliko kratkih vijesti.

Iz knjige utisaka, u koju se upisalo stotinu posjetilaca, moglo se lako zaključiti da je ova izložba pobudila velik interes. Mnogi utisci upisani u knjigu završavaju sa željom da se takove i slične izložbe organiziraju češće.

Zeljko Hlebec

VELEBITASKI SPUST

Dana 20. i 21. siječnja 1968. na Medvednici je održan 19. tradicionalni »Velebitaški spust«. Ovo jedinstveno natjecanje svake godine organizira

planinarsko društvo Sveučilišta »Velebit« za sve one, koji nisu registrirani kao skijaški takmičari. Natjecanje se održava u spustu i veleslalomu. Za ovogodišnje natjecanje staza je bila postavljena na terenu pored planinarskog doma na Puntijarki.

Kako je termin natjecanja pao za vrijeme školskih praznika, ove je godine odaziv učesnika bio relativno slab. Naime, praznike veliki dio studenata i školske admine koristi izvan Zagreba. Tjedan prije natjecanja naglo je zatoplilo, pa su mnogi koji bi i mogli na natjecanje bili uvjereni da se ono neće održati zboži slabog snijega. Tako se na startu našlo 36 natjecatelja. U organizaciji natjecanja kao postavljača staze, suci i kontrolor i sudjelovalo je 15 članova društva.

Najviše uspjeha imao bi član »Velebita« Osvin Gaup da nije u veleslalomu diskvalificiran, pa je u kombinaciji prvo mjesto zauzeo Mladen Pintarić iz »Zagreb — matic«. U spustu su dominirali članovi »Velebita« Tomislav Gavranović, Aleksandar Gregurić, ali se u veleslalomu redoslijed izmjenio u korist članova »Zagreb — matic«, koji su podijelili prva dva mesta (Mladen Pintarić i Stanko Štembal). U kombinaciji dobiven je ovaj redoslijed: Mladen Pintarić (»PDZ«), Tomislav Gavranović (»Velebit«), Zvonimir Petrović (»PDZ«), Jurica Bušić (»Velebit«) itd.

U ženskoj konkurenциji izvaren dan rezultat poстига je vrlo mlada Alka Laljić, koja je u obje discipline zauzela prvo mjesto, pa tako i u generalnom plasmanu. Slijede i opet članice »Velebita« Veronika Andraši i Vesna Weber. Organizaciju natjecanja dobro je provela skijaška sekacija »Velebita« uz pomoć članova Upravnog odbora.

B. Spoljaric

TRADICIONALNI PLANINARSKI POHOD »IGMANSKI MARŠ«

Ovogodišnji planinarski pohod tragom »Igmanjskog marša« održan je 27. i 28. januara 1968. godine u organizaciji Gradskega planinarskega saveza Sarajevo. Formiranje brigada izvršeno je ispod Igmana u blizini Vrela Bosne, odakle je kolona krenula preko Igmana i Velikog Polja i stigla u selo Kijevo kod Bogatića. Za učesnike brigade sredačan ispraćaj priredili su predstavnici društveno-političkih organizacija i omladine koji su se okupili pod Igmanom u vrijeme formiranja brigada. Na Igmanu su učesnici ovog pohoda položili vijence na spomenik palih boraca. U selu Kijevo mještani iz Kijeve i ostalih sela priredili su topao doček učesnicima pohoda i tom prilikom su uz logorsku vatru evocirane uspomene na podvige Prve proleterske brigade i njen poznati »Igmanjski marš« 1942.

Mišo Miličević

MEĐUNARODNA ORGANIZACIJA PLANINARSKIH VODICA

U Sionu, u dolini Rodau, francuski, talijanski i austrijski vodići osnovali su Union international des Associations de guides de montagne — Međunarodni savez udruženja gorskih vodiča. Unija je sada pristupila i Bugarskoj jer ima samostalnu nacionalnu organizaciju vodiča. Statut Unije isključuje politička i vjerska pitanja.

42. SAVJETOVANJE MEĐUDRUSTVENOG SAVJETA ZPP

U nedjelju 17. XII 1967. održano je u planinarskom domu »Anka Ivieć« na Ravnoj gori savjetovanje međudrustvenog savjeta Zagorskog planinarskog puta.

Bilo je to 42. savjetovanje, a četvrtvo u 1967. godini. Prisustvovali su delegati većine zagorskih planinarskih društava, iako je izostao onaj ma-

svni posjet savjetovanjima koji je inače uobičajen. Savjetovanju su prisustvovali i delegati zagrebačkih planinarskih društava »Sljemec« i »Zanatlija« kao i predstavnik PSH i POZ-a.

Na dnevnom redu bilo je poslovanje centrale iz Varazdina, no najvažnija tema veoma žive diskusije bio je pravilnik o dodjeljivanju prelaznog pehar PSH najaktivnijem društvu u godini.

Taj pehar je poklon PSH zagorskoj planinarskoj regiji, a međudrustveni savjet ZPP-a dodjeljivat će se svake godine najaktivnijem društvu prema pravilniku. Pehar će biti prelazan, a dodjeljivat će se na svakom prvom savjetovanju u godini.

U međudrustvenom savjetu ZPP-a nalazi se i nekoliko zagrebačkih planinarskih društava koja redovito sudjeluju na radu ZPP-a, a to su »Zanatlija«, »Zagreb-Matica«, »Sljemec« i »Japetić« iz Samobora. Nakon diskusije zaključeno je i unesenio u pravilnik da se ovim pravilnikom obuhvate i uključe u takmičenje isključivo planinarska društva zagorske planinarske regije. Tome zaključku se odlučno usprotivio delegat PD »Zanatlije«, a njegovo mišljenje su podržali još neki delegati. Međutim, većina delegata je ipak bila mišljenja, koje je prevladalo, da bi uključivanje jakih zagrebačkih društava u to takmičenje islo na štetu malih ali vrijednih društava iz zagorske regije. Tako je i zaključeno, pa je pravilnik prihvacen nekoliko sitnih izmjena.

Delegati su ujedno zamolili predstavnika PSH i POZ-a da prenesu svojim izvršnim odborima prijedlog da se slična takmičenja organiziraju i u ostalim planinarskim regijama.

Osim ovoga raspravljano je i o radu sa omladinom u društvima, a takoder je ponovo potaknuto pitanje objekata na trasi ZPP-a i podvučena je potreba da komisija za objekte PSH povede u idućoj godini više računa o tim malim, ali ipak potrebnim i korisnim objektima na području Hrvatskog zagorja. Ujedno je zaključeno da to bude prva i najvažnija tačka na idućem savjetovanju u planinarskom domu na Ivančići.

Time je savjetovanje završeno, a preostali dio prekrasnog zimskog dana delegati su iskoristili za šetnje po Ravnoj gori prekrivenoj snježnim pokrivačem.

Zeljko Hlebec

SLET PLANINARA PTT HRVATSKE

U dane državnog praznika Dana Republike u Skradu je održan slet planinara PTT Hrvatske. Ovaj slet organiziralo je Planinarsko društvo PTT »Učka« iz Rijeke. Skrad je izabran zbog svoje blage i ugodne klime u to godišnje doba.

U Skradu se na sletu okupio veliki broj planinara iz Zagreba, Rijeke, Splita, Bjelovara, Varaždina i Križevaca kao i gosti iz drugih republika.

Za učesnike sleta bili su organizirani izleti u blizu i daljnju okolicu, a jedna grupa je posjetila i Platak. U samom Skradu je organiziran prolaz u ugodnih i šaljivih takmičenja koja su oduševila prisutne.

Održana je i svečana sjednica delegata svih društava na kojoj je podvučena korisnost ovakvih sastanaka.

PD »ŽELJEZNICAR« U ZAGREBU — SVE BOLJI

Planinarsko društvo »Željeznica« iz Zagreba izgleda da je najaktivnija planinarska organizacija u Hrvatskoj. Koliko je to društvo brojčano jako, toliko je dobar i kvalitet rada, koji obuhvaća sve oblike planinarskog djelovanja. Naime do tog zaključka moglo se doći na godišnjoj skupštini društva, koja je održana 16. veljače 1968. godine. »Željeznica« broji 2.002 člana, uglavnom službenika ZP, članova njihovih obitelji iz Zagreba i

jednim dijelom iz Varaždina. Društvo upravlja planinarskim objektom na Oštrcu u Samoborskom gorju, kojemu je prošle godine poklonjena velika pažnja, tako da je sada potpuno obnovljeno i opskrbljeno. Drugi veliki objekt kojim upravlja društvo nalazi se u Zadru. On služi za godišnji odmor članovima društva, vrlo je lijepo ureden i opskrbljen, a društvo donosi i materijalnu korist.

U kvalitetnom planinarskom radu treba istaknuti Alpinistički odsjek »Željezničara«, koji je postigao odlične rezultate ispenjaviš 74 alpinističkih smjerova, od čega velik broj nosi najvišu ocjenu težine. Odsjek je organizirao četiri penjačka logora, a ujedno sudjelovao u akcijama društva. U speleoškom radu postignuti su također lijepi rezultati. Uz 14 aktivnih speleologa, Speleoški odsjek bilježi 128 istraženih speleoških objekata na području Jugoslavije. Posebno treba istaknuti inicijativu, da se nastavi s izdavanjem stručnog lista za planinarsku speleologiju »Speleolog«. U društvu d'eluje Omladinska sekcija, koja je organizirala nekoliko zapaženih masovnih izleta za svoje članstvo. Iako je kod pionirske sekcije opažen pad u broju članstva, ipak je najmladi dio članstva bio na Pohorju, Voglu, Slovenjgradecu itd. Markaciona grupa izvršila je obnovu planinarskih oznaka na području Samoborskog gorja; foto sekcija organizirala nekoliko izložbi internog karaktera; propagandna grupa uspjela sa izdavanjem redovnog biltena itd. Stoga se ne treba čuditi što je PD »Željezničar« postao i centar Koordinacionog odbora željezničarskih planinarskih društava Jugoslavije. Aktivnost društva to opravdava. Stup rada u »Željezničaru« je Seniorska sekcija. Iz podatka da je na Velikoj planini bilo 185 članova, na VII sletu planinara željezničara 108, Logarskoj dolini 76, Bohinju 52 člana — jasno se vidi da je njihova aktivnost vrlo velika. Gotovo sve društvene akcije potječu od seniora. Oni su organizatori velikih akcija, radnici na uređenju doma, uređivači foto-laboratorija, propagandisti itd. Teško bi bilo izdvojiti pojedince, jer svaki na svoj način doprinosi napretku organizacije. Organiziran je 35 predavanja, većinom uz projekcije kolor dijapositiva, predavanja stručnog karaktera itd. Društvo je pomoglo u izgradnji planinarsko skijaške kuće na Velikom Dolu, kojom upravlja PD »Japetić« iz Samobora, zatim u izgradnji kuće na Bijelim stijenama u Gorskom kotarju, koju izgradije PD »Rade Končar«. Osobita suradnja vidljiva je između članova stručnih sekcija. Tako i speleozi, a osobito alpinisti, imaju usku suradnju s PDS »Velebit«. Na nivou društva suradnja postoji sa svim željezničarskim društvima u Jugoslaviji, a isto tako sa svim planinarskim organizacijama u Zagrebu.

Planinarska organizacija u Hrvatskoj može biti ponosna s radom »Željezničara«. To je društvo koje ima sve mogućnosti da se dalje razvija, a ono će te mogućnosti i koristiti zahvaljujući svojem vrijednom članstvu. Planinarski savez Hrvatske odao je stoga puno priznanje ovom vrijednom društву i na skupštini ga odlikovao zlatnim znakom za rad na polju planinarstva.

B. Spoljarić

KLASIFIKACIJA PLANINARSKIH OBJEKATA U SLOVENIJI

Da se srede cijene u svim planinarskim objektima u Sloveniji i da se podjedno odredje jednak popusti za članstvo po svim planinarskim domovima, kućama i skloništima, PS Slovenije je zaključio, da se provede klasifikacija svih tih objekata u Sloveniji. Planinarski objekti podjelit će se u tri skupine i članski popusti biti jednak u svim objektima iste vrste. Članske cijene treba da pokriju efektivne troškove hrane i noćenja, a one za nečlanove treba da osiguraju osim amortizacije i izvjesnu dobit. Predviđen je i strogi planinarski režim u svim objektima. Prihvaćen je i prijedlog, da se dade 10% popusta na članske cijene članovima onih stranih planinarskih organizacija koje su učlanjene u UIAA.

ZICARA NA MOZIRSKIM GORAMA

Od mesta Žekovec nedaleko gradića Mozirje, a koje je udaljeno od Celja svega 25 km, u planu je izgradnjia žičare sa gondolama na prijevoj između vrha Medvedak (kota 1533) i susjedne kote 1557 m. Prijevoj zvan Na Golteh izradiće se kao planinarsko-skijsko i turističko središte s manjim hotelom te posebnom sportskom žičarom dužine 600 m, koja će se prijevaja prebacivati posjetioce na sam vrh Medvedak. Ovaj kraj predstavlja vanredno lijepo skijaške terene pa će tu biti izgrađene i tri vučnice.

Računa se da će žičara godišnje služiti preko 100.000 osoba. Izgradnja čitavog središta Na Golteh stajala bi 12 milijuna novih dinara.

ODLICNA PANORAMSKA KARTA SEDAM ALPSKIH DRZAVA

Tiroški slikar C. Berann naslikao je panoramu koja iz ptice perspektive prikazuje Alpe Austrije, Njemačke, Švicarske, Francuske, Italije, Jugoslavije i Monaka. Mjerilo panorame je 1 : 500.000 i obuhvaća alpski prostor Provansalskih predalpa do Neusiderskog jezera, od Švabsko-bavarske nizine do doline Pada, zatim dio Jadrana sa Dalmacijom i otocima, Apenine, ligursku obalu i francusku rivijeru. Panorama predstavlja vidokrug astronauta koji za vedrog dana gleda cijeli opisani prostor sa sjevera prema jugu. Panorama će biti umnožena u milijunskoj nakladi i raspšaćavana naročito u SAD i Kanadi.

S PLANINARSKOG PUTA MEDVEDNICOM

Na »Planinarskom putu Medvednicom« ukida se kontrolna tačka u bivšem planinarskom domu Sutjeska, pa za osvajanje spomen-značke nije više potreban žig »Sutjeska«.

Legitimacije za »Planinarski put Medvednicom« mogu se nabaviti kod PD »Sljeme« u Zagrebu, Jurišićeva 1a, kod PD »Runolist«, Zagreb, Trg Republike 5 i u planinarskim domovima »Vugrovec« i »Tomislavov dom« na Medvednici.

»INTERŠPED«

J U G O S L A V I J A

RADNA ORGANIZACIJA ZA MEĐUNARODNU I
UNUTRASNU SPEDICIJU — SARAJEVO ULICA
MARSALA TITA BR. 40

TELEGRAFSKA ADRESA: INTERŠPED
TELEPRINTERSKI BROJ 041-111
TELEPRINTERSKA KRATICICA: INSPES
P O B BROJ

244

— PREDSTAVLJA POTPUNU ORGANIZACIJU MEĐUNARODNE SPEDICIJE SA KORESPONDENTIMA U SVIM DIJELOVIMA SVIJETA IZ REDOVA NAJPOZNATIJIH I NAJPOUDANIJIH ŠPEDITERSKIH KUĆA.

T E L E F O N I

KUĆNA CENTRALA	37-266	— SVOJIM POSLOVNIM JEDINICAMA ŠIROM ZEMLJE, SPECIJALIZIRANIM SEKTORIMA STRUCNIH SLUŽBI OSIGURAVA NAJBRZE I NAJEKONOMICNIJE IZVRSENJE TRANSPORTA POVJERENE MU ROBE U MEĐUNARODNOM I TUZEMNOM PROMETU SVIM PREVOZnim SREDSTVIMA.
GLAVNI DIREKTOR	23-379	
POM. GL. DIREKTORA	38-180	
KONJ. INFORM. SEKTOR	38-855	
DIREKTOR PRS-a	37-777	
SEKRETARIJAT	26-640	
CARIN. VANJSKA SLUŽ. lok.	37-141	
	59	
	39-877	

P O S L O V N I C E

TARIFSKA	36-999	— VRSI USKLADISTENJE ROBE U VLASTITIM I DRUGIM SKLADISTIMA.
I — IZVOZ	36-440	22-649
II — IZVOZ	23-015	38-445
III — UVOD	22-468	24-256
IV UVOD—IZVOZ	39-173	39-999
V — UVOD	39-693	22-535

FILIJALE

BEograd	ZELENIKA —	— OSIGURAVA ROBU U TRANS PORTU
ZAGREB	BAR	— VRSI TARIFIRANJE ROBE PRI UVODU I IZVOZU
SUBOTICA	ZENICA	— STRUČNI TARIFSKI BIRO PRI ZAKLJUCIVANJU TRANSPORTNIH I DRUGIH UGOVORA IZRADUJE BESPLATNO SVE VRSTE TRANSPORTNIH KALKULACIJA BEZ OBZIRA NA PARITETE
VUKOVAR	TITOGRAD	
BOS. NOVI	LUKAVAC—TUZLA	
RIJEKA—KOPER	PREDSTAVNISTVA	
SIBENIK	KIKINDA	
SPLIT	BRCKO	
PLOCE		
DUBROVNIK		

— OVA SLUŽBA TAKOĐER VRSI KONTROLU TRANSPORTNIH DOKUMENATA I PRAVILNU PRIMJENU TARIFNIH USLOVA PREVOZA.

»FEROELEKTRO«

PREDUZEĆE ZA TRGOVINU NA VELIKO UVOD I IZVOZ

Sarajevo, Maršala Tita 24 i 48 — Poštanski fah 140

Telefon 39-611/20 Telex 41-335 i 41-266

Sa naših bogato sortiranih skladišta kao i putem predstavnštava u zemlji i inostranstvu

S N A B D J E V A M O :

SIROVINAMA, MATERIJALOM, OPREMOM I UREĐAJIMA DOMAČE I INOSTRANE PROIZVODNJE

INDUSTRIJU — ELEKTROPRIVREDU — METALURGIJU — RUDARSTVO — GRAĐEVINARSTVO — BRODOGRADNJU — POLJOPRIVREDU — PREDUZEĆA ŽELJEZNIČKOG, DRUMSKOG I POSTANSKOG SAOBRAĆAJA — ZANATSTVO i ostale privredne grane

Predstavnštva u zemlji:

BEOGRAD, Uzun Mirkova 5, Telefon 627-150, Telex 011-305

ZAGREB, Jurišićeva 9, Telefon 34 109, Telex 021-248

LJUBLJANA, Kidričeva 9, Telefon 22 290, Telex 031-363

SPLIT, Marmontova 5, Telefon 41-357, Telex 026-139

NOVI SAD, Bulevar M. Tita 1, Telefon 47-12

MOSTAR, Maršala Tita 147, Telefon 21-637

ZENICA, »29. novembar« 56, Telefon 21-625

Samostalno stovarište: Banja Luka, Eraće Pavlića 27,

Predstavnštva u inostranstvu:

SSSR — MOSKVA, Bolšaja Ordinka 72

ČSSR — PRAG, Zaheranského 3/III Praha 2

NJDR — BERLIN, Schlegeistrasse 15, 104 Berlin 4

POLJSKA — VARSAVA, Aléje Róż 5

AUSTRRIJA — BEČ (»TELMA«) Argentinier Strasse 22 Wien IV